

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**DIDAKTISKĀS SPĒLES LASĪTPRASMES SEKMĒŠANAI
1. KLASES SKOLĒNIEM AR FONEMĀTISKO
NEPIETIEKAMĪBU**

MAGISTRA DARBS

Autore: **Līga Zīverte**

Stud. apl. nr. (Iz12035)

Darba vadītāja: Mag.paed. Ilze Vilka

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Maģistra darba nosaukums: „Didaktiskās spēles lasītprasmes sekmēšanai 1. klases skolēniem ar fonemātisko nepietiekamību”

Darba autore: Līga Zīverte

Darba zinātniskā vadītāja: Mg.paed. Ilze Vilka

Darba saturs: 66 lappuses, 33 attēli, 5 tabulas, 25 pielikumi.

Pētījuma mērķis: Teorētiski izzināt un praktiski pārbaudīt fonemātiskās nepietiekamības iespējas 1. klases skolēniem didaktiskajās spēlēs lasītprasmes sekmēšanai.

Pētījuma jautājums: Vai lasītprasmes sekmēšana 1.klases skolēniem ar fonemātisko nepietiekamību būs sekmīga, ja fonemātiskās uztveres sekmēšanā tiks izmantotas atbilstīgas didaktiskās spēles?

Pētījuma teorētiskajā daļā maģistra darba autore pētījusi un analizējusi dažādu autoru teorētiskās atziņas par lasītprasmes traucējumiem, aplūkotas fonemātisko procesu veidošanās konkrētajā vecumposmā.

Pētījuma praktiskajā daļā darba autore apraksta savu pētnieciski praktisko darbību, balstoties uz teorētiskajā daļā gūtajām atziņām. Tiek veikta bērnu lasītprasmes izpēte, pievēršot uzmanību fonemātiskās nepietiekamības ietekmei uz lasītprasmes apguvi. Darba autore ir izveidojusi didaktiskās spēles, kuras izmantotas fonemātiskās nepietiekamības novēršanai, lasītprasmes sekmēšanai.

Pētījuma noslēgumā tiek izdarīti secinājumi, ka didaktiskās spēles ieinteresē un veicina skolēnu fonemātiskās uztveres sekmēšanu, tai skaitā arī lasītprasmi.

Pētījuma rezultāti tiek apkopoti tabulās un grafiskos attēlos.

Atslēgas vārdi: Lasītprasmes traucējumi, fonemātiskā nepietiekamība, vecumposma likumības, didaktiskās spēles, koriģējoši attīstošā darbība.

ANNOTATION

The title of the Master's Paper : “Didactic Games to Promote Reading Literacy for Form 1 students with Phonemic Insufficiency”.

The author of the Paper: Līga Zīverte

Adviser: Mg. paed. Ilze Vilka

Content of the Paper: 66 pages; 33 pictures, 5 charts, 25 appendices

The aim of the research: To examine in theory and test in practice possibilities to promote reading literacy for Form 1 students with phonemic insufficiency using didactic games.

The research question: Will promoting reading literacy for Form 1 students with phonemic insufficiency be successful, if in order to facilitate phonemic perception appropriate didactic games are used?

In theoretical part of the research the author of Master's Paper has examined and analysed theoretical conclusions of many authors on literacy disorders, inspecting the development of phonemic processes in the particular age group.

In practical part of the research the author of the Paper describes the conducted study, based on the knowledge gained from the theoretical part. The research on children's reading literacy is being carried out, emphasizing the influence of phonemic insufficiency on promoting reading literacy. The author of the Paper developed didactic games, which were used in order to prevent phonemic insufficiency and promote reading literacy.

As the result of the research the author concluded that didactic games arouse students' interest and facilitate phonemic perception, reading literacy including.

Keywords: Reading literacy disorders, phonemic insufficiency, age group legitimacy, didactic games, correcting developing action

SATURS

Ievads.....	5
1. Jaunākā skolas vecuma bērnu likumsakarības raksturojums izvirzītās problēmas kontekstā, lasītprasmes apguves process un posmi.....	8
2. Fonemātiskās uztveres būtība un tās loma lasītprasmes apgūvē	26
2.1. Fonemātiskā uztveres būtība, tās traucējumu cēloņi un raksturojums	26
2.2. Didaktiskā spēle fonemātiskās uztveres pilnveidošanā lasītprasmes sekmēšanai.....	30
3. Koriģējoši attīstošā darbība lasītprasmes sekmēšanai 1.klases skolēniem ar fonemātisko	37
3.1. Pētījumā izmantoto metožu un pētījumā iesaistīto 1.klases skolēnu.....	37
sākotnējā logopēdiskā izpēte	37
3.2. Didaktisko spēļu izmantošana lasītprasmes apguves veicināšanai.....	52
3.3.Koriģējoši attīstošajā darbībā iegūto rezultātu apkopošana un analīze	54
Nobeigums un secinājumi	62
Izmantotā literatūra un avoti.....	64
Pielikumi.....	67

IEVADS

Cik sena ir rakstu valoda uz zemes, tik sena ir arī lasīšana, lai cilvēki varētu nodot un iegūt informāciju. Evolūcijas laikā cilvēka galvas smadzenes ir pielāgojušās (iegūstot īpašu specializāciju smadzeņu garozā), nodrošinot spēju apgūt lasītprasmi. Laba lasītprasme un izpratne par izlasīto ir pamats pilnvērtīgai mācību programmas apguvei, jo visa mācību sistēma balstās uz lasītprasmi (Līdaka, 2016, 4).

Mūsdienās, kad mums visapkārt ir tik daudz tik formācijas, tā ir jāspēj gan izlasīt, gan izprast. Skolā var novērot, ka skolēniem ir grūtības iemācīties lasīt, līdz ar to arī izprast izlasīto. Skolēni mācās lasīt jau pirmsskolā un turpina pirmajā klasē, ko pilnveido otrajā un trešajā klasē.

Parasti sākumskolas vecuma skolēni ir zinātkāri un vēlas iegūt jaunas zināšanas. Tomēr praksē novērotā situācija rāda, ka arvien biežāk skolēniem ir grūtības apgūt lasītprasmi. Kas nozīmē, ka skolēniem rodas problēmas pārējos mācību priekšmetos, jo visa pamatā ir lasīšana. Tāpēc svarīgi ir laikus noteikt kāpēc skolēnam ir lasītprasmes grūtības, un veikt koriģēji attīstošo darbību, lai to novērstu.

Reāls rādītājs problēmas aktualitātei ir 3. klases diagnostikas darbi. Šajos diagnostiskos darbos tiek pārbaudītas skolēnu zināšanas, kas iegūtas pirmajās klasēs. 3. klases valsts diagnostikas darbā ir piecas daļas – klausīšanās, lasīšanas, rakstīšanas, valodas lietojums un runāšana. Kuros parādās šie salīdzinoši zemie rādītāji lasītprasmes uzdevumos. Valsts izglītības satura centra 2016./2017. m.g.visu daļu salīdzinājums - klausīšanās daļa 90,40% , runāšanas daļa 83,72%, valodas lietojuma daļa 75,72%, lasīšanas daļa 71,44%, rakstīšanas daļa 65,24% (VISC, 2017).

Apskatot šos datus var secināt, ka lasīšanas uzdevumi skolēniem sagādā problēmas. Jo šo uzdevumu rādītāji ir otri zemākie aiz rakstīšanas daļas uzdevumiem. Tas liecina par to, ka ir jāpilnveido skolēnu lasītprasme. Veiksmīgai lasītprasmes apguvei ir svarīga attīstība fonemātiskā uztvere. 21. gadsimta bērniem ir ļoti svarīgi atrast un izmantot pēc iespējas interesantāku un bērnam iespējami labāko veidu, kā palīdzēt viņam runas un valodas attīstībā.

Svarīgi ir mācīties pēctecīgi. Tāpēc skolā nevajadzētu pazust pirmsskolā bērniem tik patīkamās rotaļnodarbības. Skolā logopēda nodarbības ir statiskas un 1.klases skolēniem uzmanība ir nenoturīga. Viens no veidiem kā logopēdijas nodarbību padarīt jēgpilnāku ir izmantot didaktiskās spēles caur kurām bērns mācās.

Arī Ļ. Vigotskis raksta, ka bērni visbiežāk lasīšanu apgūst 5 – 8 gadu vecumā, un tas nesagādā īpašas grūtības. Kā vienu no metodēm, kura veicina lasītprasmes apguvi, autors min spēli. Darbība šajā dzīves posmā bērnam ir ļoti nozīmīga. Tāpēc spēli min kā vienu no veiksmīgāko metodi ne tikai sociālo prasmju un kognitīvo prasmju sekmēšanā, bet arī lasītprasmes apgūvē (Выготский, 2005).

Maģistra darbā tiks aprobētas didaktiskās spēles, kas tiks izmantotas logopēdijas nodarbībās, lai sekmētu skolēnu fonemātisko uztveri, līdz ar to, tiks veicināta skolēnu lasītprasme.

Pētījuma objekts. Fonemātiskās nepietiekamības mazināšana koriģējošā attīstības darbība 1.klases skolēniem.

Pētījuma priekšmets. Lasītprasmes sekmēšana 1. klases skolēniem ar fonemātisko nepietiekamību.

Pētījuma mērķis. Teorētiski izziņāt un praktiski pārbaudīt fonemātiskās uztveres pilnveidošanas iespējas 1.klases skolēniem didaktiskajās spēlēs lasītprasmes sekmēšanai.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt un apkopot zinātnisko literatūru izvēlētajā temata kontekstā.
2. Anketēt logopēdus un 1. klašu latviešu valodas skolotājus, lai noskaidrotu viedokli par lasītprasmi.
3. Noteikt kritērijus skolēnu ar fonemātisko nepietiekamību lasītprasmes izpētei un īstenot sākotnējo un atkārtoto pārbaudi.
4. Aprobēt izvēlētajās didaktiskās spēles koriģējoši attīstošā darbībā logopēdijas nodarbībās.

Pētījuma jautājums. Vai lasītprasmes sekmēšana 1.klases skolēniem ar fonemātisko nepietiekamību būs sekmīga, ja fonemātiskās uztveres pilnveidošanā tiks izmantotas atbilstīgas didaktiskās spēles?

Pētījuma veids. Darbā tiks izmantots darbības pētījums, kura laikā tiks aprobētas didaktiskās spēles, kuras skolēniem palīdzēs pilnveidot fonemātisko uztveri, līdz ar to, tiks sekmēta lasītprasme.

Pētījuma bāze. X izglītības iestādes 1.klases 20 skolēni ar lasītprasmes grūtībām, to skaitā 5 skolēni ar fonemātisko nepietiekamību.

Pētījuma metodes:

Teorētiskā: Zinātniskās literatūras analīze.

Empīriskās: pedagoģiskā novērošana, anketēšana, skolēnu logopēdiskā izpēte, pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, pētījumā iegūto datu apstrāde, analīze un interpretācija.

Pētījuma norises laiks: 2018. gada septembris līdz 2018. gada decembris.

1. JAUNĀKĀ SKOLAS VECUMA BĒRNU LIKUMSAKARĪBAS RAKSTUROJUMS IZVIRZĪTĀS PROBLĒMAS KONTEKSTĀ, LASĪTPRASMES APGUVES PROCESS UN POSMI

Par jaunāko skolas vecumu tiek uzskatīts vecums no 6 – 10 gadiem. Šajā vecumā bērni ir ziņkāres pilni, ātri, konkrēti domātāji, kas ar nepacietību grib iekļūt pieaugušo pasaulē, viena no šīs pasaules atslēgām ir lasīt interese, kas veicina lasītprasmi. Ikviens zina, ka lasīt interese spēj vienmuļu garlaikošanos – lasīt pārvērst par aizrautīgu interesi. Jēdziens interese, pedagoģijas skaidrojošajā vārdnīcā tiek skaidrota sekojoši, ka interese ir vajadzības, pieredzes un izvēles nosacīta aktīva attieksme pret darbībām, objektiem un parādībām. Interese var būt aktīva, mērķtiecīga un arī pasīvam (Beļickis, 2000, 71).

T. Gromova uzsver, ka izziņas interese, kas ir cilvēka pati raksturīgākā iezīme, ir interese izzināt apkārtējo pasauli, iedziļināties tās daudzveidībā, attēlot likumsakarības un pretrunas. Izziņas interešu īpatnība ir spēja bagātināt un aktivizēt jebkuru cilvēka darbības procesu, jo izzināšana ir katra procesa sākums. Svarīgi atzīmēt, ka tieši uzzināt ko jaunu ir personības veidotāja, kas nepiemīt cilvēkam no dzimšanas, bet tā attīstās cilvēka dzīves laikā (Gromova, 1998).

Izpētot teorētiskās atziņas par jaunāko skolas vecuma bērnu attīstības īpatnībām, var secināt, ka bērnos interesi par lasīšanu var veicināt ja izmanto grāmatas, lasāmos tekstus ar skaidru sižetu.

Bērni uzsāk skolas gaitas ar ļoti dažādām lasītprasmes spējām, daži skolēni lasa ļoti labā līmenī, savukārt daži skolēni mēģina atpazīt burtus un izveidot zilbes. Ne tikai skolēnu iespējas ir dažādas, bet arī uztveres veidi, domāšana, personīgās iezīmes un mācīšanās motivācija (Anspoka, 2008). Tāpēc pedagogam un logopēdam ir jāveic ļoti sarežģīts uzdevums, lai atrastu pieeju, kā attīstīt lasītprasmi katram skolēnam.

Savukārt, ņemot vērā to, ka šajā vecumā bērniem ir nenoturīga uzmanība, lasīt mācīšanai veiksmīgi izvēlētas grāmatas būs tās kurām ir lielāki burtu izmēri, zīmējumi un tās atbilst bērnu vecumam. Pastāv arī dažādas iespējas, kā strādāt ar tekstu, bērns vai bērnu grupa kopā ar pedagogu

var aplūkot attēlus un mēģināt lasīt tekstu: pedagogs lasa bērnam grāmatu priekšā. Vienu vai vairākas reizes; pedagogs lasot var vilkt ar pirkstu līdzī pa rindām, lai bērns saprastu teksta virzību; skolotājs var aizsegt tikai kāda vārda daļu un likt skolēniem uzminēt, kas tas ir par vārdu u.c.

Bērns, kas redz vārdus un dzird to izrunu, vienlaicīgi saskata vārdu un uztvert tajā ietvertu domu. Pedagogs var pārstāt lasīt tajā vietā, kurā skolēns var patstāvīgi izdomāt tālāko notikumu gaitu, un vaicāt skolēnam, kā stāstā darbība turpināsies (Ptičkina, 1995).

Kognitīvā attīstība Bērnam izziņas procesu pārkārtošanās sākas ar skolas gaitu uzsākšanu. Šajā laikā pārkārtojas visi izziņas procesi, kam par iemeslu ir jaunie rādītāji. Izziņas procesi pārkārtojas no netīšajiem uz tīšajiem procesiem. Skolēniem perioda beigās visiem būtu jāvar patstāvīgi kontrolēt savu uzmanību, iegaumēšanu, reproducēšanu utt. (Svence, 1999, 103).

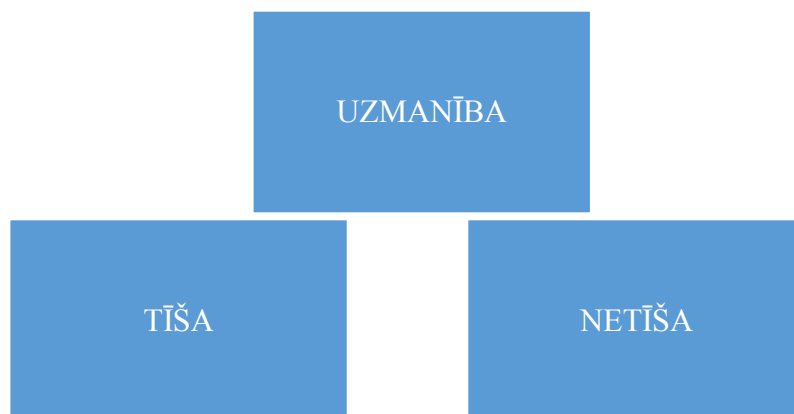
G. Svence min šādus skolas uzdevumus:

- ātrāk sagatavot bērnus skolai,
- izskaidrot bērniem, ko tad nozīmē mācīties,
- vingrināt gribasspēka noturīgumu, paškontroles spējas,
- veidot pozitīvu attieksmi pret sevi un citiem,
- rosināt jaunrades spēju attīstību (Svence, 1999, 103).

Pirmajā skolas gadā lielākā skolotāju problēma ir bērnu dažādā sagatavotība, tādēļ atsevišķiem bērniem jādod iespēja vienā gadā pabeigt divas klases, bet dažiem – palikt uz otru gadu vienā klasē. Lai realizētos izvirzīto noteikumu apguve ir vajadzīgs konkrēts prasmju un iemaņu līmenis, emocionālā līdzsvarotība, neatlaidība, spēja apvaldīties, sakoncentrēties un spēt noturēt uzmanību (Svence, 1999, 103). Tāpat G. Svence arī atgādina, skolēniem var novērot vispārīgu psihiskā tonusa vājumu, ko var novērot, skolēnam esot pārlietu lielā kustībā, vājā spējā koncentrēt uzmanību. Šādus bērnus ātrāk kā citus ieinteresē viss jaunais, krāsainais un košais, bet tas garlaiko un uzmanība ātri pievēršas uz citam objektam. (Svence, 1999, 103).

E. Kometss u.c. autori (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984) liek piegriezt vērību, ka uzmanība ir psihiskās darbības koncentrēšana uz vieniem objektiem, tai pašā laikā cenšoties novērsties no citiem objektiem, kas var būt kairinātāji.

E. Kometss u.c. autori iedala uzmanību šādi. Skatīt 1.1. attēlā.

1.1. att. Uzmanības iedalījums (pēc Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984)

Netīšu uzmanību var izraisīt objektīvie faktori – uzmanības kairinātāja intensitāte, lielums, atšķirība no apkārtējās vides, jaunums un kustība. Subjektīvos faktoros nosaka bērna vajadzības, dzimums, vecums un intereses. Jāņem arī vērā bērna konkrētā brīža garastāvoklis, noskaņojums, organisma kopējais stāvoklis. Savukārt *tīša uzmanība* ir atkarīga no paša bērna gribas un motivācijas. Bērnam būtu jāapzinas, ka šī brīža sakoncentrēšanās uzmanība ir nepieciešama šobrīd vai būs vajadzīga kaut kad nākotnē (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984).

T. Komarova, raksturojot uzmanību kā psihisku procesu, norāda, ka visas darbības tiek darītas ar mērķi un koncentrēšanos, tā notiek konkrētu laiku un tai ir sākums un beigas. Paaugstinātas gatavības stāvoklis ir īpašs prāta darbības stāvoklis, ko sauc par pirmsuzmanību. Lai veiktu kādu konkrētu darbību šajā stāvoklī koncentrēšanās intensitāte pakāpeniski paaugstinās (Komarova, 2002).

Savukārt J. Tihonova atklāj, ka uzmanība ir uztveres un domāšanas izpausme. Tas nav psihisks process, bet gan visu izzināšanas procesu dinamisks raksturojums. Uzmanība – tā ir selektīva ievirze uz kādu noteiktu priekšmetu un koncentrēšanās uz to (Tihonova, 2014).

Pieaugušie vēlti lielas pūles, lai šos bērnus iemācītu iekļauties režīmā, turēt lietas kārtībā, pabeigt uzdevumu līdz galam utt. Tie nav niķi. Šāds bērns ir enerģētiski vājš, kontakts ar citiem cilvēkiem prasa no viņa milzīgu enerģijas patēriņu, piepūli, tāpēc koncentrēties viņam ir grūti, parasti viņš to spēj 2-3 minūtes. Šos bērnus sauc par hiperaktīvajiem bērniem (Tūbele, 2002).

Pētījumi rāda, ka no tā vairāk cieš zēni, jo zēniem nervu šķiedru nobriešana rit lēnāk un nenobriedusī nervu sistēma ir krietni vien jūtīgāka un uzņēmīgāka pret nelabvēlīgām ietekmēm, piemēram, stresu. Pedagogi nepārziņot hiperaktīvo bērnu uzvedības cēloņus, ar sodīšanu un

kritizēšanu cēloņus nekādā veidā neizmaina. Cēloņi var būt agrīni CNS bojājumi, iedzimtība, problēmas grūtniecības laikā, traumas, slimības vai noteiktu fermentu nepareiza funkcionēšana, nervu sistēmai raksturīga ātra ierosa un vāja bremsēšana. Šiem bērniem ir vāji attīstīta motorika, grūtības koncentrēties, jo uzmanība ātri pārslēdzas no viena objekta uz citu. Šajā vecumposmā lielai daļai bērnu ir grūtības kontrolēt savu uzvedību, jo nav bijušas iepriekšējos attīstības posmos (Svence, 1999, 104). Līdz ar to pirmklasniekiem nepietiek gribasspēka, lai koncentrētos, un patstāvīgi noturētu uzmanību. Stundās skolotājs un mājās vecāki nemītīgi atgādina, par veicamajiem uzdevumiem. Šis sasprindzinājums bērnus nomāc un nogurdina. Autore secina, ka šādiem bērniem var rasties lielākas adaptācijas grūtības, jo ir jaunas prasības, ko sniedz pieaugušie.

Apkopojot G. Svences atziņas, autore kā galveno atziņu piedāvā, ka šiem skolēniem ir augsta mācīšanās motivācija. Kura šajā situācijā ir liels palīgs pedagogam. Pedagogam ir jāpiedāvā pēc iespējas vairāk skolēnam, lai viņš būtu apmierināts ar savu velmi visu izzināt. Vēlētos izzinās velmi kontrolēt.

Izziņas attīstība. Domāšana, atmiņa, iztēle, īpaši valoda – visi šie komponenti kopā veido bērna intelektu. Valoda ir galvenais spēks, kas attīsta intelektu, audzina jūtas un gribu, tā ir arī saikne starp cilvēku un sabiedrību (Tūbele, 2002). Nostiprinās uztveres, uzmanības, atmiņas, iztēles, domāšanas un runas procesi. No dabiskās spontanitātes izziņas procesi pamazām piemērojas sociālajām ievirzēm, normām, tradīcijām un etaloniem. To panāk ar galvenajiem darbības veidiem šajā vecumā – mācību darbībām, spēlēm un rotaļām, saskarsmi, sporta nodarbībām un darbu (Svence 1999, 104.). Tātad no izziņas procesiem darbojas iztēle. G. Svence min, ka “vairāk bērniem ir raksturīga reproduktīvā iztēle, kad lielākā daļa bērnu vadās pēc iemācītajiem etaloniem, pēc pieredzes” (Svence, 1999, 104). Tātad, ar iztēles palīdzību bērns spēj veidot tēlus, priekšstatus, balstoties uz savu iepriekšējo pieredzi. Izziņas attīstībā ietilpst uzmanība, atmiņa, domāšana, runa. Uzmanība pakāpeniski kļūst tīša. 1. klasē tā vairāk ir netīša – pedagogam ir jāpielieto dažādas mācību metodes, lai piesaistītu un uzturētu bērna uzmanību. Ap desmit gadiem skolēniem tiek novērots uzmanības noturīgums. Šajā laikā skolēns spēj pārslēgties un atkal koncentrēties, kas sāk līdzināties pieauguša cilvēka uzmanībai. Šajā vecumā ir vislielākais uzmanības pārslēgšanās koeficients (Svence, 1999, 105).

Atmiņa.

Mehāniskā atmiņa pārsvarā attīstās no 6 līdz 14 gadiem. Šajā posmā visefektīvāk var iegaumēt, ja vairākkārt atkārto informāciju kas ir jāiegaumē. Mēģinot iegaumēt informāciju,

vairums bērnu šajā vecumā nemeklē kopsakarības starp atsevišķām informācijas vienībām (loģiskā), bet iegaumē mehāniski vai uz emocionālā pārdzīvojuma pamata. Šajā vecumā nedaudz mazāk strādā loģiskā iegaumēšana. Loģisko atmiņu un tās ātrāku izmantošanu var sekmēt ar īpašiem vingrinājumiem. Domāšanas attīstība balstās uz atmiņas procesiem, tāpēc sākumskolā visnozīmīgākā no izziņas procesiem ir atmiņa (Svence, 1999, 105).

Kas ir būtiski vecākajās klasēs, skolēni nemācēs patstāvīgi domāt, un pratīs mācīties tikai mehāniski. Citādi arī vēlākajās klasēs bērni turpinās mehāniski iekalt un pēc tam domāt. (Svence, 1999, 5).

Domāšana. G. Svence atzīmē, ka šajā vecumposmā notiek strauja prāta un intelekta attīstība. Ja domāšana līdz šim bija uzskatāmi konkrēta, tad tā mainās uz abstrakti loģisko. Būtiski ir iemācīt bērnam meklēt loģiskās kopsakarības starp informācijas vienībām, salīdzinot, atrodot līdzīgās un atšķirīgās pazīmes, nosaukt jēdzienus, kas attiecināmi uz lietām. Svarīgi ir iemācīt plānot savu darbību, izskaidrot, ko tad nozīmē mācīties, loģiski spriest. (Svence, 1999, 105). Attīstās arī spēja sakārtot objektus pēc vienas vai vairākām pazīmēm. Sākumskolā skolēniem ir vajadzīgi uzskates materiāli, lai izprastu lietu būtību. (Tūbele 2002).

Savukārt A. Valtneris uzsver, ka jaunākajā skolas vecumā bērnu domāšana ir konkrēta un bērni nespēj apgūt abstraktus jēdzienus, jeb tos apgūst zemā līmenī. Abstrakto jēdzienu lietošana bērniem sagādā grūtības, viņi vairāk operē ar konkrētiem priekšmetiem un tēliem (Valtneris, 2001, 72). Piemēram, lai skolēns spētu saprast notiekošo, pedagogam ir viss ir skaidri un uzskatāmi jāizskaidro. Ja bērns mācās skaņas, viņam tās ir jādzird skaidras un pareizas. Ja skolēns mācās burtus, viņam ir jābūt uzskates materiālam, kāds reāli izskatās konkrētais burts.

Būtiska skolā ir radošās domāšanas attīstīšana. Tās pamatā ir iztēle, asociāciju veidošanās, uztveres subjektivitātes, fantāziju un sapņu mījsakarības. Tieši iztēle ir visciešāk saistīta gan ar personības subjektīvajām psihiskajām mījsakarībām, gan arī ar domāšanas attīstību kopumā, ko pavada noteiktu emocionālu attieksmju veidošanās (Svence, 1991, 106).

“Uzmanība, uztvere un atmiņa vēl lielā mērā darbojas nepatvaļīgi, tāpēc bērnam ir grūti koncentrēties uz noteiktu mācību uzdevumu, sevišķi, ja tas ir vienveidīgs un ilgstošs. Tāpēc skolotāji cenšas variēt metodes un paņēmienus. Jaunāko klašu ir ļoti dzīva iztēle ar noslieci uz fantāziju. Tāpēc viņi labprāt veic uzdevumus, kam ir kādi rotaļu elementi”(Zelmenis, 1991,45).

Runa ir intelekta pazīme. Šajā vecumā skolēniem ļoti patīk runāt. Savukārt rakstīt skolēni nevēlas. Šajā vecumā skolēns labprāt sarunājas ar vecākiem un skolotājiem. Sarunas uzsākšana

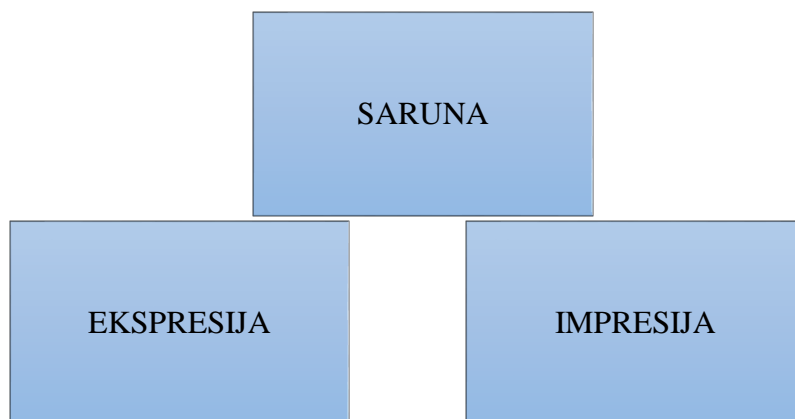
nesagādā nekādas problēmas, tā rit viegli. Šis laiks ir sarunu laiks, pieaugušajiem būtu jāatceras, šajā posmā pēc iespējas vairāk sarunāties ar bērnu. Skolēni šajā vecumā ir atvērti, sensitīvi pret morāli, empātiski, pret ētiskiem jautājumiem, tāpēc šajā vecumā vecākiem ir iespējas ietekmēt un veidot attieksmi pret lietām, ko pusaudžu gados vairs nevarēs. (Svence, 1991, 107). Bērni šajā laikā ātri iemācās viņiem nezināmus un jaunus vārdus, jēdzienus. Bērni vēlas izmēģināt šos vārdus. Necenzētā, rupjā valoda bērnos rada īpašu interesi. Runa pamazām viedojas kā pašregulācijas līdzeklis. Lai skolēns sekmīgāk spētu koncentrēties uz darbību, viņam var likt vairākas reizes atkārtot. Savukārt pildot uzdevumus varam likt bērnam runāt līdzīti tā izsekodami ko un kā bērns domā. Skolēns 1. klasē var izdarīt darbības vienīgi pēc dotā parauga, bet 3. – 4. klasē – arī pēc mutvārdu paskaidrojuma. Runa noteikti ir tā ar kuras palīdzību varam socializēties, jo abstraktu jēdzienų apguve, pārrunas palīdz morāles, ētikas izpratnē un apgūvē. Bērni izpilda kā paraugus pārņem morāles normas, kuras iemācījuši pieaugušie, un tās arī bez pretrunām cenšas pildīt. Šajā vecumā bērni visam, ko runā pieaugušais tic. Bērni pieaugušo teikto uztver kā vienīgo patiesību. Paši ievēro teikto, un arī vēro vai citi to pilda. Jāmin, ka bērna izpratne sāk mainīties vecumposma beigās. Bērni sāk saprast, ka nav tikai viena vienīga šī patiesība. Saprot, ka uz lietām var skatīties dažādi. (Svence, 1991, 107).

Rokasgrāmatā skolotājiem ir raksturota pirmklasnieka runas attīstība:

- var pareizi nosaukt apkārtnē esošās lietas, parādības,
- labprāt iesaistās sarunā, atbild uz jautājumiem un uzdod jautājumus arī pats,
- var paskaidrot ikdienā bieži izmantojamu priekšmetu lietojumu un šo priekšmetu nepieciešamību,
- brīvi lieto jēdzienus “aiz, zem, uz, pie”, raksturojot priekšmetu vai dzīvu būtņu atrašanās vietu,
- spēj pastāstīt par notikumu, veidot kāda priekšmeta aprakstu. Runa ir skaidra, gramatiski pareiza, spēj loģiski pabeigt cita iesāktu stāstu,
- brīvi operē par pamatjēdzieniem: liels, mazs, pa labi, pa kreisi, augšā, lejā u.c.,
- spēj klasificēt lietas pēc dažādām norādītām vai paša izvēlētām pazīmēm,
- saklausa skaņas un spēj tās diferencēt (Markus, 2003).

Tātad runā realizējas valoda. Ar valodas palīdzību mēs spējam runāt.

Valoda tā ir vesela sistēma, kurā ietilpst vārdi. A. Vorobjovs (Vorobjovs, 1996) skaidro, ka runas galvenā funkcija ir informācijas nodošana vai vispārināšana.

1.2. att. Sarunas procesu iedalījums (pēc Vorobjovs, 1996)

Sarunai ir 2 procesi: ekspresija un impresija. Runas ekspresija ir domas ietērpšana valodā un tās novadīšana līdz sarunu biedram. Impresija saņemtās informācijas uztvere, tās analīze. Otra runas funkcija ir iespēja uzkrāt, saglabāt un dabiski nodot informāciju no cilvēka uz cilvēku, no paaudzes uz paaudzi. Vēl viena svarīga runas funkcija ir tās spēja ‘’apkalpot’’ domāšanu, t.i., runa ir cilvēka’’domāšanas ierocis’’. Šai gadījumā cilvēks, izmantojot iekšējo runu, it kā sarunājas pats ar sevi, veido un precizē domu, bet pēc tam var to izteikt ārējā runā. Sabiedrības attīstības procesā cilvēkam izveidojušies dažādi runas veidi. Katrs no tiem rodas cilvēka attīstības 30 attiecīgajā etapā. Bērnam vispirms rodas ārējā dialogiskā runa, pēc tam – ārējā monoloģiskā, t.i., runāšana pie sevis vai iekšējā runa, un visbeidzot – veidojas rakstu runa. ‘’Ārējās runas galvenās atšķirīgās īpatnības ir, pirmkārt, - to var novērot citi un, otrkārt, tā ir izvērsta’’ (Vorobjovs, 1996).

Runājot, mēs sniedzam informāciju. Tātad valodas viena no svarīgākajām ir sazināšanās funkcija.

D. Markuss atzīmē, ka ar to, cik ļoti cilvēks vēlas izteikt citiem savas domas, kaut ko pastāstīt, apspriest, pārliecināt citus, saņemt informāciju, dalīties pieredzē, izkliegt dusmas, čukstēt noslēpumus, paust emocijas, liecina jau maza bērna pirmie centieni kaut ko pavēstīt pārējiem cilvēkiem (Markus, 2003,14).

Arī vides apstākļu maiņa ietekmē bērna valodu. Piemēram, kad bērns sāk iet pirmajā klasē. Tā bērnam ir īpaša slodze, jo ir cits sociālais stāvoklis. L. Muižniece runā par to, ka valodiskā sabiedrība, kurā indivīds aug, ietekmē to, ko viņš mācās, un tam ir nepārprotama nozīme attiecībā

uz pedagoģiju. Valodas prasmi un izziņas attīstību neietekmē vides dažādība. Šādā gadījumā valodas prasme visiem lietotājiem ir vienāda; atšķiras tikai katra cilvēka runas īpatnības. Tās ietekmē cilvēka valodiskā sabiedrība, vide, temati, uzmanība, atmiņa, problēmas un daudzi citi faktori. Bet spējas izveidot pilnīgi izmantojamu valodas sistēmu piemīt visiem (izņemot cilvēkus ar ļoti nopietniem smadzeņu bojājumiem) (Muižniece, 2002). Valodu attīstīt bērnam var palīdzēt profesionāls pedagogs. Arī tas, kāda ir bērna lasītprasmes apguve ietekmē viņa valodas attīstību. Lasot, bērns veido un precizē savas domas un pēc tam tās izsaka ārējā runā. Veidojas arī bagātāks valodas krājums. Veidojas bērna individuālā runa. Katrs bērns runā savādāk. Korinna Smita savā grāmatā raksturo normālas valodas attīstības kritērijus. Kāda tad ir 5 – 7 gadus veca bērna receptīvā un ekspresīvā valoda? To var aplūkot 1. tabulā.

1.1. tabula. Valodas normālas attīstības kritēriji (pēc Smita, Strika, 1998)

Vecums	Receptīvā valoda	Ekspresīvā valoda
5 gadi	Saprot 2500 – 2800 vārdu Izpilda sarežģītākus trīsdaļīgus norādījumus. Pazīst skaņas. Pazīst galvenās krāsas. Saprot jēdzienus “smags / viegls”, “skaļš/kluss”, “vienāds nevienāds”, garšs/īss.	Nosauc vairākas krāsas. Atbild uz vienkāršiem jautājumiem “kad”, “cik bieži”, “cik ilgi”. Jautā par vārdu nozīmi. Pareizi stāsta garu stāstu. Saskaita 10 objektus. Var nosaukt pirmo, vidējo un pēdējo objektu virknē. Lieto darbības vārdu nākotnes formā. Saskaņo īpašības vārdus un lietvārdus. Atvasina, lietvārdus ar “-tājs” (“zīmētājs”, “strādātājs”)
6 gadi	Saprot 13000 vārdu. Saprot pretstatus “ātri/lēni”, “vienāds/atšķirīgs”, “vakars/šodien”, “vairāk/mazāk”, “daudz/maz,” “pirms/pēc”. Saprot skaitļu jēdzienus līdz 10. Pazīst metāla naudu. Parāda pusi, veselo, labo un kreiso pusi. Sakārto objektus pēc to formas vai krāsas.	Var atbildēt uz jautājumiem “kas būtu, ja...” Saskaita 12 objektus. Iemācās skaitīt līdz 30. Nosauc visus alfabēta burtus. Raksturo objektu līdzīgās un atšķirīgās īpašības. Raksturo novietojumu vai virzību “caur”, “projām”, “pretī”, “pāri” nosauc objektu stāvokli: “pirmais”, “otrais”, “trešais”.

		Secīgi nosauc nedēļas dienas. Sāk lietot apstākļa vārdus (“lēnām”). Skaidri izrunā “F”.
6 ½ gadi		Skaidri izrunā “V/T/L/Ž/Š”.
7 gadi	Saprot 20000 – 26000 vārdu Saprot aptuvenus laika intervālus un gada laikus. Atšķir labo no kreisās puses. Uztver kļūdas citu cilvēku izrunā.	Teikumus veido no 7 un vairākiem vārdiem. Secīgi formulē iepriekšējo un nākamo notikumu norisi (“Kas nāk aiz 5?”) Lieto žargona vārdus. Iemācās skaitīt līdz 100. Sāk izmantot pabeigtos laikus; lieto gramatiskās formas
7 ½ gadi	Iemācās pazīt runātāja nolūku pēc neverbālām norādēm: runas ātruma, skaļuma, balss toņa, uzsvariem, atsevišķu vārdu ilguma, intonācijas, pauzēm, konteksta, žestiem, pozas, sejas izteiksmes, acu kontakta un ķermeņa kustībām. Iemācās saprast homonīmus, vārdus kuriem ir divas nozīmes, idiomas, metaforas un sakāmvārdus, parunas.	Skaidri izrunā “Z/S/R”. Iemācās runu pielāgot tam, ar ko runā, kas tiek teikts, sarunas tematam, tās mērķim, laikam, un apstākļiem.

Darba autore atzīmē, ka svarīgi ir atcerēties, ka katrs bērns runā savādāk. Tabulā raksturoti valodas attīstības kritēriji, kas būs aktuāli ne visiem bērniem. Kāds bērns varbūt nekādi nespēs atšķirt labo no kreisās puses vai arī problēmas sagādās pareizi lietot gramatikas formas. Pedagoģis pamana šīs atšķirības un atbilstoši savai profesionalitātei rīkojas. S. Tūbele raksta, ka cilvēkbērns savā attīstībā kā vienu no pēdējām apgūst runas funkciju. Kad ir savienojusies doma un vārds, bērns strauji apgūst valodu. Apkārt esošās lietas notikumi iegūst savu nozīmi, tie savienojas ar dzimtās valodas vārdiem, un bērns spēj izteikt savas vēlmes, vēlāk – savus vērtējumus un spriedumus. Darbojoties dažādiem kaitīgiem faktoriem (traumas, slimības, psihiskā deprivācija, nelabvēlīga sociālā vide u.c.), viena no pirmajām cieš bērns runa (Tūbele, 2002). Tātad valoda ir viens no komunikācijas veidiem, kas nepieciešama cilvēkam kā sabiedrības loceklim. Ja bērnam ir runas traucējums, tas rada grūtības ne tikai saskarsmes procesā ar vienaudžiem un pieaugušajiem, bet arī nepārvaramus šķēršļus mācību programmu sekmīgā apgūvē. S. Tūbele akcentē, ka izziņas procesa

attīstībai par traucēkli var būt smagi runas traucējumi. Logopēdija ir patstāvīga zinātne, kas pēta ruas traucējumus, runas traucējumu iespējamās rašanās cēloņus. Kā arī iespējas un metodes, kā tos novērst (Tūbele, 2002).

V. Golubina min, ka bērna valoda attīstās pamazām, un šajā procesā īpaša nozīme ir:

- runas orgānu attīstīšanai,
- pareizas elpošanas attīstīšanai,
- runas dzirdes attīstīšanai,
- fonemātiskās dzirdes attīstīšanai,
- vārdu krājuma paplašināšanai,
- skaņu un vārdu tīrrunas veidošanai,
- runas veidošanai ar vienkāršiem, sakarīgiem teikumiem (Golubina, 2007).

Darba autore secina, ar valodas palīdzību mēs runājam. Tā ir vesela sistēma. Var spriest cik nozīmīgi ir apgūt valodu. Valodiskā sabiedrība, kurā bērns aug, ietekmē viņa valodas attīstību.

Tikai katram bērnam rodas savas runas īpatnības. Valodu attīstīt bērnam var palīdzēt profesionāls pedagogs. Arī tas, kāda ir bērna lasītprasmes apguve ietekmē viņa valodas attīstību. Lasot, bērns precīzē savas domas un pēc tam tās izsaka ārējā runā. Ja notiek pilnvērtīga valodas attīstība, veidojas arī bagāts valodu krājums.

„Lasītprasmes pamatus bērns sāk apgūt jau no mazotnes, sākotnēji mehāniski atdarinot un mehāniski iegaumējot, bet tikai vēlākajos lasīt apguves posmos veicot apzinātas lasīšanas darbības, lai izprastu lasītā saturu. Sākumskolas posmā tiek apgūta pirmā lasīšanas pieredze, un laikā līdz ceturtajam mācību gadam jau izveidojas lasīšanas pamatprasmes un attieksmes pret to. Lasītprasmes mācību mērķis ir iemācīt skolēniem lasīt patstāvīgi un, fokusējoties uz lasītā saturu, izprast lasītā jēgu. Lasīšana ir gan lasītmācīšanās, gan lasīšana, lai mācītos. Lasītā teksta izpratne ir nozīmīga ikvienā dzīves jomā un ikvienā vecumā” (Kauliņa, Tūbele, 2012, 14).

Savukārt, O. Ņesterovs uzsver ka lasīt mācīšana un lasīšanas iemaņu attīstīšana ir galvenais latviešu valodas uzdevums, kas jāveic no 1. līdz 3. klasei. No lasīšanas iemaņu attīstības līmeņa ir atkarīga visu citu mācību priekšmetu apguve. Bieži pat 4. un 5. klasē viens no zemo sekmju cēloņiem ir vājas lasīšanas iemaņas, tāpēc jau pamatskolas klasēs skolēni jāiemāca pareizi, apzinīgi, veikli un izteiksmīgi lasīt. Jāattīsta ne tikai lasīšanas tehnika, bet arī jāemāca iedziļināties lasāmajā tekstā, izprast tā saturu (Ņesterovs, 1987).

M. Naegele un R. Valtina apkopojušas šādas lasīšanas attīstības stadijas, kas raksturojot lasīšanas dominantās stratēģijas, pēctecīgi ietver 7 posmus (Naegele, Valtin, 2001), skatīt 2. tabulu.

Lasītprasmes attīstības sākuma posms ir burtu un īsu vārdu lasīšanas apguve. Grafisko simbolu un zīmju apguve notiek ar skaņas izrunas uzdevumu palīdzību, līdz ar to tiek atklāta kodēta saikne starp burtiem, kas savienojas noteiktas nozīmes vārdos (Beckenbach, 2000).

1.2. tabula. Lasīšanas attīstības stadijas (pēc Naegele, Valtin, 2001)

Lasīšanas dominantās stratēģijas	Konteksta ietekme	Kopējās kļūdas
1. Simbolu pazīšana un identificēšana	Konteksts bieži svarīgs	Burtu atpazīšanas kļūdas
2. Logogrāfiska vārdu pazīšana	Konteksts bieži ir nepieciešams	Atsevišķos vārdos
3. Logogrāfisku vārdu pazīšana ar fonemātiskiem elementiem	Konteksts bieži ir nepieciešams	Atsevišķos vārdos ar to pašu piemēru
4. Sākotnējā lasīšana, grūtības garu vārdu lasīšanā un sapratnē	Konteksts ir nozīmīgs grūtu vārdu izpratnē	Vārdos vai vārdu daļās, kas atgādina citus pēc rakstības
5. Pilnvērtīga lasīšana (alfabēta stratēģijas)	Konteksts dažreiz ir nozīmīgs	Nevārdos
6. Funkcionāla lasīšana ar lielām vienībām, izmantojot pareizrakstības struktūras	Konteksts svarīgs, tiek izmantots elastīgi	Dažos vārdos biežāk
7. Automātiska tekstu lasīšana	Konteksts tiek izmantots elastīgi	Citiem vārdiem (tikai dažas kļūdas)

Lasītprasmes apguves būtisks nosacījums ir izglītota vide, laba pareiza sarunvaloda, kas kopumā veido valodas pieredzi un vēlāk kļūst par noteicošo aspektu lasīšanas apguvei. Lasīšana ir jēgas (nozīmes) uztvere no drukātā teksta. Lasītā teksta izpratne ietver spēju saprast un lietot sabiedrībā dzīvojošajam indivīdam nepieciešamās rakstiskās valodas formas, kā arī izprast dažādas grūtības pakāpes tekstu jēgu, kam nepieciešama jaunas informācijas iegūšana un literārās pieredzes veidošanās lasot. Apskatīsim dažādu vārdnīcu skaidrojumu lasīšanas jēdzienam.

1.3.tabula Vārdnīcu skaidrojums lasīšanas jēdzienam

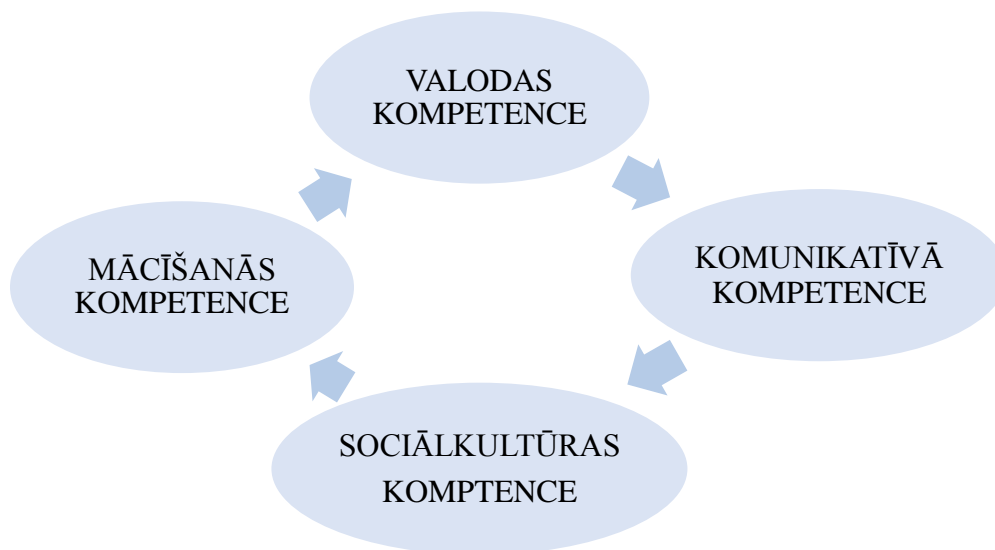
Logopēdijas skaidrojošā vārdnīca	Pedagoģijas Terminu skaidrojošā vārdnīca	Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca
<p>„Lasīšana ir sarežģīts psihofizioloģisks izziņas process, kur nepieciešamas vairākas kognitīvās prasmes un iemaņas: uzmanība, atmiņa, asociatīvās saiknes starp sensorajām (redzes, taustes, dzirdes, garšas, ožas) modalitātēm, fonoloģiskā uztvere, ātra atkodēšana (dekodēšana), kur kopā mijiedarbojas redzes, runas kustību un runas dzirdes analizatori” (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 169).</p>	<p>„Lasīšana ir rakstu zīmju, teksta, simbolu uztveršana, saprašana un izteikšana ar skaņām, vārdiem, teikumiem (runāšana). Sarežģīta, uz sajūtām balstīta (sensoriskās) domāšanas prasme zīmju uztveršanai un to veidojošo jēdzienu artikulācijai skaļi vai klusi – prātā. Lasīšana ir saistāma ne tikai ar tekstu, bet arī ar kādu datu nolasīšanu no aparāta” (Beļickis, 2000, 92)</p>	<p>„Lasītprasme ir māka atveidot skaņas ar burtiem, savienot burtus vārdos, uztvert, izprast, analizēt un novērtēt rakstītu tekstu, apzināties lasīšanas mērķi un izvēlēties atbilstīgu lasīšanas veidu, ievērojot kultūru. Svarīgākie lasītprasmes kvalitātes rādītāji ir apzinātība, pareizība, izteiksmīgums (skaļi lasot) un lasīšanas temps” (Skujiņa, Anspoka, 2011, 50).</p>

Lasīšana ir mutvārdu process, kas ir savstarpēji saistīts ar domāšanu un visiem pārējiem komunikācijas spējām, piemēram, klausīšanos, runāšanu un rakstīšanu (Hittleman, 1983). Savukārt S. Tūbele skaidro – lasīt mācīšanās procesā nepieciešamas dažādas prasmes, piemēram, pareizi izrunāt valodas skaņas, prast tās saistīt ar skaņas redzes tēlu – burtu, sapludināt burtus zilbēs un zilbes vārdos, atšķirt skaņas pēc to skanējuma (attīstīta fonemātiskā uztvere), atpazīt vizuāli līdzīgu burtu tēlus (Tūbele, 2008.)

Lai lasītu un izprastu lasīto tekstu, ir nepieciešams:

- iemācīties atšifrēt un salasīt iespiesto tekstu,
- saprast uzrakstītā jēgu, tādējādi veidojot lasīšanas kompetenci.

Lasīšanas kompetence ietver valodas kompetenci, tai skaitā lasītprasmi, komunikatīvo kompetenci jeb prasmi izmantot lasīto informāciju, sociālkultūras kompetenci jeb izpratni par to, kas tiek lasīts, mācīšanās kompetenci jeb izpratni par to, kāpēc tiek lasīts (Kauliņa, Tūbele, 2012, 15). Šis modelis skatāms 1.3.attēlā.

1.3.att. Lasīšanas kompetences modelis (pēc A. Kauliņa, S. Tūbele, 2012)

Lasīšanas kompetence ir vairāk, kā prasme lasīt, jo tā nosaka spēju izmantot izlasīto informāciju un iegūtās zināšanas dažādos kontekstos. Lasītprasme ir visbūtiskākā vispārējās kompetences jomā, jo uz tās balstās visas nākamās – matemātika, ģeogrāfija, vesture, valodas u.c. Ar lasītprasmi saprot spēju izlasīt un saprast teksta saturu un mērķi izmantot iegūto informāciju un zināšanu potenciālu sabiedriskajā dzīvē (Alert, 2001).

S. Tūbele un Z. Anspoka (Tūbele, 2008; Anspoka, Tūbele, 2015) šīs augstākminētās kompetences ir skaidrojušas, kā pamatprasības latviešu valodas priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi.

- Komunikatīvās kompetences:
 - izprot runātu un lasītu tekstu;
 - lasa savām spējām un vajadzībām informatīvus tekstus, izprot to saturisko vēstījumu;
 - prot veidot pēc izteikuma dažādus teikumus;
 - raksta vārdus, frāzes, teikumus par sev zināmām un tuvām tēmām, lietišķus rakstus;

- prot sacerēt tekstus pēc sižeta attēliem, pēc dotā temata.
- Valodas kompetence:
 - zina un lieto rakstībā visus alfabēta burtus;
 - izprot skaņas un burta atbilstību;
 - ir nepieciešamais vārdu krājums ikdienas saziņai gan skolā, gan ikdienas situācijās;
 - prot lietot pieturzīmes teikuma beigās.
- Sociālkultūras competence:
 - klausās un lasa dažādu literatūru – folkloru, dažādus autordarbus;
 - uzklausā citus un prot komunicēt, uzdot jautājumus un uz tiem atbildēt;
 - prot strādāt darba grupās;
 - zina un ir iepazinis latviešu kultūras tradīcijas;
 - saskata kultūru un valodu daudzveidību savā apkārtnē (Tūbele, 2008; Anspoka, Tūbele, 2015).

Lasītprasme ietver divus aspektus: šaurā nozīmē – lasīšanas iemaņu un tehnikas apguvi, plašā – lasīšanas darbības: runas – komunikatīvā procesa veidošanos, radot specifisku lasīšanas motivāciju jeb interesi par lasīšanu. Lasīt mācīšanās laikā iespējams izdalīt vairākas pakāpes, kas pēctecīgi turpina viena otru. Noteiktas pakāpes ietvaros lasīšanas prasme var būt vairāk vai mazāk attīstīta un tas nosaka lasītprasmi kopumā (Kauliņa, Tūbele, 2012, 19). Arī H. Ginters izdala šādas rakstiskās informācijas apguves pakāpes, kas ietver vairākas dzīves darbības jomas. (skat.1.4.tabulu), tajā atspoguļota pakāpeniska pāreja no informācijas iegūšanas, izmantojot ķermeniskas reakcijas (ķermeņa neverbālos signālus), ontogēnēzes laikā pārejot uz sarežģītāku sistēmu – rakstiskās informācijas izmantošanu, veidojot mācību procesa kognitīvos pamatus (Gunther, 2007, 13).

1.4. tabula. Rakstiskās informācijas apguves modelis (pēc H. Gunther, 2007)

3.pakāpe	Rakstiskās informācijas apguves pakāpe: <ul style="list-style-type: none"> • lasīšanas pamatoperāciju apguve, • kognitīvā mācīšanās procesa pamatu veidošanās
----------	---

2. pakāpe	Skaņu informācijas izmantošanas pakāpe: <ul style="list-style-type: none"> • pamatiemaņu veidošanās par skaņu simbolisko nozīmi, • signālsistēmas diference
1. pakāpe	Ķermeņa valodas signālu informācijas izmantošanas pakāpe: <ul style="list-style-type: none"> • acu skatiens, mīmika, • savas identitātes apzināšanās, garšas, smaržu, dzirdes un redzes apziņas veidošanās

Lasītprames attīstību raksturo divas dimensijas: automatizācijas pakāpe un lasītprames atbilstības jeb lasītā teksta izpratnes pakāpe (Корнев, 2003, 30 – 37). Lasīšanas automatizācijas pakāpe ir automātiska un tiek kontrolēta ar indivīda vadītu uzmanības spēju, ko raksturo īslaicīgās atmiņas kapacitāte. Savukārt atbilstības jeb izpratnes dimensija raksturo atbilstīgas lasīšanas tehnikas lietojumu noteiktā attīstības pakāpē. Šai pakāpei bieži raksturīga izlikšanās jeb notēlošana “it kā” lasīšana, kad vārdi tiek atpazīti, izmantojot valodas kompetenci, un informācija tiek apstrādāta situatīvi, bez burtu lasīšanas un iegūtās informācijas apzināšanās. Mēs sakām, ka bērns lasa, minot vārdus vai to beigu daļas. Lasīšanu kā darbības veidu var uztvert divejādi: kā vārda grafiskā modeļa dekodēšanas procesu mutvārdu formā – atšifrēt, salasīt iespiesto tekstu – un kā rakstiskā ziņojuma saprašanas procesu – saprast uzrakstītā jēgu. Valoda ir simbolu sistēma, kas ir pamats apkārtējās pasaules simboliskajām reprezentācijām psihē. Simboli ir vārdi, kas atbilst dažādiem reālās pasaules notikumiem, situācijām un darbībām (Kauliņa, Tūbele, 2012).

Svarīgi ir aplūkot arī trīs ābece posmus. 1. klasē latviešu valodas kā integrēta satura ietvaros latviešu valodas mācību procesā ietilpst tā saucamā ābece mācība, kuru no plānotā satura un tam atbilstošās metodikas var dalīt trijos posmos: pirmsābece posms, ābece posms, un pēcābece posms.

Pirmsābece posma latviešu valodas mācību saturs nosacīti ir dalāms divās daļās:

- mācību saturs sākotnējās situācijas diagnosticēšanai un turpmākās pedagoģiskās darbības plānošanai;
- mācību saturs skolēna sagatavošanai lasītprames un rakstītprames apguvei saistībā ar pārējiem runas darbības veidiem (Anspoka, Tūbele, 2015, 75).

1.posms. pirmsābece posms ir pirmais mēnesis 1. klasē. Kamēr skolēns adaptējas jaunajā skolas vidē. Skolēnam būtu jāpiedāvā viņam saprotams mācību saturs, kas ļauj adaptēties šajā jau pieminētajā sociālajā vidē. Svarīgi ir atcerēties, ka katrs bērns ir individuāls. Tāpēc svarīgi ir to respektēt. Šajā posmā skolēns sāk apgūt individuālas mācīšanās prasmes un sadarbības pieredzi, mācās izmantot konkrētus mācību līdzekļus, novērtēt savu darba rezultātu un vērtēt klasebiedru mācību sasniegumus. Pirmsābece posmā svarīgi ir iepazīt skolēna valodas un runas attīstības līmeni, lai laikus sniegtu atbalstu latviešu valodas mācību procesā un, ja nepieciešams, padziļinātu darbu, arī ārpus tā, iesaistot speciālistus: psihologu, logopēdu, speciālo pedagogu (Anspoka, Tūbele, 2015, 75).

Lai īstenotu pirmsābece posma uzdevumus vienotībā un veselumā, integrēti attīstāmas visas valoddarbības: klausīšanās, lasīšana, rakstīšana un runāšana. “Ir pierādīts, ka lasītprasme veidojas ātrāk, ja paralēli attīsta arī citus runas darbības veidus. Tā, piemēram, tradicionālajiem izrunas vingrinājumiem ir stingrs psiholoģiskais pamatojums: bērns iegūst spēju pārvaldīt runas aparāta muskuļu darbību, koordinēt runas kustību un dzirdes sajūtas. Šī spēja lielā mērā nosaka citas runas komponenta – lasīšanas dinamiku. Līdzīgi izruna un tās kvalitāte ietekmē arī pareizrakstības apguvi, ja rakstot bērns čukst līdzī, runas kustību sajūtas palīdz noteikt vārdā ietilpstošās skaņas un to secību” (Ptičkina, 1997, 9).

Kā norāda Z. Anspoka un S. Tūbele pirmsābece posmā īpaša uzmanība jāpievērš klausītprasmes pilnveidošanai. Klausīšanās prasme veicina arī skolēna fonemātiskās dzirdes attīstīšanu. Latviešu valodas mācību stundās var izmantot dažādus materiālus – audiopasakas, digitālos mācību līdzekļus. Skolēns mācās arī saklausīt teikumu skaitu runātā, vai rakstītā tekstā un vārdu skaitu teikumos, mācās salīdzināt, pievērst uzmanību skaņām vārdos, kuru rakstība apgūta jau pirmsskolā (Anspoka, Tūbele, 2015, 78).

2. Ābece posma galvenie uzdevumi:

- Paplašināt priekšstatu par klausīšanos, runāšanu, lasīšanu, un rakstīšanu kā valoddarbībām, to lomu saziņā;
- Palīdzēt skolēniem saskatīt skaņu un burtu attiecības, apgūt vai pilnveidot prasmi pazīt lielos un mazos iespiestos burtus latviešu valodā, attīstīt lasīšanas mehānismu;
- Sekmēt rakstīto burtu apguvi, to izmantošanu, rakstot vārdus, teikumus, tekstus pēc redzes, dzirdes, kā arī sākt mācīt rakstīt pašsacerētus tekstus;

- Mācīt lietot lielo sākumburtu teikuma sākumā un personvārdos, pazīt pieturzīmes un gūt priekšstatu par to lietošanas nosacījumiem tekstā;
- Radīt priekšstatu par alfabētu kā burtu sakopojumu noteiktā secībā un tā izmantošanas iespējām atbilstoši komunikatīvajam nolūkam (Anspoka, 2008,198-199).

3. Pēcābece posma uzdevumi:

- Pilnveidot lasīšanas prasmes, strādājot ar dažādu žanru, stila un satura tekstiem;
- Palīdzēt apgūt dažādas lasīšanas veidus un mācīties tos izmantot atkarībā no lasīšanas nolūka;
- Pilnveidot rakstīšanas prasmes, rakstot lielos un mazos rakstītos burtus gan pēc parauga, gan patstāvīgi vārdos, noformēt tekstus pēc parauga;
- Mācīties veidot glītu, skaidru un salasāmu rokrakstu;
- Mācīt izteikt savu personīgo attieksmi pret dzirdēto, lasīto kā mutvārdu, tā rakstu runā, lietot pareizas teikumu intonācijas un atbilstošas pieturzīmes teikuma beigās;
- Psiholoģiski un praktiski sagatavot skolēnu patstāvīgam darbam ar grāmatu;
- Paplašināt pieredzi vērtēt savus un citu mācību sasniegumus atbilstoši konkrētiem kritērijiem;
- Mācīt uztvert, savstarpēji saistīt un izmantot latviešu valodā un citos mācību priekšmetos apgūto pieredzi (Anspoka, 2008, 206 - 207).

I. Jurgena (Jurgena, 2001) norāda, ka pirmklasniekam sākumā ir grūti atdalīt vārdu no priekšmeta, kuru tas apzīmē. Ābece, pēc tam – lasīšanas un rakstīšanas apguve ir ļoti sarežģīts process. Lai šo procesu apgūtu nepieciešams:

- Sīki atšķirt skaņas dzirdamajos vārdos (vai arī to daļās – fonēmās);
- Prast sastādīt dzirdamo runas skaņu ar noteiktu zīmi, kas iespiesta grāmatā, vai arī prast pastāvīgi attēlot šo zīmi uz papīra;
- Iemācīties ne tikai uztvert katru burtu un pēc izveidojušās asociācijas izveidot šai zīmei atbilstošu “tīro skaņu” vajag ieraudzīt viena burta savienojumu ar citu atbilstoši tam izmainīt vajadzīgās skaņas izrunu;
- Visus vārda burtus vajag izrunāt saistīt kā veselu skaņu kompleksu;
- Vārdam jābūt saprotamam, t.i., iegūtā skaņu kombinācija jāsaprot kā kāda bērnam pazīstama priekšmeta, darbības, pazīmes, apzīmējums (Jurgena, 2001).

Lasīšanas procesos ir jārunā arī par lasīšanas traucējumiem un to veidiem. Lasīšanas traucējumu pamatā ir to psihisko funkciju nepietiekama attīstība, kas nodrošina lasītprasmes pilnvērtīgu apguvi. Šo psihisko funkciju veido redzes analīze un sintēze, fonemātiskā analīze un sintēze, telpiskie priekšstati, mutvārdu runa un citas funkcijas. Raksturīgāko pazīmju kopums ir: bērns nespēj veikt vārda analīzi sintēzi, aizstāj burtus un izkropļo zilbes struktūru, vārdus lasot izlaiž, atkārtoti vai izlasa neesošus vārdus, ir nepietiekams lasīšanas temps un izpratne par izlasīto (Tūbele, 2008, 51).

S. Tūbele un A. Kauliņa (Kauliņa, Tūbele, 2012) norāda uz Hvatceva izdalītajiem lasīšanas traucējumu veidiem (skat. 1.5. tabulu).

1.5.tabula Lasīšanas traucējumu veidi (pēc S. Tūbeles, A. Kauliņas, 2012)

Lasīšanas traucējuma veids	Cēloņi	Grūtības lasītprasmes apgūvē
Fonemātiskās lasīšanas traucējumi	Nepietiekami attīstīta fonemātiskās sistēmas funkcija	Nediferencē vārdu ar vai bez garumzīmēm, vārdus (pile-pīle), kas atšķiras tikai ar vienu burtu, nesaprot to nozīmes.
Semantiskās lasīšanas traucējumi	Traucēta skaņu, zilbju sintēze, neizšķir sintaktisko saikni teikumā	Nesaprot izlasīto vārdu, teikumu, tekstu, kaut gan lasa tehniski pareizi.
Disgramatiskās vai agramatiskās lasīšanas traucējumi	Valodas gramatiskās uzbūves saprašanas grūtības	Zūd vārdu galotnes, nav saskaņojuma locījumos, dzimtēs skaitļos.
Mnestiskās lasīšanas traucējumi	Traucēti kognitīvie procesi	Nespēj atcerēties burta skanisko nosaukumu, nediferencē burtus
Optiskās lasīšanas traucējumi	Telpiskās uztveres traucējumi, redzes uztveres, sintēzes analīzes traucējumi.	<ul style="list-style-type: none"> • Jauc grafiski līdzīgus burtus – b-d • Jauc vārdus, kuros burtu secība vārdā ir apgriezta –nu – un • Lasot izlaiž vārdus teikumā, burtus vārdā • Vājas vizuālās uztveres dēļ grūti ātri atpazīt vārdus • Burtus vārdā lasot pievieno jaunus, aizstāj; • Grūtības sagādā iegaumēt burta rakstību
Taktīli lasīšanas traucējumi.	Redzes traucējumi, zudums	Raksturīgi neredzīgiem bērniem, kad rodas grūtības pēc taustes uztvert Braila rakstu

Cilvēkiem ar lasīšanas traucējumiem parasti ir arī grūtības rakstīt – viņi izlaiž burtus jauc to kārtību, jauc vārda skaņu un zilbju sastāvu, viņam ir nesalasāms rokraksts, to sauc par disgrāfiju (Hadaņonoka, Staļģe, 2000).

Maģistra darba autore apkopojot pirmajā nodaļā uzrakstīto secina. Pedagogiem, logopēdiem un vecākiem ir jāņem vērā, ka bērniem ir dažādas spējas. Skolēniem šajā vecumā ir nenoturīga uzmanība.

Svarīgi ir bērnu sagatavot skolas gaitām, runāt par to informēt, kā process notiksies. Lai skolēns spētu vieglāk adaptēties jaunajā vidē. Ne tikai runāt par skolā gaidāmo ir svarīgi, svarīgi ar bērnu strādāt sistemātiski. Vecākiem ikdienā ar bērnu jārunā par ikdienas lietām, par apkārt notiekošajiem procesiem.

Arī interese par lasītprasmi bērniem attīstās jau agrāk, kā tikai skolā. Ja vecāki būs lasījuši priekšā grāmatas, kopīgi lasījuši ielu nosaukumus, produktu nosaukumus, bērns zinās, ka informāciju, kas ir apkārt var iegūt lasot. Protams, jāuzsver, ka lasītprasmes sekmību nenoteiks vien interese par to un darbs pirms tam, bet arī fonemātiskās uztveres prasmes. Kas tiks apskatītas nākamajā nodaļā.

2. FONEMĀTISKĀS UZTVERES BŪTĪBA UN TĀS LOMA LASĪTPRASMES APGUVĒ

2.1. Fonemātiskā uztveres būtība, tās traucējumu cēloņi un raksturojums

Attīstīta dzirde ir nepieciešama, lai bērns spētu precīzi atdarināt valodu. Logopēdijas skaidrojošajā vārdnīcā dzirde skaidrota, kā subjektīva sajūta, ko rada gaisa svārstību mehāniskās enerģijas iedarbība uz dzirdes receptoriem. Cilvēks uztver skaņas no 10-20Hz līdz 20kHz. Dzirdēšana ir galvenā auss funkcija (Lūse, 2012, 86). Fonemātiskā dzirde ir spēja atšķirt vārdā atsevišķas skaņas. Fonemātisko dzirdi var raksturot kā spēju diferencēt pēc izrunas līdzīgas skaņas (Bičuka, Grasmane, Pagraba 2003).

Jāatzīmē, ka bērna dzirde jau veidojas prenetālajā periodā. Tāpēc tiek uzskaitīti kaitīgie faktori, kas var būt par iemeslu traucētai fonemātiskajai uztverei.

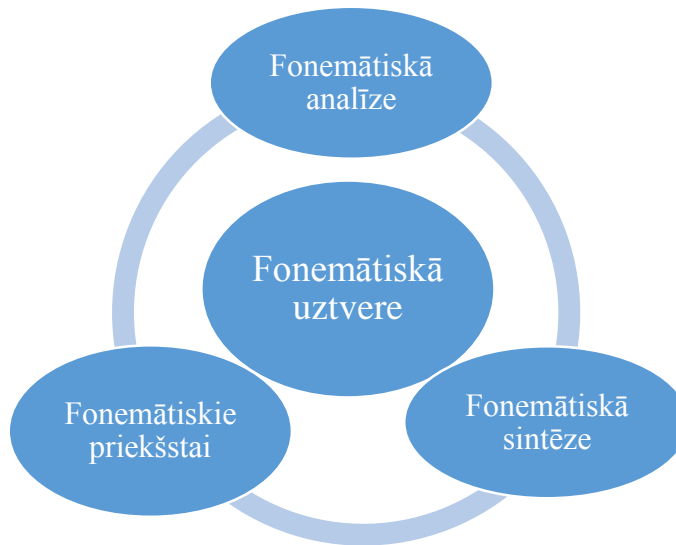
- Intrauterīnā pataloģija laika posmā no grūtniecības 4. nedēļas līdz 4. mēnesim. Kā veicinātājfaktori minami grūtniecības toksikozes, vīrusu infekcijas, traumas, rēzusa faktora nesaderība, medikamentu iedarbība u.c.
- Dzemdību traumas, jaundzimušā asfiksija, kas rada asinsizplūdumus galvas smadzenēs;
- Dažādas saslimšanas bērna pirmajos dzīves gados (deguna, deguna dobuma, vidusauss slimības, veidojumi aizdegunē, komplikācijas pēc infekciju slimībām, dažādas intoksikācijas u.c.
- Galvas traumas pirmsskolas vecumā. Atkarībā no kaitīgā faktora ietekmes laika, organiskā bojājuma pakāpes un lokalizācijas (centrālajā vai perifērajā runas aparāta daļās) veidojas valodas traucējumi dažādās smaguma pakāpēs;
- Pārmantotības faktori – valodas traucējumi visbiežāk apvienosies ar intelekta traucējumiem.
- Nelabvēlīgi sociālie un sadzīves apstākļi, kas rada mikrociālo “valodas neaudzinātību”, emocionālajā un gribas jomās (Miltiņa, Pastare, 1995, 5).

“Fonemātiskā uztvere tiek uzskatīta, kā viena no pamata prasmēm, lai bērns apgūtu lasīšanu un izprastu lasīto. Traucējumi fonemātiskajā uztverē saistāmi ar kreisās deniņu daivas dzirdes uztveres zonu, jo šis apgabals smadzenēs uztver un atpazīst konkrētu skaņu”(Līdaka, 2016, 8).

„Skaņu izrunas grūtības ir cieši vienotas ar fonemātisko procesu attīstību. Fonemātiskā uztvere pilnveidojas līdztekus bērnu runas attīstībai. Smalki diferencētā valodas dzirde palīdz nodalīt skaņas, kas ir tuvas pēc artikulācijas vai akustiskām pazīmēm. Fonemātiskās uztveres traucējumu gadījumā ir grūti izprast ne tikai bērna teikto, bet nepareiza irruna dezorganizē bērna vārdu krājumu, kas kavē fonemātisko priekšstatu un fonemātiskās uztveres veidošanos, kas ir pamatnosacījums lasīt – rakstītprasmju apguvei.” (Miltiņa, 2005, 51).

T. Tulovska balstās uz L.Levina (Левина) rakstīto: „Izvēloties veidus un līdzekļus bērnu valodas traucējumu pārvarēšanai un novēršanai, nepieciešams orientēties uz mezglu izglītībā, no kura atkarīga normāla, nevis viena, bet vesela virknes valodas procesu norise.” Tāda mezgla izglītība, galvenais moments vispārējās valodas nepietiekamas attīstības korekcijas sistēmā ir fonemātiskā uztvere un skaņas analīze (Левина, 1968, 56). Skolēniem fonemātiskā uztvere neveidojas uzreiz, tā veidojas pamazām runas attīstības procesā (T.Tulovska, 2016, 2)

Darba autore fonemātiskās uztveres komponentus atspoguļojusi 2.1. attēlā.

2.1.att. Fonemātiskās uztveres komponenti (pēc S. Tūbeles, 2002 I. Miltiņa, 2008)

Fonemātiskā uztvere sevī ietver šādus komponentus: fonemātiskos priekšstatus un fonemātisko analīzi un sintēzi.

Fonemātiskie priekšstati veidojas iekšēji, pēc vārda skaņu tēla. Tie ir izveidojušies, ja cilvēks saskaņā ar šo tēlu var nosaukt gan vārdu, kas sākas ar noteiktu skaņu, gan vārdu ar noteiktu skaņu skaitu, gan vārdus, kuros skaņa ir noteiktā pozīcijā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 102). I. Miltiņa uzsver, ka vārdu nosaukšanā ar konkrēto skaņu ir jāievēro skaņu izrunas grūtību pakāpe. Sāk ar vienkāršāk uztveramajām skaņām un pakāpeniski pāriet uz arvien sarežģītākām. Tāpēc ir būtiski pārliecināties par bērna skaņu izrunu pareizību (Miltiņa, 2008, 119).

Fonemātisko analīzi S. Tūbele skaidro kā – vārdā esošo fonēmu artikulācijas, secības un vietas noteikšanu (Tūbele, 2002, 115). Savukārt, I. Miltiņa izdala vienkāršo fonemātisko analīzi – skaņas izdalīšana no vārda; un sarežģīto fonemātisko analīzi – skaņas vietas; skaņu secības; skaņu skaita noteikšanu vārdā (Miltiņa, 2008, 119). Tāpat, I. Miltiņa un S. Tūbele norāda, ka vienkārša fonemātiskā analīze spontāni veidojas jau pirmsskolā un tā ir spēja atšķirt skaņu vārdā. Lielākas grūtības rodas, kad bērnam ir jānosaka pirmā un pēdējā skaņa vārdā, savukārt vissarežģītāk ir noteikt skaņu secību vārdā (Tūbele, 2002, Miltiņa, 2008).

Fonemātiskā sintēze ir prasme veikt attiecīgu prāta darbību, savienojot atsevišķās daļas vienotā veselumā (piemēram, skaņas – zilbēs, zilbes – vārdos) un pēc tam šo veselumu (piem., vārdu) domās atpazīt (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 102). Tāpat S.Tūbele atzīst, ka fonemātiskā

analīze un sintēze ir rakstīšanas un lasīšanas procesu apguves pamats. Ja bērnam šī uztvere nav pietiekami attīstīta, būs grūtības mācību programmas apgūvē, būs mācīšanās traucējumi (Tūbele, 2002). Arī A. Baumanē piekrīt iepriekšminētajam, rakstīšanas un lasīšanas iemaņu attīstību veicina skaņu analīze un sintēze. (Baumanē, 1994, 5). Tā kā lasīšanā skaņas tiek apvienotas vienā veselumā, bērnam būs ļoti grūti apgūt lasīšanas prasmes, ja bērnam nebūs attīstītas fonemātiskās sintēzes prasmes.

J. Līdaka raksta, normāli, ja bērns, rakstot vārdu, pie sevis jau analizē, kāds burts sekos nākamais, bet bērni ar traucētu fonemātisko uztveri to nespēj veikt, vai dara kļūdaini. Vārda skaņas saucot, tās it kā „sapiņķerējas”. Pusvārdā bērns „pazaudē” nākamo saucamo skaņu (visbiežāk patskani) un tālāk nespēj precīzi veikt vārda skaņu analīzi (Līdaka, 2018, 22).

Fonemātiskās uztveres vājā attīstība ir viens no iemesliem, kas pasliktina skaņu izrunas traucējumus. Vārda skaņas, kuras ir radniecīgas palīdzēt nodalīt smalki diferencēta valodas dzirde. Būtiski ir atzīmēt, lai lasīšanas un rakstītmācīšanās process būtu veiksmīgs ir jābūt attīstītai fonemātiskajai uztverei. (Schnitzler, 2008, 122, Tulovska, 2016, 2) Valodas sistēmas veidošanai kopumā svarīgs faktors ir attīsti fonemātiskie procesi, ko pierāda logopēdiskā darba teorija un prakse.

Efektīva un izturīga izrunas traucējumu korekcija (skaņu izruna, vārdu zilbju struktūra) var būt iespējama tikai pie fonemātiskās uztveres apsteidzošās veidošanās. Neapstrīdama ir fonemātiskās uztveres attīstības saikne ne tikai ar fonētisko, bet arī ar leksiski gramatisko valodas pusi (Гвоздев, 1961, 130, Tulovska, 2016, 2).

Fonemātiskās uztveres traucējumi bieži nonāk pie tā, ka bērns neuztver ar dzirdi (nediferencē) skanējuma līdzīgas tuvas, vai artikulācijas ziņā līdzīgas valodas skaņas. S. Tūbele uzsver analizējot bērnu prasmi diferencēt skaņas pēc dzirdes, fonemātiskā uztvere ir tā, kas palīdz skaņas atpazīt dažādās pozīcijās un variācijās. Ja šī prasme ir nepietiekami attīstīta, būs grūtības burtu apgūvē (Tūbele, 2008, 29).

T. Tulovska savā rakstā min arī T. Ladiženskas viedokli, ka vārdos, kuros ir grūti diferencējamas skaņas bērna vārdu krājumu nepapildina. Šī iemesla dēļ bērns pamazām atpaliek no vecuma normas. Gramatiskās uzbūves veidošanās vajadzīgajā līmenī arī tiek traucēta. Saprotams, ka pie nepietiekamas fonemātiskās uztveres daudzi prievārdi vai vārdu galotnes bez uzsvara, bērnam paliek nesaprotami. Veidojot lasīšanas un rakstīšanas iemaņas svarīgākie principi, bērni spēj saprast un atšķirt piedēkļus, priedēkļus, vārdu galotnes un spēj izcelt prievārdus

teikumos. Šos nosauktos principus var sekmēt pilnveidojot fonemātisko procesu attīstību. Spēja sadzirdēt katru atsevišķu skaņu vārdā, precīzi atdalīt to no blakus stāvošās, zināt no kādām skaņām sastāv vārds, proti, prasme analizēt vārda skaņu sastāvu, ir ļoti svarīgs priekšnosacījums pareizai gramatikas apmācībai (Ладыженская, 2005, 136, Tulovska, 2016, 2).

Darba autore secina, ka veicot koriģējoši attīstošo darbību skolēniem kuriem ir fonemātiskā nepietiekamība, jāveic šādi uzdevumi:

- jāmāca saklausīt valodas skaņas;
- jāpilnveido fonemātiskā uztvere;
- jānostiprinā skaņu analīzes un sintēzes līmenis, pēs tam pakāpeniski var mācīt grūtākas skaņas;
- jāatīsta analīzes un sintēzes paņēmieni.

Kā skaidro O. Ņesterovs, pirms skolēni sāk lasīt zilbes un vārdus ar jauno burtu, viņi vārdus sadala zilbēs un skaņās, izdala jauno skaņu, veic vārdu analīzi. Veidojot vārdus ar jaunu skaņu, tiek veikti sintētiskie uzdevumi. Strādājot ar saliekamo ābeci, analīze ar sintēzi saistās īpaši cieši. Vispirms vārdus analizē – sadala zilbēs un skaņās, tad tos saliek no burtiem un lasa – sintezē. (Ņesterovs, 1973, 15).

Lai sekmētu skolēnu fonemātiskās uztveres un lasītprasmes traucējumus darba autore ir izvēlējusies kā koriģējoši attīstošās darbības metodi didaktisko spēli. Kuras iespējas tiek aplūkotas nākamajā nodaļā.

2.2. Didaktiskā spēle fonemātiskās uztveres pilnveidošanā lasītprasmes sekmēšanai

Vārds “spēle” var nozīmēt visdažādākās norises, kuras bieži pat nav savstarpēji saistītas. Tomēr jebkurā gadījumā tā ir noteiktu darbību kopums, kas orientēts uz kāda mērķa sasniegšanu, intrīgas uzturēšanu vai slepenu plānu īstenošanu, ar īpašiem noteikumiem, paņēmieniem saistīta nodarbība izklaidēšanās vai sacensību nolūkā. Arī ikdienas dzīvē mēs dažādi izprotam šo jēdzienu – vārdu spēle, dabas rotaļa, saule spēlējās (atmirdz) ūdenī, laimes spēle, spēlētis ar kāda jūtām, likteņa spēles, sporta spēles, olimpiskās spēles, dziesmu spēle, vijoles spēle, kāršu spēle, azartspēles u.c. (Antiņa, Mežale, 2008, 5).

Spēlei piemīt, no vienas puses, ļoti stingri reglamentēti noteikumi (atšķirībā no rotaļas), kas parāda spēli kā uz negrozāmiem noteikumiem balstītu darbību; bet, no otras puses, - brīvība (spēlētāja brīva interpretācija un darbības iespējas), kas ļauj spēli uztvert kā fenomenu, kurā cilvēks iegūst brīvību (Antiņa, Mežale, 2008, 5). Savukārt, J. Kupčs skaidro, ka spēle ir viens no nedaudzajiem darbības veidiem, ar kuriem cilvēks ir saistīts visu mūžu. Tikai dažādos dzīves posmos viņa attieksme pret šo darbību ir atšķirīga. Spēles tāpat kā jebkuras citas cilvēka darbības motīvs ir viņa attieksme pret cilvēkiem un notikumiem. Spēles laikā spēlētājs rīkojas atbilstoši savām vajadzībām, vadoties no individuāli nozīmīgiem mērķiem (Kupčs, 1995). I. Kāposta skaidro, ka pirmais pedagogs, kurš spēlei, kā attīstošai darbībai un pedagoģiskai metodei vērsis savu uzmanību ir F. Frēbelis. Tāpat I. Kāposta norāda, ka F. Frēbelis ir arī spēles teorijas pirmais izstrādātājs (Kāposta, 1993).

V. Jonīte raksta – “Spēlei piemīt no vienas puses – ļoti stingrs reglaments (ar spēles noteikumiem), kas veido spēli kā uz nemaināmiem noteikumiem balstītu darbību: bet no otras puses – brīvība (spēlētāja brīva interpretācija un darbības iespējas), kas ļauj spēli uztvert kā fenomenu, kurā bērns iegūst brīvību” (Jonīte, 1997).

Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā spēle skaidrota, kā ar īpašiem noteikumiem un paņēmieniem saistīta variatīva situatīva radoša nodarbe, kurai ir attīstošs, stimulējošs un izklaidējošs saturs (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 162).

Spēli veidojot vajadzētu domāt par to, lai tajā iekļautu bērnam zināmas lietas. Lai bērnam būtu ieinteresētība par spēli, to vajadzētu saistīt ar reālām un bērnam zināmām lietām. Bērniem atšķirībā no vietas un kopienas, kur tie dzīvo būs arī atšķirīgas intereses.

Didaktiskā spēle ir variatīvi situatīvs didaktisks vingrinājums, kura saturs un apmācošais raksturs ar formas palīdzību ir daļēji apslēpts un kurš paredz datibnieku radošu intelektuālu darbību (Kāposta, 1993, 3). Tāpat I. Kāposta savā darbā norāda, ka spēle vai rotaļa ir viens no bērna pašizteikšanās, pašpārlicināšanās veidiem, kas vienlaikus attīsta un pilnveido viņu jūtu dzīvi. Tā ietekmē bērna kā personības attīstību, dod iespēju apgūt ne tikai izziņas darbības prasmes, bet arī sociālā prasme, jo spēlē bērni tiek nodarbināti. Tā rosina bērnus mācīties, liek interesēties par pārējo bērnu darbu, to salīdzināt ar savējo, jo spēle ir ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīva situatīva radoša darbība, kurai ir attīstošs, aktivizējošs, stimulējošs, izklaidējošs raksturs (Kāposta, 1993, 3).

Spēle ir tādu specifisku darbību kopums, kas saistās ar sasensību, kuras mērķis ir sasniegt vēlamo rezultātu, izmantojot zināšanas, prasmes un iemaņas. Spēlei ir raksturīgs arī nejaušības un varbūtības moments. Atšķirībā no rotaļas, tai ir noteikumi, taču šie noteikumi var tikt arī brīvi pārveidoti un pielāgoti konkrētajai situācijai. Gan spēle, gan rotaļa palīdz cilvēkam apgūt ievērot zināmus noteikumus, iekļauties sociālajā vidē, bagātinot savu kultūrālo izaugsmi (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 316).

„Spēle ir brīva, iekšēji motivēta darbošanās, kas paredz elastību sižeta, mērķu un priekšmetu izmantošanā. Spēle bērnam ir tas pats, kas valoda pieaugušajam. Tas ir līdzeklis jūtu izpaušmei, attiecību pētīšanai un pašrealizācijai” (Batņa, 2007, 91).

Z. Anspoka skaidro, ka rotaļas un spēles vai to elementi paredzēti runas, domāšanas un radošās darbības attīstīšanai. Bērniem piemērotas ir didaktiskās spēles un rotaļas, kas veicina valodas, runas, sociālo prasmju attīstību (Anspoka, 2008, 196).

D. Dzintare min J. Frosta un P. Džeikoba (Frosts, J., Jacobs, P., 1995) pētījumus kuri pierāda, ka „bērnam nepieciešams spēlēties, lai attīstītu kognitīvās un precīzo kustību prasmes, lai apgūtu sociālās prasmes, lai apgūtu sociālo pasauli un apjaustu savu vietu tajā. Bērni attīsta sociālās prasmes, darbojoties kopā ar saviem vienaudžiem. Viņi iemācās, kas ir noteikumi, kas ir taisnība un godīgums. Viņi mācās sadarboties un dalīties. Viņi attīsta pašcieņu, veiksmīgi pārbaudot savus spēkus, sadarbojoties ar citiem bērniem un apgūstot personiskās, intelektuālas un sociālās iespējas (Dzintare, Stangaine, 2007, 5).

I. Kāposta balstās uz filozofes N. Sazontjevas teikto. “Spēlei kā patstāvīgai formai laika gaitā ir izveidojušies savi īpaši darbības mehānismi, motivācija un īpašības. Ir izdalāmas šādas spēli raksturojošas īpašības:

- Spēle ir nosacītība, kura var atklāties dažādi: kā stāvokļa nosacītība un kā priekšmeta nosacītība.
- Spēle ir patstāvīga parādība, kuras darbību nodrošina noteikumu sistēma. Galvenokārt šie noteikumi reglamentē spēles dalībnieku savstarpējo attiecību normas (kārtību).
- Spēle kā patstāvīgas kultūras sastāvdaļa ieņem tajā noteiktu vietu.
- Spēles būtība – dažu cilvēku savstarpējo attiecību normu aprobācija, nostiprināšana, atklāšana, elastīgu pāreju no vienas citā izveidošana” (Kāposta, 1993, 21).

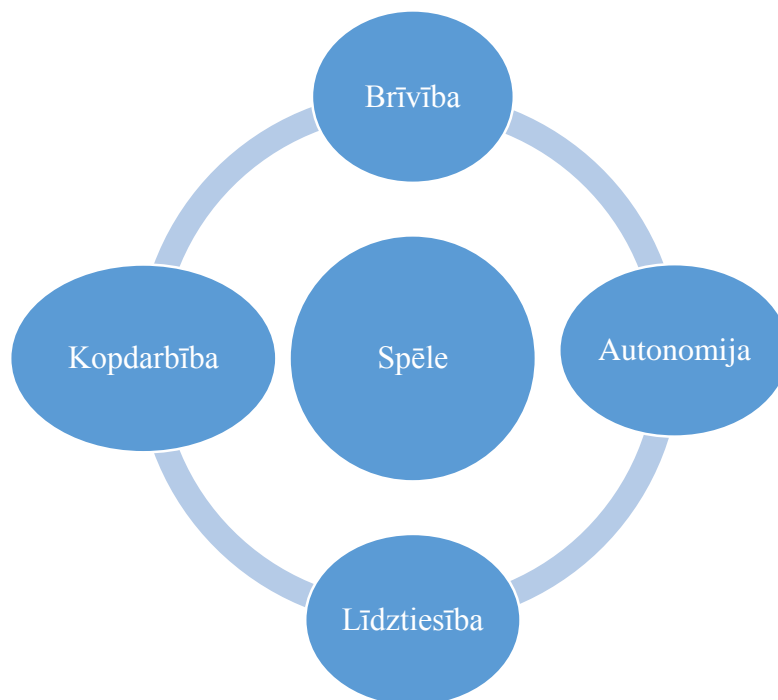
Didaktiskās spēles galvenā īpatnība ir tā, ka tajās mācību uzdevumi bērnam tiek izvirzīti, nevis tieši, bet maskētā veidā. Mācīšanās notiek nejauši, tieši tas nosaka didaktisko spēļu galveno jēgu. Veidojot un izmantojot didaktiskās spēles, jāzina, kādi didaktiskie uzdevumi jāveic, kādu psihisko funkciju attīstīšanai tās paredzētas. Ir spēles, kas var galvenokārt trenēt un attīstīt novērošanas spējas, ir arī tādas spēles, kas izkopj radošo domāšanu, valodas spējas. Tas dod iespēju skolotājam mērķtiecīgi izvēlēties un izmantot spēles atbilstoši didaktiskajiem uzdevumiem (Skatkins 1985).

I. Kāposta savā disertācijas darbā ir aprakstījusi spēles un didaktiskās spēles līdzību un atšķirību. “Runājot par spēļu izmantošanu mācību procesā, tiek lietoti jēdzieni tradicionālā spēle un didaktiskā spēle. Viena abu šo spēļu veidu atšķirība ir to veidošanās apstākļi. Dažādas tradicionālas spēles ir veidojušās stihiski. Didaktiskās spēles, turpretī, ir mērķtiecīgi veidotas, tās domātas skolēnu mācību darbības aktivizēšanai. Salīdzinot didaktiskās spēles ar tradicionālajām, izrādās, ka nekādu būtisku atšķirību ne to funkcijās, ne tās raksturojošajās īpašībās, ne darbības veidos, ne formās, ne raksturā nav” (Kāposta, 1993, 52).

Logopēdijā, kā vienu korekcijas metodēm izmanto spēli. Tāpēc ir svarīgi, lai spēlei kā metodei būtu ievēroti pamatnoteikumi, kuri tiktu ievēroti.

I. Antiņa un S. Mežale balstās uz S. Jenningsa (1994) pamatnoteikumiem, kuri ir jāņem vērā spēles organizēšanas laikā:

1. Spēlei jābūt pedagogiski, psiholoģiski, anatomiski fizioloģiski un metodiski pamatotai.
 2. Spēlei jāatbilst skolēna intelektuālās attīstības līmenim un interesēm (pieaugušajiem – vajadzībām), citādi zūd interese un motivācija, zinātkāre un patikšana.
 3. Spēlei jāatbilst pēc iespējas lielākam un apjomīgākam aktivitāšu apjomam.
 4. Spēlei jāsaista, jāaktivizē un jānodarbina individualitāte saistībā ar pārējiem spēles dalībniekiem.
 5. Spēlei izvirzītajām funkcijām jāatbilst materiālajam nodrošinājumam. Spēles materiāls nodrošina spēles funkcijas realizāciju.
 6. Spēlei jānodrošina brīvība, autonomija, savstarpēja sadarbība kopdarbībā (grupas darbā) un līdztiesība (Antiņa, Mežale, 2008, 5)
- V. Jonīte (Jonīte, 1997) aplūko spēli no vērtību viedokļa, un piedāvā izdalīt arī principus, uz kuriem spēle balstās. Darba autore spēles vērtības ir atspoguļojusi 2. 3. attēlā.

2.3. att. Spēles vērtību komponenti (pēc Jonītes, 1997)

Brīvība – būtiskākā spēles pamatideja, kurā izpaužas fantāzija, garīgo un fizisko spēku un spēju neierobežotas attīstības iespējas, spēlētāja darbības un rīcības brīvība, sākot ar iesaistīšanos spēlē un beidzot ar tās pārtraukšanu.

Autonomija – iespēja bērnam attīstīties kā individualitātei, atklājot katra individuālās spējas un īpašības. Individuāls ceļš, sasniedzot spēles mērķi, izpaužas nepieciešamo līdzekļu izvēlē.

Savstarpējā sadarbības kopdarbība – savstarpēji saskaņotas darbības spēles gaitas laikā.

Līdztiesība – visiem vieni spēles noteikumi izpildīšanai (Jonīte, 1997, 50).

Didaktiskās spēles galvenā īpatnība ir tā, ka tajās mācību uzdevumi bērnam tiek izvirzīti, nevis tieši, bet maskētā veidā. Mācīšanās notiek nejauši, tieši tas nosaka didaktisko spēļu galveno jēgu. Veidojot un izmantojot didaktiskās spēles, jāzina, kādi didaktiskie uzdevumi jāveic, kādu psihisko funkciju attīstīšanai tās paredzētas. Ir spēles, kas var galvenokārt trenēt un attīstīt novērošanas spējas, ir arī tādas spēles, kas izkopj radošo domāšanu, valodas spējas. Tas dod iespēju skolotājam mērķtiecīgi izvēlēties un izmantot spēles atbilstoši didaktiskajiem uzdevumiem (Skatkins, 1985).

„Galvenās atšķirība starp tradicionālajām un didaktiskajām spēlēm ir tā, ka didaktiskajām spēlēm ir stingrāk izteikta funkciju secība. Otra būtiska atšķirība ir saistīta ar dažādo funkciju aktualitāti spēles laikā: ja tradicionālajām spēlēm galvenā parasti ir izklaidējošā (gan ne vienmēr), bet izglītojošā funkcija ir viena no pēdējām jeb mazsvarīgākajām, tad didaktiskajām spēlēm svarīgākās parasti ir attīstošā un izglītojošā funkcijas, bet izklaidējošā ir viena no mazāk svarīgajām funkcijām. Turklāt, runājot par didaktisko spēļu funkciju hierarhiju, tāda tā ir raugoties gan no skolotāja, gan skolēna viedokļa. Bērni izklaidējošo funkciju didaktiskajai spēlei nereti vispār nesaskata. Trešā atšķirība starp tradicionālo un didaktisko spēli ir mērķa aktualitāte. Nevar sacīt, ka tradicionālajai spēlei mērķa vispār nav, bet vismaz spēles laikā tās dalībniekiem tas nav sevišķi aktuāls, izņēmums ir vienīgi spēles, kas risinās sacensības formā. Bet didaktiskajai spēlei mērķis un tā sasniegšana ir būtiska” (Kāposta, 1993, 52).

I. Zaķe ar savu rakstīto liek neaizmirst, ka sākot rotaļspēli pedagogam (logopēdam) ir jāņem vērā zemāk minētie aspekti.

- Spēlēm jābūt atbilstošām bērna vecumam un pieredzei, to saturam jābūt pēc iespējas saistošākām. Svarīgi ir noteikt, kāds mērķis būs izvēlētajai spēlei un kāds būs ieguvums konkrētajam bērnam.
- Spēles uzdevums nedrīkst būt pārāk viegls. Pie pirmajām grūtībām bērnam nevajadzētu palīdzēt. Šajā brīdī var rasties velme padoties.
- Bērni vienmēr izjūt lielu gandarījumu, ja pieaugušais nevis tikai organizē spēli, bet netieši vada vai piedalās tajā.
- Palīdziet bērnam, ja viņš to lūdz un nodrošiniet bērna vēlēšanos darboties, kā arī veiciniet bērna izdomu, radošo darbību un saglabāriet emocionāli labvēlīgu noskaņojumu.
- Koncentrējieties uz bērna veiksmēm, uzslavējiet. Norādiet uz kļūdām, bet neizceliet tās.
- Ievērojiet vienlīdzības un savstarpējās sadarbības principus.
- Necentieties bērna vietā darīt lietas, ļaujiet bērnam tikt gala pašam. Pretējā gadījumā bērns to var saprast, kā neuzticēšanos viņam un viņa spējām (Zaķe, 2000, 14 – 15).

Spēlējoties bērns mācās, un šajā mācīšanās procesā ir daudz pozitīvu īpašību. Spēles laikā bērns uztver jaunu informāciju. Bērns spēlējoties, pozitīvu emociju vadīts uztver informāciju vieglāk. Šajā pozitīvajā gaisotnē bērns uztver informāciju bez jebkādam negatīvām domām, aizspriedumiem, un pretreakcijas. Visbiežāk skolēniem, kuriem ir mācīšanās grūtības, konkrēti fonemātiskās uztveres vai lasīšanas ir arī problēmas ar pašvērtējumu. Skolēni sevi zemu vērtē.

Spēles laikā skolēns mācās ar prieku, līdz ar to pats nejūt šo mācību procesu, jo koncentrējas uz to kā patīkamu procesu spēli (Buksa, 2016).

Darba autore apkopojot nodaļās 2.1. un 2.2. apkopoto informāciju secina. Fonemātiskās uztveres nepietiekamība ir ja skolēns nespēj dzirdēt skanējumam tuvas skaņas. Fonemātiskās uztveres komponenti – fonemātiskie priekšstati, analīze, sintēze ir galvenie komponenti no kuru kvalitātes būs atkarīga sekmīga lasītprasme.

Didaktiskās spēles būs veiksmīgas, ja būs noteikts spēles mērķis, didaktiskās spēles galvenais uzdevums ir mērķa sasniegšana.

Nākamajā nodaļā ir koriģējoši attīstošās darbības atspoguļojums.

3. KORIGĒJOŠI ATTĪSTOŠĀ DARBĪBA LASĪTPRASMES SEKMĒŠANAI 1.KLASES SKOLĒNIEM AR FONEMĀTISKO

3.1. Pētījumā izmantoto metožu un pētījumā iesaistīto 1.klases skolēnu sākotnējā logopēdiskā izpēte

Maģistra darba ietvaros tika veikts gadījuma pētījums. Gadījuma pētījums sastāv no viena dziļa un detalizēti izpētīta gadījuma. „Gadījuma pētījums ir vispārējs termins, ko lieto atsevišķu personu, grupu vai parādību pētīšanas apzīmēšanai” (Geske, Grīnfelds 2006, 49). Pētījumā ir apkopoti un analizēti pedagoģiskās literatūras avoti par jaunākā skolas vecuma bērnu vecuma attīstības īpatnībām, par lasītprasmes veicināšanu bērniem ar fonemātiskās uztveres traucējumiem, un didaktisko spēļu pielietošanu fonemātiskās uztveres attīstīšanai. Praktiski veikti dažādi uzdevumi un didaktiskās spēles, lai novērstu fonemātiskās uztveres traucējumus un veicinātu lasītprasmi. Darbā pielietotas dažādas metodes ar kuru palīdzību tika iegūti vajadzīgie dati.

Metode (*gr. methodos* – pētīšanas ceļš) – veids, paņēmiens (kāda mērķa sasniegšanai), paņēmieni kopums (Geske, Grīnfelds, 2001).

Pētījuma metodes – instrumenti, ar kuru palīdzību tiek pārbaudīta darba hipotēze. Metode nosaka kopīgu pieeju parādību pētīšanā, un, jo precīzāk un pilnvērtīgāk tiek izvēlētas pētījuma metodes, jo veiksmīgāk tiek veidota zinātniskā darba praktiskā daļa (Albrehta, 1998).

Maģistra darbā autore ir izmantojusi šādas izpētes metodes:

1. Pedagoģiskais novērojums.

Lai dziļāk iepazītu skolēnus un noteiktu, kādā virzienā turpmāk jāstrādā ar audzēkņiem, lai novērstu konstatētos trūkumus viņu izglītošanā, audzināšanā un attīstīšanā, derīgi izmantot pedagoģiskā konsilija metodi, kas kalpo diviem mērķiem:

- Iepazīt katra skolēna personību un klases kolektīvu kopumā, lai noteiktu audzēkņu reālās mācīšanās iespējas, audzinātības un attīstības līmeni;

- Izstrādāt vienotu pedagoģisko pozīciju, kopīgu pasākumu sistēmu robu likvidēšanai zināšanās, prasmēs un iemaņās audzinātības līmeņa paaugstināšanai (Albrehta, 1998, 82).

2. Skolēnu logopēdiskā izpēte.

S. Tūbele norāda, ka izpēte ir nepieciešama, lai: iespējami ātri un precīzi noteiktu runas traucējuma struktūru un dabu;

- noteiktu bērnu individuālās attīstības iezīmes;
- savlaicīgi varētu uzsākt koriģējoši attīstošo darbu;
- izstrādātu metodes un paņēmienus iecerēto mērķu sasniegšanai (Tūbele, 2002).

3. Logopēdu anketēšana. Tie ir papīra uzrakstīti jautājumi, uz kuriem respondentam jānodod rakstiskas atbildes. Anketēšanai ir sekojoši priekšrocības: resursu ekonomija, iespējama anonimitāte. Savukārt, kā trūkumus var minēt: lietošanas ierobežotību, samērā zemo atbildējušo skaitu, autoatlases kļūdu, faktu, ka nav iespējams noskaidrot problēmas, spontānas reakcijas neiespējamību, atbilžu un jautājumu savstarpējā ietekmi, iespējama sadarbība atbildot, atbildes nevar papildināt ar informāciju no citiem avotiem (Geske, Grīnfelds, 2006). Maģistra darba laikā tika izstrādātas anketas skolotājiem logopēdiem un 1. klašu latviešu valodas skolotājiem. Tika anketēti 10 skolotāji logopēdi. Šie respondenti tika anketēti tāpēc, lai noskaidrotu viņu viedokli par lasītprasmes līmeni 1. klasēs, un didaktisko spēļu izmantošanu logopēdiskajās nodarbībās un mācību stundās.

4. Pedagoģiskā korekcijas darbība, kas ir pedagoga darbība skolēna attīstības nepilnību novēršanai vai mazināšanai un vēlāmā rezultāta sasniegšanai (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 185).

5. Pētījumā iegūto datu apstrāde, analīze un interpretācija ir nepieciešama, lai varētu izpētīt, vai pētījuma sākumā izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies. Pētījumā iegūto rezultātu analīze ir darba rezultātu analizēšana un apkopošana (Kristapsone, 2014, 66).

Atsaucoties uz literatūras izpēti teorētiskajā daļā, maģistra darba autore veica praktisko darbību – fonemātiskās uztveres pilveidošanu, izmantojot didaktiskās spēles.

Maģistra darba pētījumā iesaistīto bērnu vārdi ir mainīti, ievērojot Latvijas logopēdu profesionālās darbības un ētikas kodeksa 4. punktu, konfidencialitātes prasības par ierobežotas pieejamības informāciju.

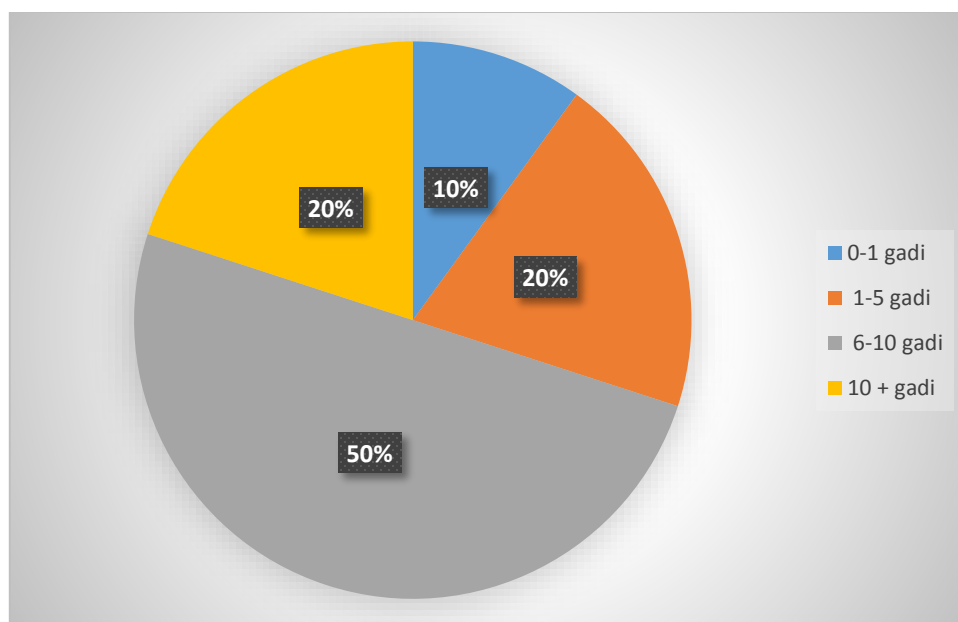
Pētījums tika veikts X vidusskolā un tajā piedalījās 5 skolēni, laika posmā no 2018. gada septembra līdz 2018. gada decembrim.

Koriģējoši attīstošā darbībā autore izmantoja dažādas metodes, lai skolēniem attīstītu fonemātisko uztveri un veicinātu lasītprasmi.

Korekcijas laikā tika izmantoti dažādi vingrinājumi un dažādas autores piedāvātās didaktiskās spēles. Pētījumā iesaistīto bērnu korekcijas procesā konstatētās izmaiņas tika atbilstīgi reģistrētas fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokolā un fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes novērtējuma protokolā.

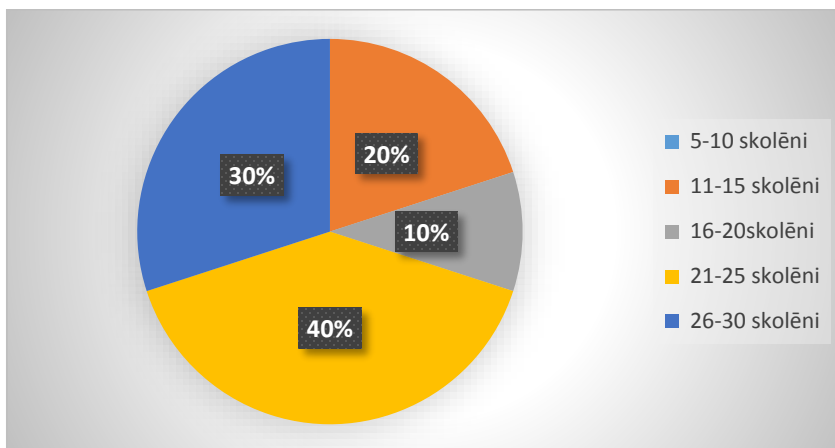
Pētījuma sākumā maģistra darba autore anketēja skolotājus logopēdus un 1. klašu latviešu valodas skolotājus, lai uzzinātu viņu viedokli par lasītprasmes līmeni pirmajā klasē (skatīt 2. un 3. pielikumu). Kopā tika anketēti desmit skolotāji logopēdi un desmit 1. klašu latviešu valodas skolotāji. Skolotāji anketas aizpildīja papīra formātā, tās tika izmantotas apkopotā veidā. Anketas ir anonīmas, kas nodrošina datu aizsardzību.

Pirmais jautājums anketā bija par skolotāju logopēdu darba stāžu. No desmit anketētajiem respondentiem pieciem ir 6 – 10 gadu liels darba stāžs. Divi logopēdi strādā no 1 – 5 gadiem. Viens respondents ir tikko uzsācis darba gaitas un par logopēdu strādā mazāk par vienu gadu. Savukārt no aptaujātajiem skolotājiem diviem ir lielāka pieredze, jo strādā par logopēdu jau vairāk kā desmit gadus (skat. 3.1.attēlu). Analizējot iegūtās atbildes, var secināt, ka 90% logopēdiem ir salīdzinoši liela pieredze darbā ar skolēniem.

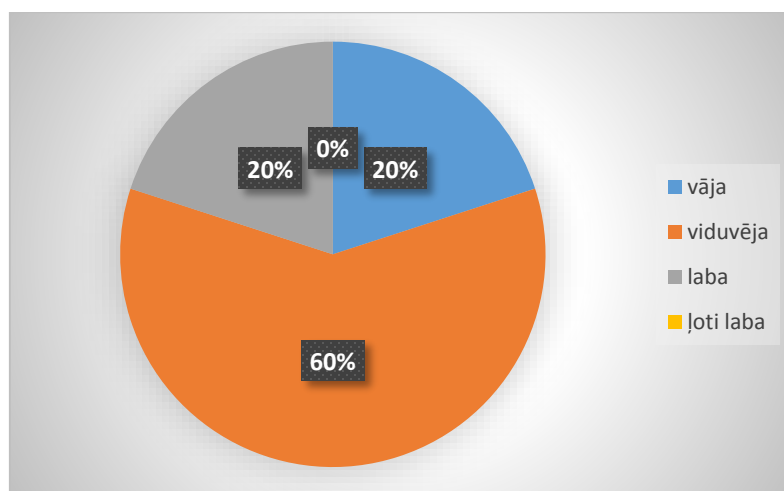
3.1. att. Logopēdu pedagoģiskais stāžs

Otrajā jautājumā tika noskaidrots cik skolēnu apmeklē logopēda nodarbības. Kā redzams 3.2.att. Mazāk par desmit skolēniem, kuri apmeklē logopēdijas nodarbības nav norādījis neviens logopēds. Divi respondenti norāda 11 – 15 skolēnus. 16 – 20 skolēnus ir atzīmējis viens respondents. Četri respondenti norāda, ka nodarbības apmeklē 21 – 25 skolēni. Trīs logopēdiem uz nodarbībām nāk 26 – 30 skolēni.

3.2.att. Skolēnu skaits, kuri apmeklē logopēdu

Nākamais jautājums atklāj kāds ir logopēdu viedoklis par pirmās klases skolēnu lasītprasmes līmeni. Divi logopēdi ir atzīmējuši, ka lasītprasme ir vāja. Kā viduvēju un vēl sekmējamu uzskata seši respondenti. Savukārt divi logopēdi min, ka lasītprasme pirmajās klasēs ir laba. Kā redzams 3.3.attēlā neviens no anketētajiem logopēdiem nenorāda, ka lasītprasme ir ļoti laba.

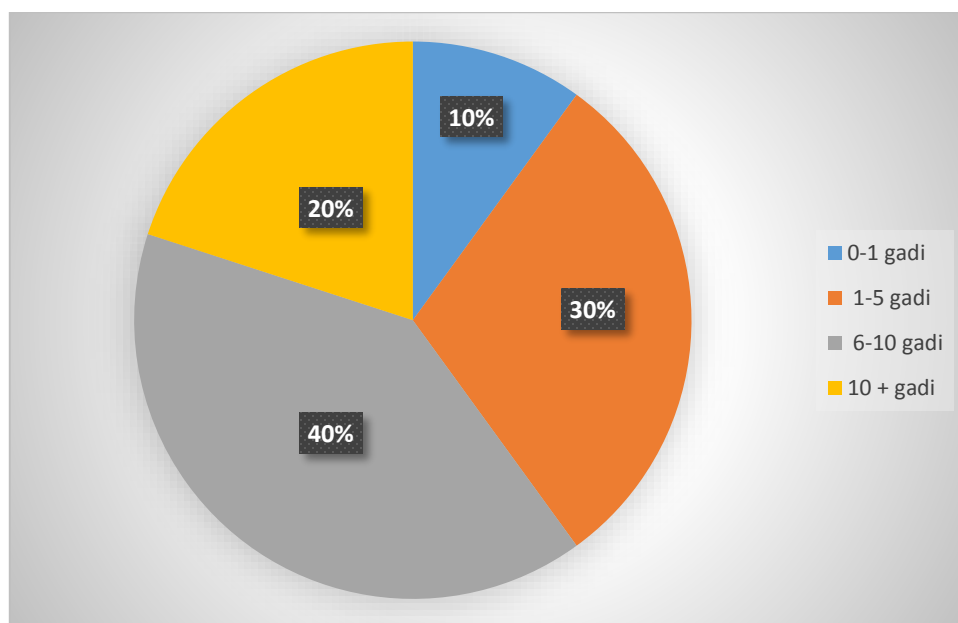
3.3 att. Lasītprasmes līmenis 1. klases skolēniem

Anketas 6. jautājums bija atvērtais jautājums, kurā bija logopēdam jāmin, kādi ir iemesli viduvējai, vai vājai lasītprasmei. Uz šo jautājumu atbildēja astoņi respondenti, jo divi bija atbildējuši, ka lasītprasme ir laba.

Apkopojot anketas logopēdi norāda dažādus iemeslus:

- Skolēniem nav attīstītas lasīšanas iemaņas.
- Skolēniem ir fonemātiskās uztveres traucējumi.
- Skolēni nav ieinteresēti lasītprasmes apgūšanai.

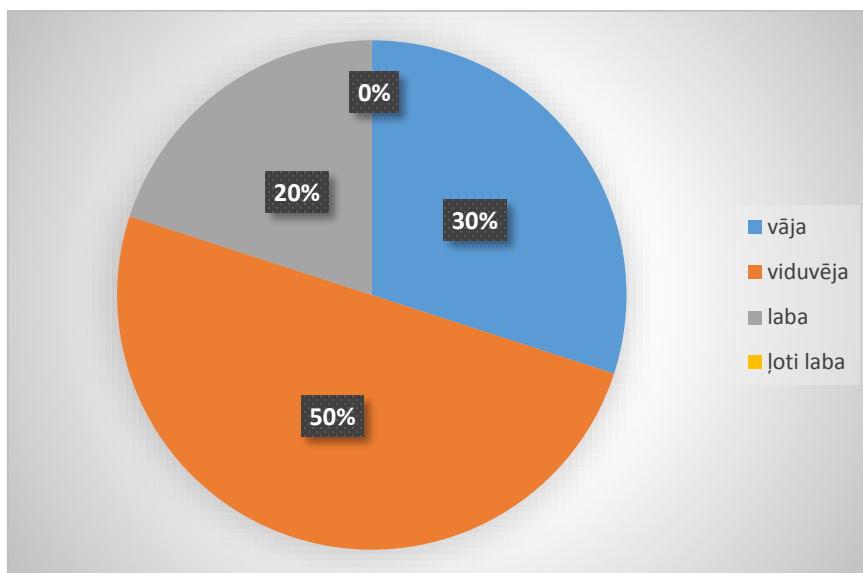
Pēdējais anketas 7. jautājums bija “*Vai Jūs logopēdijas nodarbībās lasītprasmes pilnveidošanai izmantojat didaktiskās spēles?*” Visi respondenti atbildēja, ka izmanto lasītprasmes pilnveidošanai didaktiskās spēles. Skaidrojot, ka skolēniem ir svarīgi vēl pirmajā klasē spēlēties, un mācību metodēm jābūt interesantām. Visbiežāk logopēdijas nodarbības notiek pēc mācību stundām, kad skolēns ir noguris, tāpēc ir jābūt darbības maiņai. Spēle ir veids, kā netieši mācīties norāda kāda logopēde.

3.4.att. Skolotāju pedagoģiskais stāžs

Anketējot skolotājus tika noskaidrots, ka viena skolotājas darba stāžs ir nepilns gads. Trīs skolotājām pedagoģiskais darba stāžs ir 1 – 5 gadi. Četras skolotājas skolā strādā no 6 – 10 gadiem.

Savukārt vislielākā pieredze pedagoģiskajā darbā 10 un vairāk gadi ir divām skolotājām (skatīt 3.4. attēlu).

3.5. att. Lasītprasmes līmenis 1. klases skolēniem

Otrajā anketas jautājumā pirmo klašu latviešu valodas skolotāji atbildēja uz jautājumu *Kā jūs vērtējat 1. Klases skolēnu lasītprasmi*. Puse no anketētajām skolotājām apgalvo, ka lasītprasmes līmenis ir viduvējs. Trīs pedagogi norāda, ka tas ir vājš. Kā labu lasītprasmes līmeni atzīst divi pedagogi (skatīt. 3.5. attēlā).

Anketas trešajā jautājumā: “*Kādi ir iemesli vājai vai viduvējai lasītprasmei?*” tika noskaidrots 1. klašu skolotāju viedoklis. Skolotāji min, ka skolēniem nav intereses par lasīšanu. Ir bijusi pedagoģiska ielaistība. Skolotāji norāda arī vecākus, kuri domā, ka pirmā klasē iemācīsies, līdz ar to par bērna lasītprasmi līdz skolas vecumam nedomā.

Anketas noslēgumā arī skolotājiem tiek uzdots jautājums par didaktisko spēļu izmantošanu latviešu valodas stundās. Didaktiskās spēles latviešu valodas stundās norādīja, ka izmanto tikai divas skolotājas. Jāmin, ka šīs abas skolotājas ir arī ar vislielāko darba stāžu. Viena skolotāja minēja, ka izmanto, bet reti, un vairāk konsultācijās, kad ir individuāls darbs ar skolēnu. Pārējās septiņas respondentes atzīmē atbildi, ka neizmanto didaktiskās spēles mācību stundās.

Skolotājas skaidro, ka nav iespējams kvalitatīvi veikt iecerēto dēļ disciplīnas problēmām klasē. Problēmas sagādā arī liels bērnu skaits klasē, kuriem ir grūti nodrošināt materiālus. Kā arī tiek minēts laika trūkums.

Tā kā lasītprasmes pārbaude notika septembra mēnesī, kad skolēni ir uzsākuši skolas gaitas. Lasīšanas iemaņu pārbaude skolēniem tika veikta secīgi, pa posmiem, balstoties uz kritērijiem kuri atrodami valodas kartes lasīšanas pārbaudes daļā (skatīt 4. pielikumu).

Skolēnu lasītprasme tika pārbaudīta balstoties uz šādiem darba autores izvirzītajiem kritērijiem:

1. Pazīst burtus.
2. Lasa zilbes.
3. Lasa īsus vārdus.
4. Sarežģītus vārdus burto.
5. Lasa speciāli atlasītus tekstus.

Pārbaudes uzdevumus konkrētāk var aplūkot 5. pielikumā.

Pamatojoties uz izpildītajiem uzdevumiem tika noteikti vērtējuma līmeņi:

4 punkti – ja uzdevumu skolēns veic patstāvīgi

3 punkti – ja uzdevumu skolēns veic ar palīdzību

2 punkti – ja uzdevumu skolēns veic ar grūtībām

1 punkts – ja uzdevumu veicot skolēnam nav vajadzīgo prasmju, skolēns nespēj veikt uzdevumu.

Skolēni pareizi izpildot kopā par visiem uzdevumiem varēja iegūt 20 punktus.

Darba autore sadalot punktus ir noteikusi skolēnu lasītprasmes līmeņus:

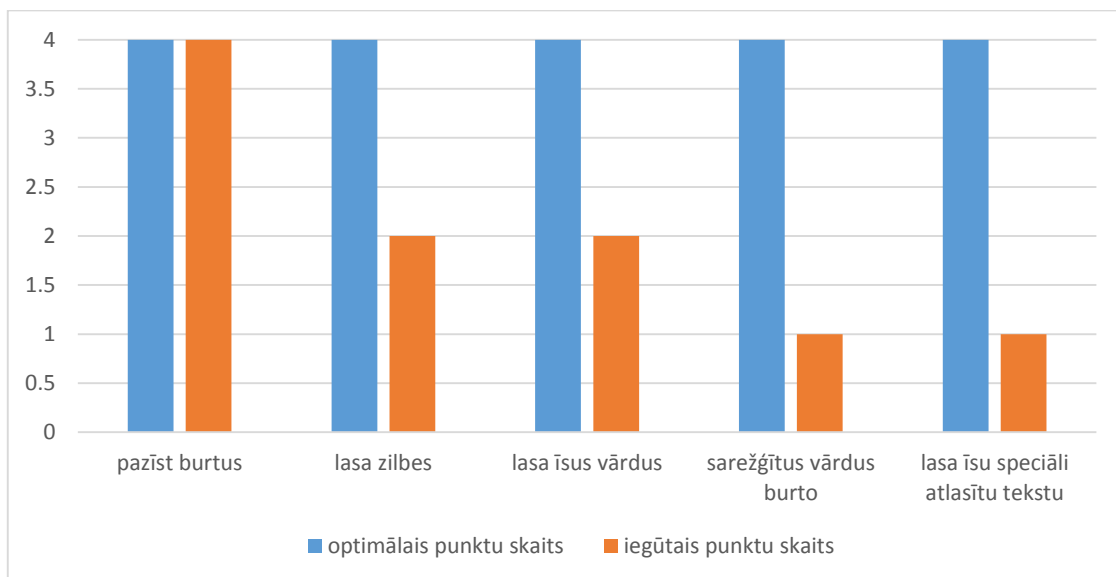
20 – 16 punkti – lasītprasmes traucējumi nav konstatēti.

15 – 11 punkti – lasītprasmes traucējumi ir viegli.

10 – 6 punkti – lasītprasmes traucējumi ir vidēji smagi.

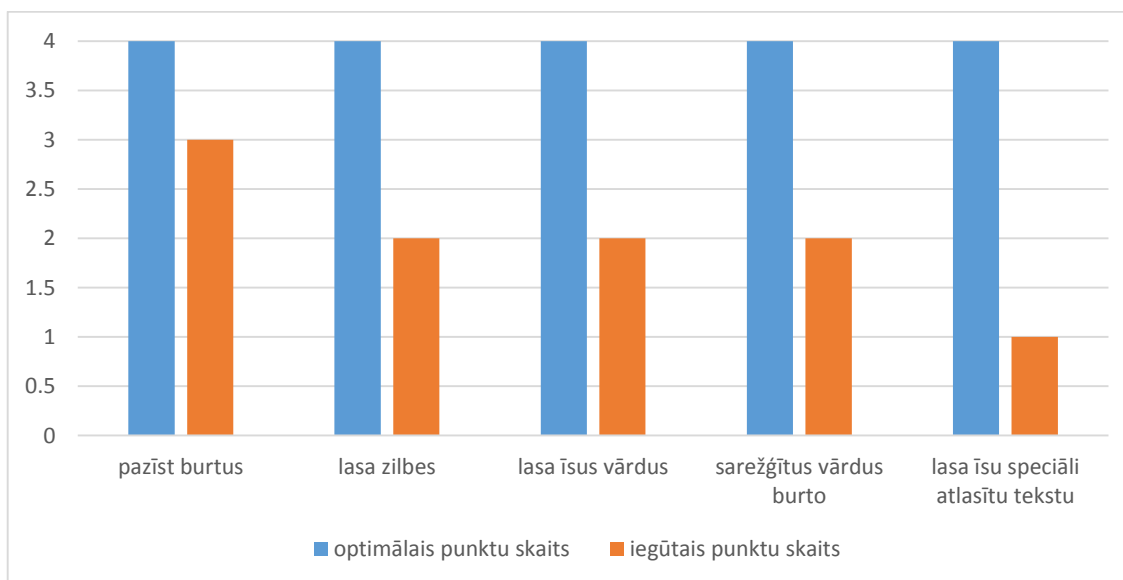
5 – 1 punkti – lasītprasme ir nepamierinoša.

Tabulu ar visu skolēnu iegūtajiem punktiem var aplūkot 6. pielikumā, kurā atspoguļoti skolēnu pirmreizējās lasītprasmes novērtējums pētījuma sākumā (lasītprasmes pārbaudē piedalījās desmit 1. klases skolēni, kuri apmeklēja logopēdijas nodarbības. No šiem desmit skolēniem, tika izvēlēti 5 ar zemākajiem rādītājiem, kuri piedalījās koriģējoši attīstošajā darbībā.)

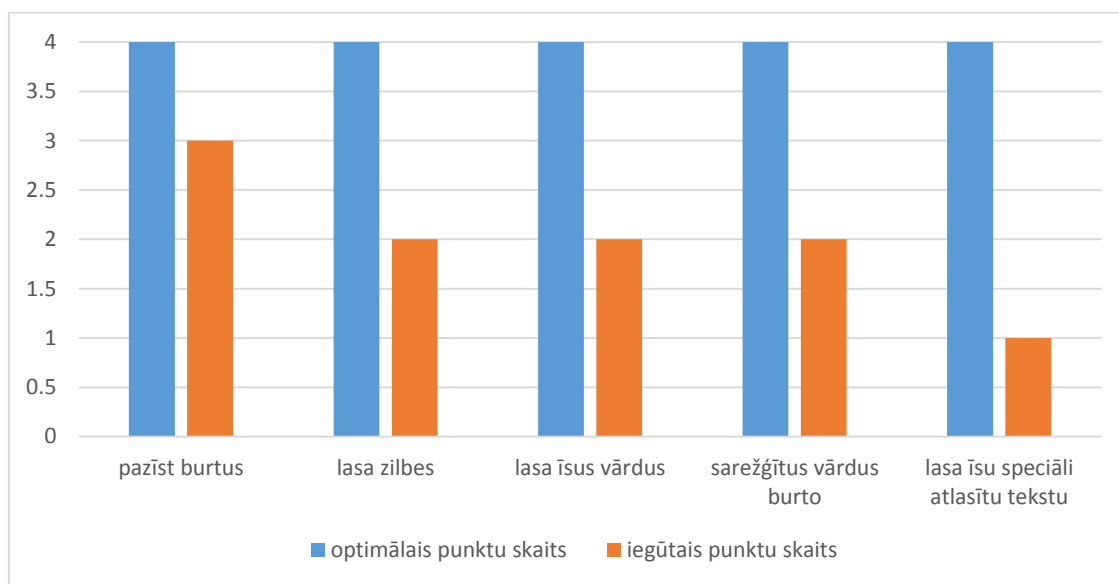
3.6.att. Annas lasītprasmes sākotnējie izpētes rezultāti

Skolniece veiksmīgi tiek galā ar burtu atpazīšanu. Zilbju lasīšana skolniecei sagādā grūtības, tomēr skolniece no četriem punktiem ir ieguvusi divus punktus. Skolniece uzdevumi izpilda ar grūtībām. Vārdu lasīšana skaļi skolniece arī veica ar grūtībām un ieguva divus punktus. Savukārt uzdevumos, kuros jālasa sarežģīti vārdi, un jālasa īsi speciāli atlasīti teksti, skolniecei nebija paveicami. Apkopojot visu uzdevumu punktus, skolniece iegūst 10 punktus. Pēc autores iedalītajiem kritērijiem var secināt, ka skolniecei ir vidēji smagi lasīšanas traucējumi.

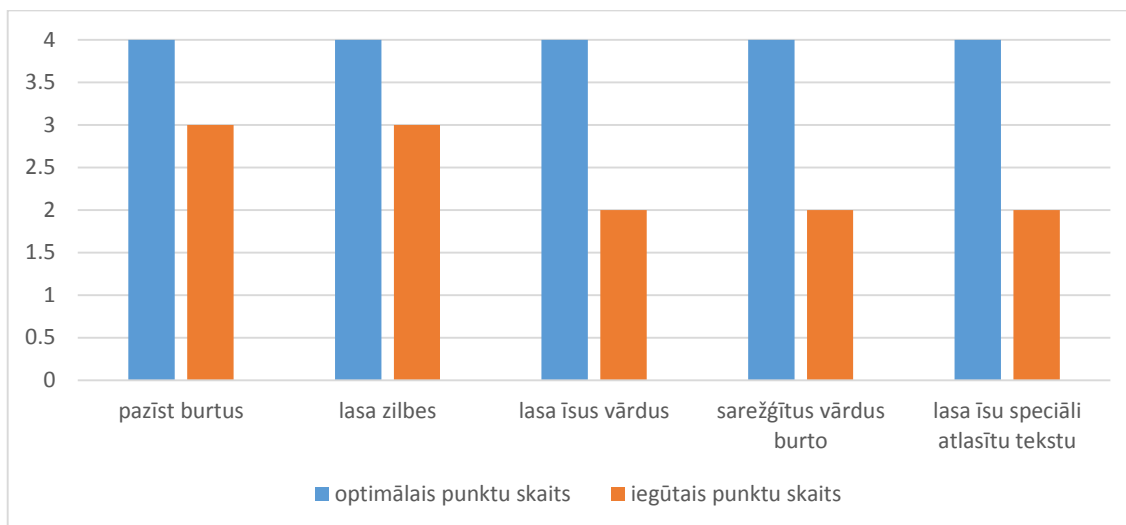
3.7. att. Ivo lasītprasmes sākotnējie izpētes rezultāti

Skolnieks atpazīst burtus ar palīdzību. Daži burti bija aizmirsušie, bet ar palīdzību tos atcerējās. Šajā uzdevumā saņemot trīs punktus. Skolēnam zilbju salasīšana sagādāja grūtības, tomēr uzdevumu paveica. Skolēnam uzdevumi kuros bija jālasa vārdi, jālasa sarežģīti vārdi sagādāja grūtības. Pēdējo uzdevumu, kurā jālasa īsi atlasīti teksti skolēns nespēja izpildīt. Apkopojot visu uzdevumu punktus, skolnieks iegūst 10 punktus. Pēc autores iedalītajiem kritērijiem var secināt, ka skolniekam ir vidēji smagi lasīšanas traucējumi.

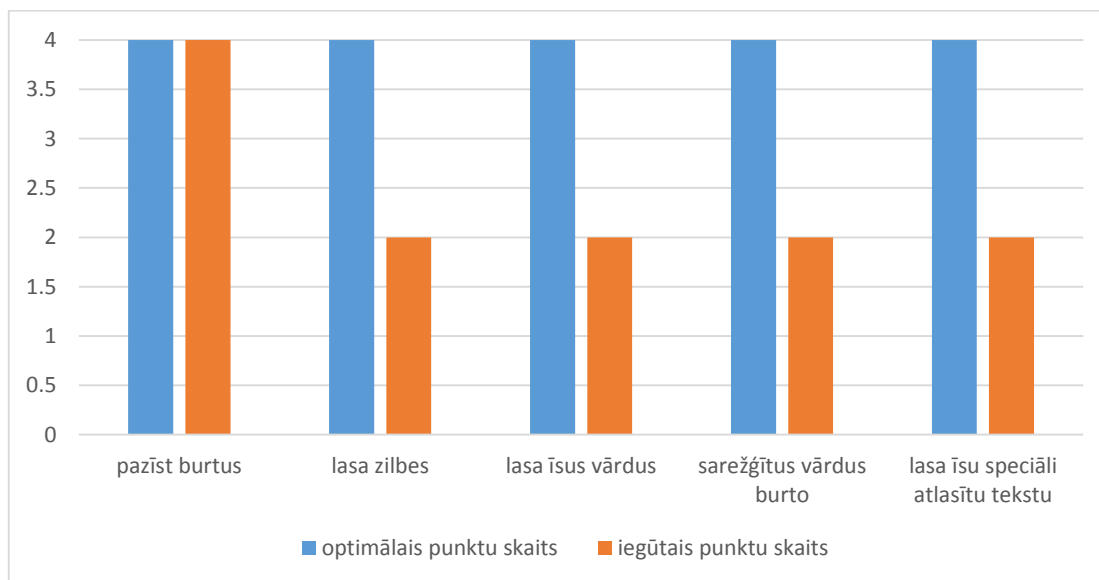
3.8. att. Unas lasītprasmes sākotnējie izpētes rezultāti

Skolniece pirmajā pārbaudes uzdevumā ieguvusi trīs punktus. Savukārt uzdevumos kuros jālasa zilbes, jālasa īsi vārdi un sarežģīti vārdi skolniece saņēmusi divus punktus. Tā kā gan zilbju izlasīšana, gan vārdu lasīšana sagādā grūtības. Skolniece nespēj veikt pārbaudes pēdējo uzdevumu, kurā jālasa īsi speciāli atlasīti teksti. Apkopojot visu uzdevumu punktus, skolniece iegūst 10 punktus. Pēc autores iedalītajiem kritērijiem var secināt, ka skolniecei ir vidēji smagi lasīšanas traucējumi.

3.9. att. Kates lasītprasmes sākotnējie izpētes rezultāti

Kates lasītprasmes pārbaudes rezultāti nedaudz, bet atšķiras no iepriekšējiem skolēniem. Kate ar nelielu pedagoga palīdzību atpazīst burtus. Zilbju lasīšanas uzdevumā skolniece arī ar pamudinājumu, izlasa zilbes un saņem trīs punktus no četriem. Skolniece ar grūtībām, bet veic īsu vārdu lasīšanu un sarežģītu vārdu burtošanu, un lasa piedāvātos tekstus. Apkopojot visu uzdevumu punktus, skolniece iegūst 12 punktus. Pēc autores iedalītajiem kritērijiem var secināt, ka skolniecei ir viegli lasīšanas traucējumi.

3.10.att. Ričus lasītprasmes sākotnējie izpētes rezultāti

Rīcus vienīgais no visiem skolēniem spēja veiksmīgi tikt galā ar pirmo uzdevumu. Skolēns patstāvīgi spēja atpazīt un nosaukt burtus. Ar grūtībām, bet veica zilbju lasīšanas uzdevumu, īsu vārdu lasīšanu, kā arī tekstu lasīšanu. Šajos uzdevumos saņemot divus no maksimālajiem četriem. Apkopojot visu uzdevumu punktus, skolnieks iegūst 12 punktus. Pēc autores iedalītajiem kritērijiem var secināt, ka skolniekam ir viegli lasīšanas traucējumi.

Lai noskaidrotu lasītprasmes korekcijas iespējas, tika veikts pētījums. Pētījumā tika iesaistīti 1. klases skolēni, kuri logopēdiskās nodarbības apmeklēja 2018./2019. m.g. Skolēnu sākotnējā pārbaude notika septembrī, atkārtotā pārbaude notika decembra sākumā. Logopēdiskās korigējoši attīstošās nodarbības skolēniem notika vienu reizi nedēļā.

Uzsākot praktisko darbību logopēdijā un iepazīstoties ar skolēniem bija redzams, ka šie skolēni vēl pilnībā nebija apguvuši lasītprasmi. Pēc veiktajām pārrunām ar klases audzinātāju un skolas logopēdi secināju, ka visi pētījumā iesaistītie skolēni skolas vidē jūtas labi. Skolēni ir pozitīvi tendēti, labi saprotas ar klasesbiedriem iesaistās piedāvātajās aktivitātēs. Šie skolēni apmeklē dažādas ārpusstundu nodarbības. Viens skolēns skolā adaptējas sliktāk. Diviem zēniem un vienai meitenei grūtības sagādā gan lasītprasmes, gan arī rakstītprasmes apgūšana, kā arī grūtības izprast apgūto mācību vielu, nevar atcerēties burtus. Uz logopēdijas nodarbībām skolēni nāk labprāt un ar interesi, skolēnu vārdi ir mainīti.

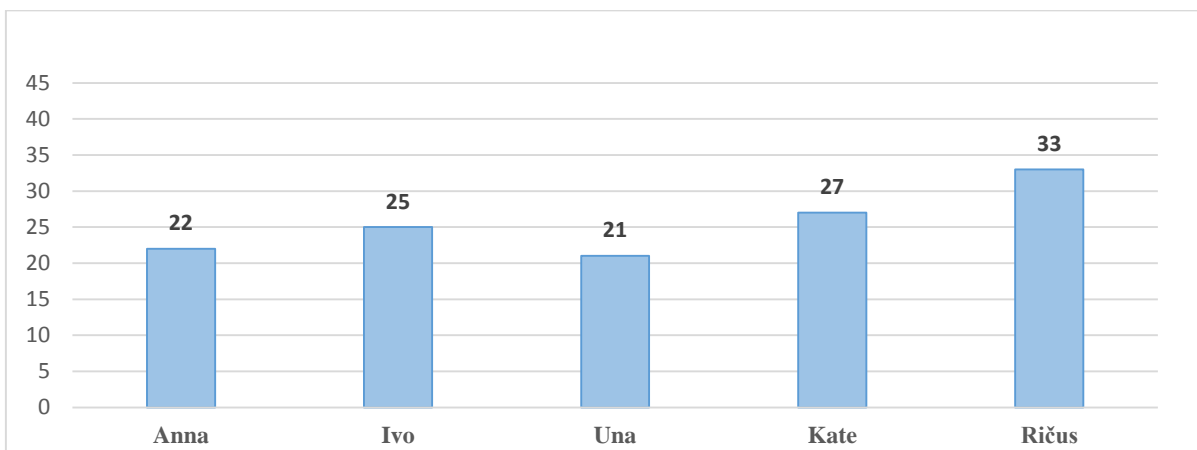
Balstoties uz lasītprasmes pārbaudē iegūtajiem rezultātiem, darba autore pētījumā iesaistītiem bērniem veica fonemātiskās uztveres attīstības pārbaudi.

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudē katrs skolēns varēja kopā iegūt 45 punktus. Skolēnu punkti tika saskaitīti un noteikts fonemātiskais uztveres līmenis:

- **41– 45 punkti** – fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti
- **31 – 40 punkti** – viegli fonemātiskās uztveres traucējumi
- **16 – 30 punkti** – vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi
- **1 – 15 punkti** – smagi fonemātiskās uztveres traucējumi

Skolēni veica deviņus uzdevumus, par uzdevumiem iegūstot šādus punktus:

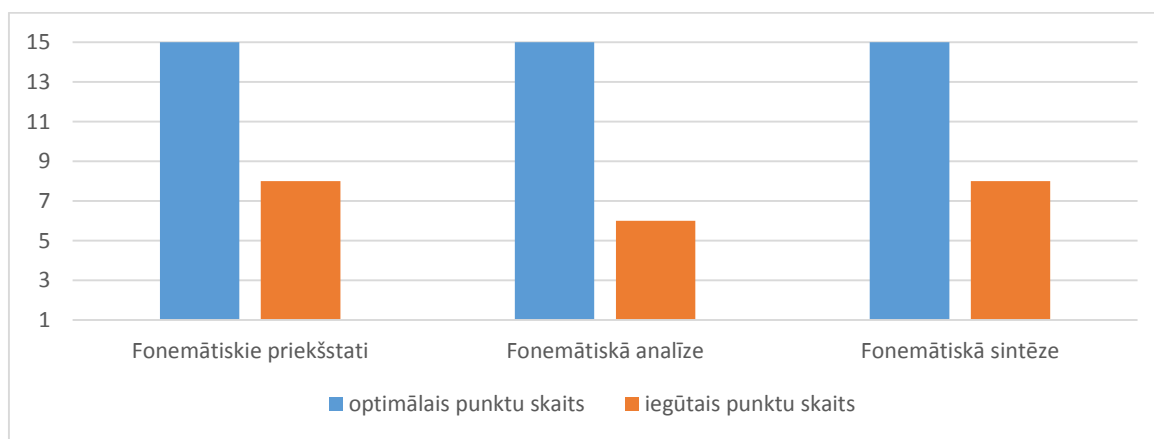
- **5 punkti** – uzdevums izpildīts patstāvīgi bez kļūdām
- **4 punkti** – uzdevums izpildīts ar palīdzību bez kļūdām
- **3 punkti** – uzdevums izpildīts patstāvīgi ar kļūdām
- **2 punkti** – uzdevums izpildīts ar palīdzību ar kļūdām
- **1 punkti** – uzdevumu nespēj veikt

3.11.att. Fonemātiskās uztveres sākotnējās izpētes rezultāti

Apkopojot pārbaudes laikā iegūtos rezultātus, tiek secināts, ka četriem skolēniem ir vidēji smagi fonemātiskie traucējumi. Vienam skolēnam ir viegli fonemātiskie traucējumi. Var secināt, ka nevienam skolēnam nav smagi fonemātiskie traucējumi.

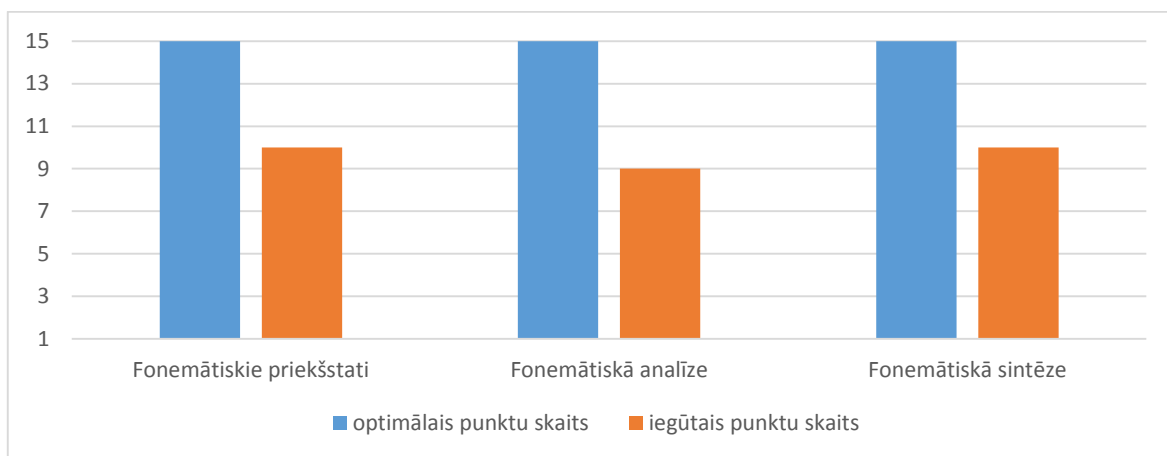
Lai veiktu fonemātisko procesu pārbaudi, autore izmantoja I. Vilkas izstrādāto un autores pielāgoto fonemātiskās uztveres pārbaudi (skatīt 7. pielikumu). Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokolu skatīt 8. pielikumā. Pēc pārbaudes rezultātu apstrādes, autore tos ir apkopojusi diagrammas veidā katram skolēnam (skatīt .3.12. -3.16. attēlus).

3.12. att. Annas fonemātiskās uztveres vērtējums

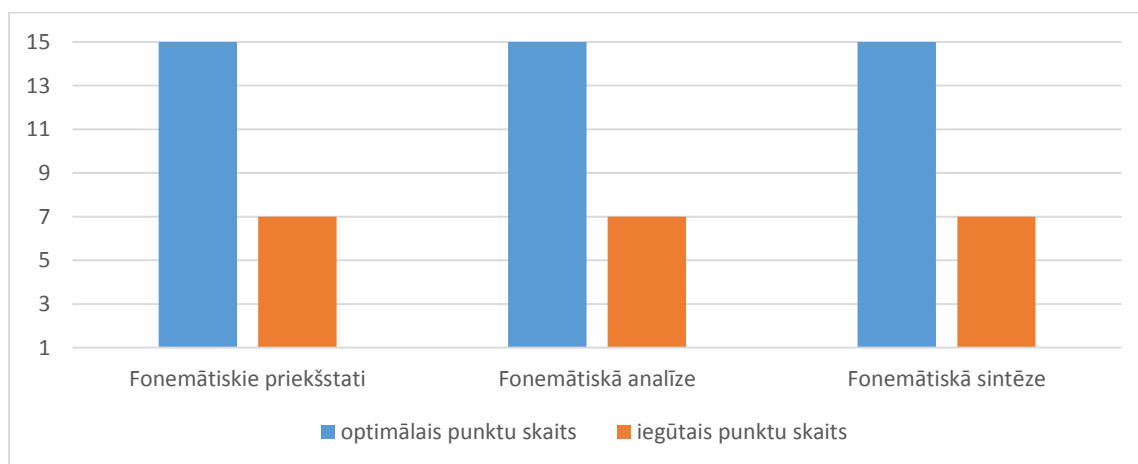
Skolniecei ir traucēti visi fonemātiskie procesi. Fonemātiskajos priekšstatos skolniece ir ieguvusi astoņus punktus. Fonemātiskās sintēzes uzdevumos saņemti astoņi punkti. Izceļama ir fonemātiskā analīze, jo šajā kritērijā skolniece no 15 punktiem ir ieguvusi tikai sešus. Skolniecei ir vidēji smaga fonemātisko traucējumu pakāpe. Pārbaudes laikā grūtības sagādāja fonemātiskās

analīzes uzdevums – noteikt no kādām skaņām sastāv vārds. Fonemātiskās pārbaudes rezultātu protokols (skatīt 9. pielikumu).

3.13. att. Ivo fonemātiskās uztveres vērtējums

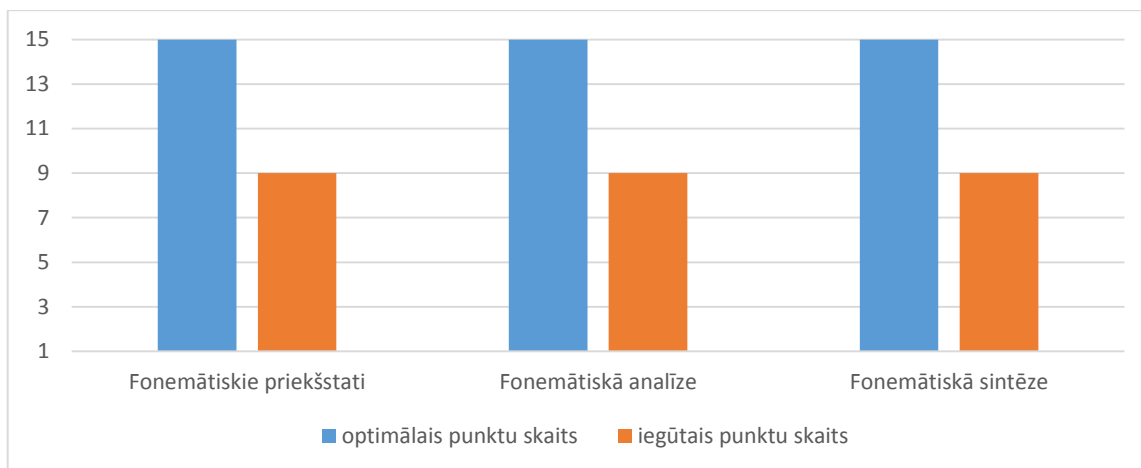
Var novērot, ka skolēnam ir traucēti visi fonemātiskie procesi. Vislielākās problēmas skolēnam sagādā fonemātiskās analīzes process. Diagrammā var redzēt, ka fonemātiskajos priekšstatos un fonemātiskajā sintēzē skolēns ir ieguvis 10 punktus, savukārt fonemātiskās analīzes uzdevumos skolēns ieguvis deviņus punktus. Skolniekam ir vidēji smaga fonemātisko traucējumu pakāpe. Fonemātiskās pārbaudes rezultātu protokols (skatīt 10. pielikumu).

3.14. att. Unas fonemātiskās uztveres vērtējums

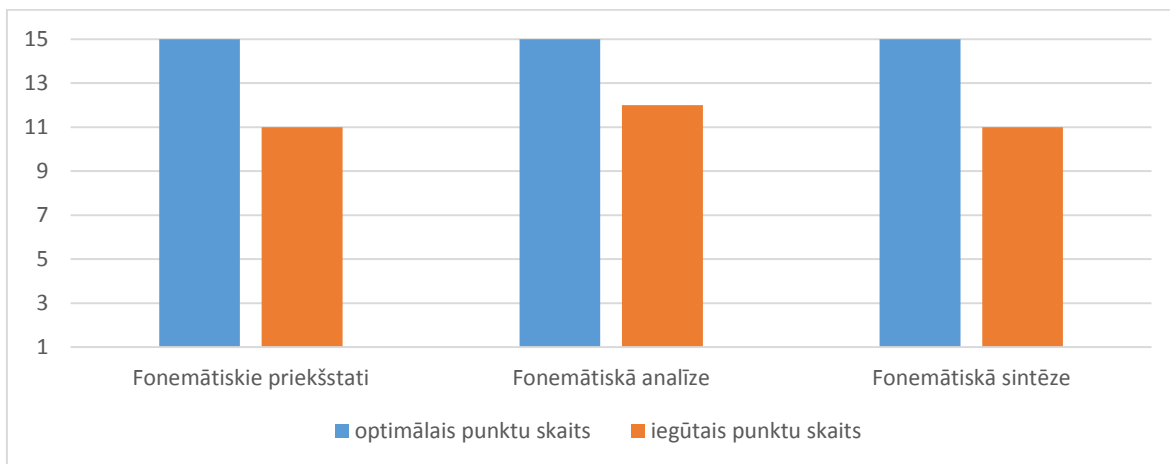
Kā redzams skolniecei ir traucēti visi fonemātiskie procesi. Katrā kritērijā skolniece no iespējamajiem 15 punktiem ir ieguvusi septiņus punktus. Pārbaudes laikā grūtības sagādāja

saklausīt pastskani, saklausīt neiederīgo zilbi, noteikt no kādām skaņām sastāv vārds, kā arī sapludināt skaņas un zilbes. Skolniecei ir vidēji smaga fonemātisko traucējumu pakāpe. Fonemātiskās pārbaudes rezultātu protokols (skatīt 11. pielikumu).

3.15.att. Kates fonemātiskās uztveres vērtējums

Redzams, ka skolniecei ir traucēti visi fonemātiskie procesi. No kritērijiem maksimālajiem 15 punktiem skolniece ir ieguvusi deviņus punktus. Pārbaudes laikā grūtības sagādāja fonemātiskās analīzes uzdevums – noteikt no kādām skaņām sastāv vārds. Problēmas sagādāja sapludināt skaņas zilbē, kā arī sapludināt zilbes vārdos. Skolniecei ir vidēji smaga fonemātisko traucējumu pakāpe. Fonemātiskās pārbaudes rezultātu protokols (skatīt 12. pielikumu).

3.16.att. Ričus fonemātiskās uztveres vērtējums

Skolēnam ir visaugstākie rādītāji no visiem iepriekš redzētajiem. Kritērijā fonemātiskie priekšstati skolēns no 15 punktiem ir ieguvis 11. Fonemātiskās analīzes kritērijā iegūti ir 12 no 15 punktiem. Savukārt fonemātiskās sintēzes kritērijā skolēns ieguvis 11 punktus. Skolēnam ir viegla fonemātisko traucējumu pakāpe. Fonemātiskās pārbaudes rezultātu protokols (skatīt 13. pielikumu).

Turpmāk darbā tiks sniegts pētījumā iekļauto bērnu raksturojums. Novērošanas protokola paraugu skatīt 14. pielikumā.

Anna 7 gadi ir pozitīva un atraktīva. Nodarbības laikā vērojams, ka grūtības sagādā koncentrēšanās. Vērojama uzmanības nenoturība. Logopēdijas nodarbības apmeklējusi no piecu gadu vecuma arī pirmsskolas izglītības iestādē. Logopēdijas nodarbības apmeklē tikai skolā. Anna labprāt iesaistās nodarbībās. Skaņu izrunas traucējumi nav. Pārbaudes laikā grūtības sagādāja fonemātiskās analīzes uzdevums – noteikt no kādām skaņām sastāv vārds. Problēmas sagādāja sapludināt skaņas zilbē, kā arī sapludināt zilbes vārdos. Fonemātiskās uztveres pārbaudē pēc dotajiem kritērijiem ir ieguvusi 22 punktus. Pēc autores izstrādātajiem kritērijiem 22 punkti atbilst vidēji smagai fonemātiskā traucējuma pakāpei.

Ivo 7 gadi mierīgs un nosvērts. Nodarbībā iesaistās, tomēr vajadzīgs iedrošinājums. Uzdevumus un vingrinājumus pilda uzmanīgi. Pirmsskolas izglītības iestādē apmeklējis logopēdijas nodarbības. Logopēdijas nodarbības apmeklē tikai skolā. Skaņu izrunas traucējumi nav. Pārbaudes laikā nespēja noteikt 1. skaņu vārdā, kā arī nespēja noteikt pēdējo skaņu vārdā. Skolēnam grūtības sagādāja arī sapludināt zilbes vārdā. Fonemātiskās uztveres pārbaudē pēc dotajiem kritērijiem ir ieguvis 25 punktus. Pēc autores izstrādātajiem kritērijiem 25 punkti atbilst vidēji smagai fonemātiskā traucējuma pakāpei.

Una 6 gadi. Skolā pēc vecāku velmēm sākusi apmeklēt no 6 gadu vecuma. Meitene nodarbībās iesaistās, tomēr novērojams, ka gaida atbalstu un iedrošinājumu. Pirmsskolas izglītības iestādē logopēda nodarbības nav apmeklējusi. Skaņu izrunas traucējumi nav. Jāpiestrādā arī pie saistītās runas pilnveidošanas skolniecei. Jāmin arī, ka skolniece aug divvalodīgā ģimenē, kas varētu būt rādītājs nepilnīgai saistītajai runai. Pārbaudes laikā grūtības sagādāja saklausīt pastskani, saklausīt neiederīgo zilbi, noteikt no kādām skaņām sastāv vārds, kā arī sapludināt skaņas un zilbes. Fonemātiskās uztveres pārbaudē pēc dotajiem kritērijiem ir ieguvusi 21 punktu. Pēc autores izstrādātajiem kritērijiem 21 punkts atbilst vidēji smagai fonemātiskā traucējuma pakāpei.

Kate 7 gadi. Nodarbībās iesaistās tikai pēc īpaša uzaicinājuma. Skolniece nav ieinteresēta piedalīties nodarbībās. Vairākkārt ir jāuzmundrina un jāpierunā skolniece veikt uzdevumu. Skaņu izrunas traucējumu nav. Logopēda nodarbības apmeklē tikai skolā. Fonemātiskās uztveres pārbaudē pēc dotajiem kritērijiem ir ieguvusi 27 punktus. Pēc autores izstrādātajiem kritērijiem 27 punkti atbilst vidēji smagai fonemātiskā traucējuma pakāpei.

Ričus 7 gadi. Skolēns nodarbībās iesaistās ar prieku. Uzdod daudz dažādu jautājumu, ir zinātkārs. Nodarbības laikā vēlas palīdzēt arī citiem. Logopēda nodarbības ir apmeklējis arī pirmsskolas izglītības iestādē. Skolēns apmeklē logopēdu arī ārpus skolas. Skolēnam nav skaņu izrunas traucējumi. Pārbaudes laikā grūtības sagādāja saklausīt neiederīgo zilbi, noteikt no kādām skaņām sastāv vārds. Fonemātiskās uztveres pārbaudē pēc dotajiem kritērijiem ir ieguvis 33 punktus. Pēc autores izstrādātajiem kritērijiem atbilst vieglai fonemātiskā traucējuma pakāpei.

3.2. Didaktisko spēļu izmantošana lasītprasmes apguves veicināšanai

Darba autore balstoties uz saviem novērojumiem secina, ka logopēdijas nodarbībās ir svarīga šī aktīvā un radošā spēļu daļa. Kurā skolēns pats var darboties. Autore ir mēģinājusi piedāvāt savas didaktiskās spēles.

Ar šīm didaktiskajām spēlēm darba autore ir iecerējusi pilnveidot skolēnu fonemātisko dzirdi, kurā ietilpst skaņu saklausīšana vārdos, skaņu atšķiršana, skaņu skaita noteikšana vārdā, zibju sadalīšana. Pēc tam ir svarīgi pievērsties lasītprasmei sākot apgūt burtus un tiem atbilstošās skaņas. Īsie garie patskaņi. Dažādu skaņu diferencēšana.

1. spēle “Atkāрто”. Šī spēle vērsta uz skolēna dzirdi un atmiņas pilnveidošanu. Logopēds nosauc savstarpēji nesaistītus vārdus (bumba, banāns, sniegs). Skolēnam ar kartītēm ir jāsaliek vārdus dotajā secībā, kā tos nosaucis logopēds (skatīt. 15. pielikumu).

2. spēle “Saskaiti mani”. Spēles mērķis sekmēt vārda analīzi. Skolēna galvenais uzdevums ir izdalīt atsevišķas skaņas vārdā, noteikt skaņu un tās vietu vārdā. Pēc tam noteikt burtu skaitu vārdā. Skolēnam pilnveidojas arī lasītprasme, jo vārdi ir jāizlasa (skatīt. 16. pielikumu).

3. spēle “Pareizā vieta”. Spēlē galvenais uzdevums ir skaņu diferencēšana. Skolēna uzdevumus ir nosaukt skaņu ar kuru sākas uz kartiņas attēlā redzamais priekšmets. Skolēnam pareizajā kabatiņā jāievieto kartiņa ar tajā redzamajiem attēliem. “S” – saule, slida, “Š” – šalle, šokolāde (skatīt 17. pielikumu).

4. spēle “Pazudušās zilbes”. Spēles mērķis attīstīt fonemātisko sintēzi. Skolēnam galvenais uzdevums spēles gaitā ir sapludināt vārdā zilbes. Lai paveiktu šo uzdevumu skolēnam ir jāizlasa zilbes, jāsavieno vārdā. Spēle attīsta fonemātisko sintēzi (skatīt. 18. pielikumu).

5. spēle “Mīkstie burti kopā nāk”. Spēle ir telpiska tāpēc ir skolēniem saistoša. Veicina alfabēta apguvi, skaņu un burtu apguvi, kā arī sekmē fonemātisko sintēzi. Skolēniem ir dotia attēli un visi alfabēta burti. Skolēnam jāsaliek no burtiem vārds (skatīt 19. pielikumu).

6. spēle “Teikumums. Teikums? Teikumiņš!”. Spēles mērķis ir lasītprasmes sekmēšana. Spēlē ir jāizlasa teikumus un jāatrod pareizais attēls. Spēlē kartītes ar attēliem ir līdzīgas, tāpēc teikums jālasa uzmanīgi ar izpratni (skatīt 20 pielikumu).

7. spēle “Bingo”. Spēles mērķis ir sekmēt skolēna spējas diferencēt skaņas. Šī spēle veicina fonemātisko dzirdi, jo jāmāk diferencēt līdzīgas skaņas. Spēle nostiprina skaņu P un B diferencēšanu. Spēli var veidot arī ar citām skaņām (p-b-d, ķ-ģ, č-dž, u.c) (skatīt 21 pielikumu).

8. spēle “Burti – attēli”. Spēles mērķis ir attīstīt skolēnam fonemātisko analīzi un sintēzi. Šī spēle vērsta uz to, lai bērns iemācītos saklausīt vārda pirmo skaņu un asociēt to ar burtu, kā arī veikt vārda analīzi un sintēzi (skatīt 22. pielikumu).

Lai varētu gūt ieskatu kā tika izmantotas didaktiskās spēles lasītprasmes apguves veicināšanai. Darba autore sniedz ieskatu novadīto logopēdisko nodarbību aprakstos. Šeit autore piedāvā aplūkot vienas nodarbības aprakstu. Kā arī vēl divus nodarbību aprakstus var aplūkot 23. un 24. pielikumā.

1. nodarbība. Burtu un skaņas A, Ā apgušana, lasīšanas zilbēs nostiprināšana

Nodarbības uzdevumi.

- Nostiprināt skaņu A, Ā, lasīšanu zilbēs.
- Attīstīt fonemātisko uztveri.
- Radīt interesi par lasīšanu, izmantojot didaktiskās spēles.

Ievads.

Labdien bērni! (Ritmiski skaitam ar kustībām sasveicināšanās pantiņu.)

Sveiki Jums un sveiki Mums!

Atkal tiekamies mēs šeit!

Čakli strādāt man un Tev!

Nodarbības gaita.

- Logopēde atkārti kā izrunājam A (īsaiss pastskani) un Ā (garais pastskanis).

Ar taktēšanas paņēmienu visi kopā rāda, ka Ā (velk ar roku) A (piesit pie galda ar dūrīti). Pārrunā ar skolotāju, ka vienu izrunā garu vienu īsu.

Logopēde jautā vai burts A vai Ā dzīvo viens pats? Noskaidro, ka tās ir zilbes.

Skolēni atbild, ka draudzējas ar citiem. Kopā izrunā, ka 2 draugi ir zilbe.

Skolēni lasa zilbes taktējot.

LĀ- PA MĀ – JA SA- LA JA- KA MĀ- SA

- Logopēde aicina noskaidrot kā garais patskanis maina vārda nozīmi, analizē vārdus pēc satura un skanējuma; iesaista vārdus teikumos, lai izprastu to atšķirības.

Logopēde pie tāfeles ir piestiprinājusi divus vārdus. Uz vienas lapas rakstīts LAPA uz otras LĀPA.

Skolēni ar logopēdi iztaktē vārdus un izlasa. Kopā atrod abos vārdos atšķirības.

Logopēde skolēniem izdala lapiņas ar teikumiem. Uz kuriem rakstīti teikumi, kuros patskanis maina vārda nozīmi.

- Dinamiskā pauze.

Logopēde sauc vārdus kuri sākas ar patskaņiem A vai Ā. Skolēniem izdzirdot vārdu ar A- jāpietupjās, Ā- jāpalecās. (Adata, Āmurs, Avene, Ābols,)

- Ievieto izlaisto garo vai īso patskani vārdā tekstā.

“**Burti – attēli**” (skatīt 22. pielikumu)

- Nodarbības nobeigums.

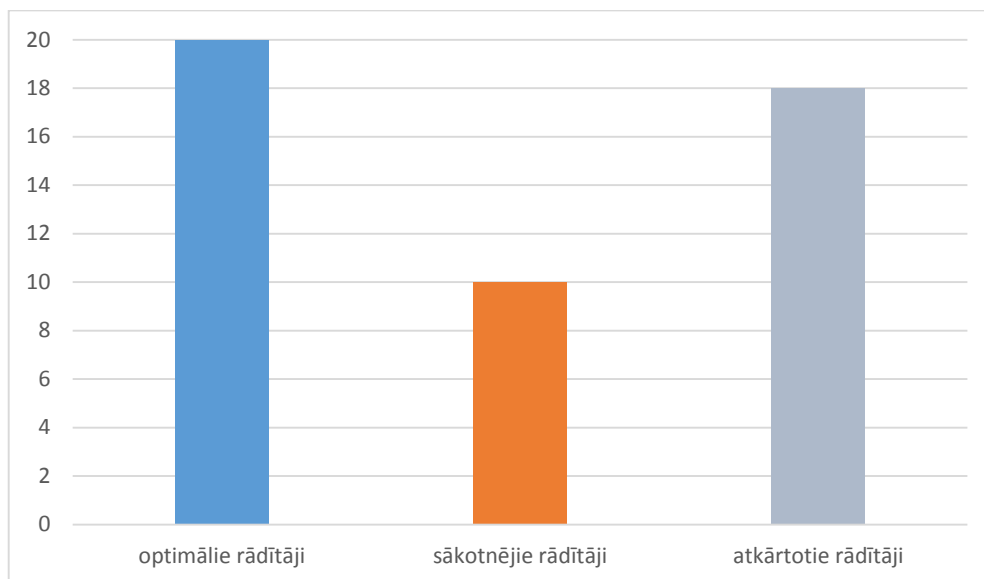
Nodarbības beigās logopēde ar skolēniem izrunā, ka burti un skaņas A, Ā nav vienādi. Izskatās un skan dažādi.

3.3. Koriģējoši attīstošajā darbībā iegūto rezultātu apkopošana un analīze

Koriģējoša darbībā notika trīs mēnešus. Pēc koriģējošās darbības tika veikta atkārtota lasītprasmes pārbaude, izmantojot tos pašus kritērijus, kā pirms koriģējošās darbības. Atkārtotie lasītprasmes pārbaudes rezultāti (skatīt 25. pielikumu). Apkopojot iegūtos rezultātus, tie tika salīdzināti ar sākotnējiem pārbaudes rezultātiem (skat. 3.17. attēlu).

Pēc fonemātiskās uztveres pārbaudes tika veikta arī atkārtotā lasītprasmes pārbaude. Pārbaude tika veikta pēc tiem pašiem kritērijiem, kā sākotnējā pārbaude, lai rezultāti būtu objektīvi salīdzināmi.

Darba autore atspoguļojusi katra skolēna fonemātiskās uztveres un lasītprasmes rādītāju dinamiku.

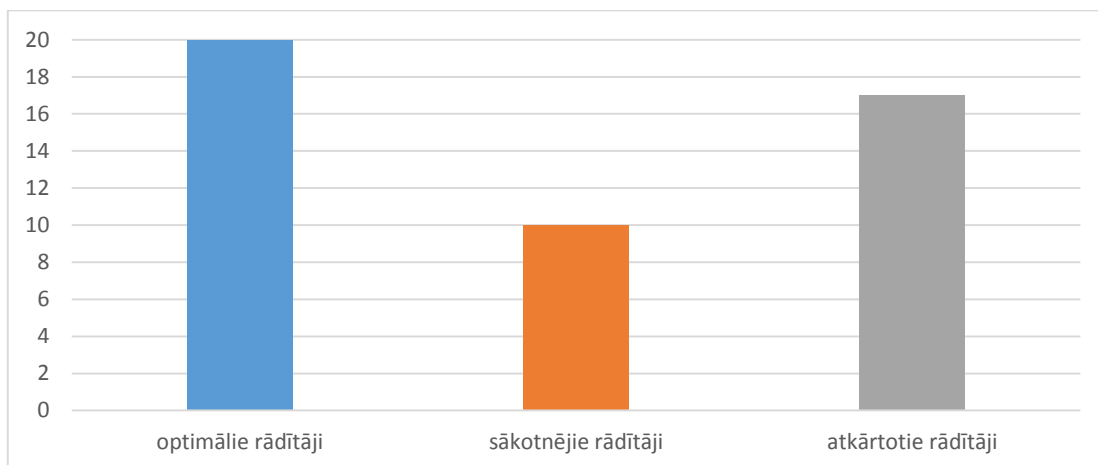
3.17. att. **Annas lasītprasmes dinamiskie rādītāji**

Skolnieces lasītprasme ir uzlabojusies. Skolnieces lasītprasmes līmenis no 10 punktiem ir kāpis par astoņiem punktiem. Skolniece spēj lasīt patstāvīgi zilbes, prot lasīt īsus vārdus, lasa sarežģītus vārdus. Skolniecei līdz optimālam rādītājam pietrūka 2 punkti. Annai jātrennējas tekstu lasīšanā.

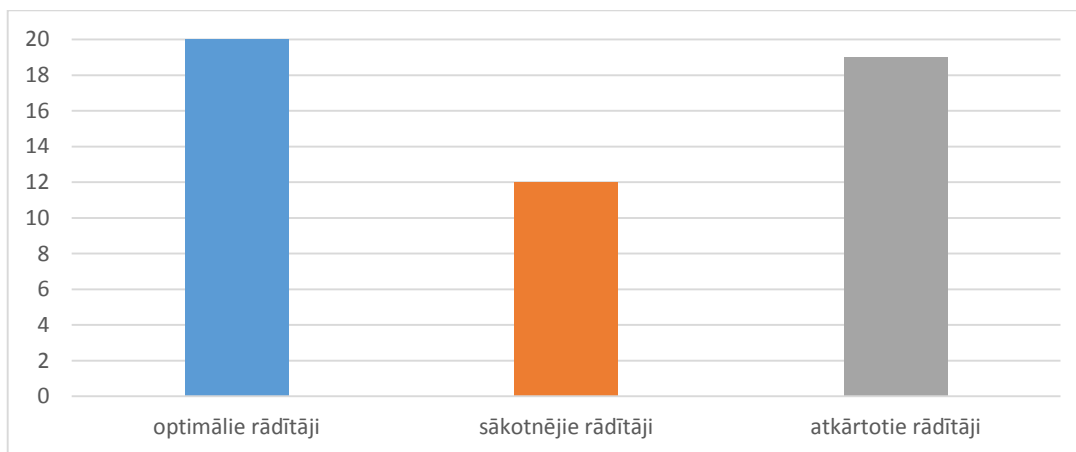
3.18. att. **Ivo lasītprasmes dinamiskie rādītāji**

Skolnieka lasītprasme ir uzlabojusies. Skolēns pēc attīstošās darbības spēj atpazīt visus burtus, spēj izlasīt zilbes. Skolēnam jāturpina darbs pie sarežģītu vārdu un tekstu lasīšanas.

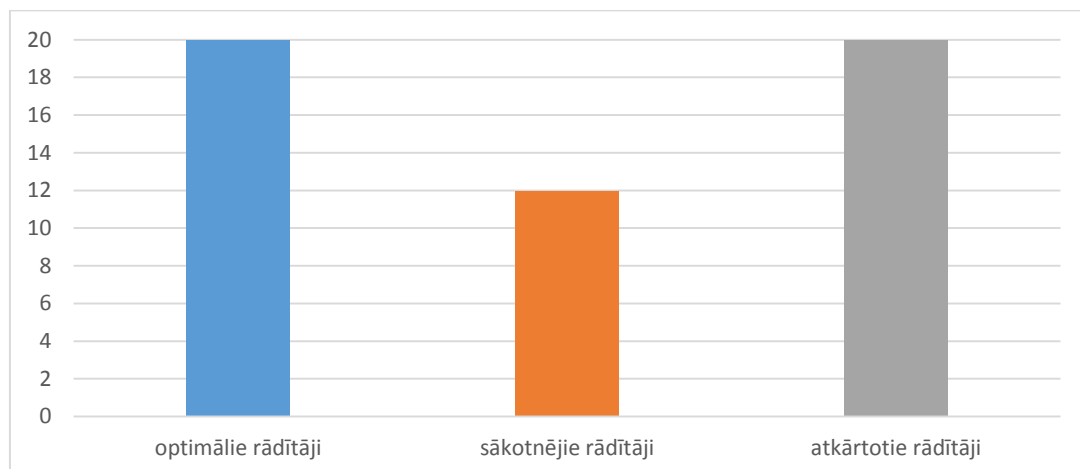
3.19. att. Unas lasītprasmes dinamiskie rādītāji

Skolniecei lieliski spēj atpazīt burtus, kas nozīmē, ka spēj arī lasīt zilbes, lasa īsus vārdus, kā arī spēj veiksmīgi tikt galā ar sarežģītu vārdu lasīšanu. Skolniecei jāturpina pilnveidot teksta lasīšanas iemaņas.

3.20. att. Kates lasītprasmes dinamiskie rādītāji

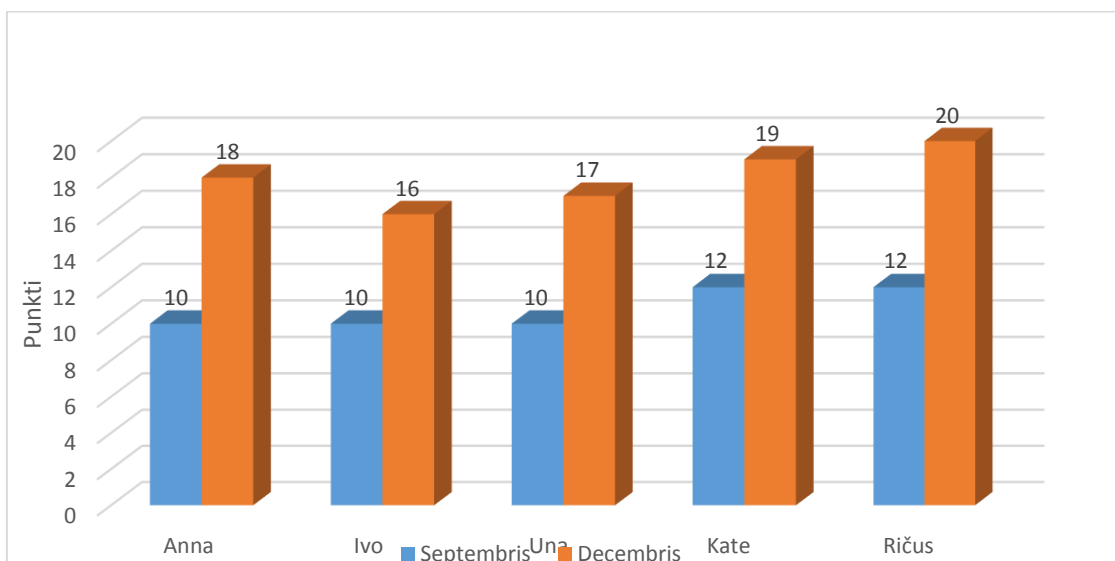
Skolnieces lasītprasmes dinamiskajos rādītājos var redzēt, ka atkārtotie no sākotnējiem rādītājiem atšķiras par septiņiem punktiem. Kate atpazīst visus burtus, spēj lasīt zilbēs, veiksmīgi tiek galā ar īsu vārdu lasīšanu, sarežģītu vārdu burtošanu. Katei jāturpina pilnveidot teksta lasīšanas prasmes.

3.21. att. Ričus lasītprasmes dinamiskie rādītāji

Apskatot 3.21. attēlu var redzēt, ka skolēns pēc koriģējošās darbības ir sasniedzis optimālo punktu skaitu. Zēns spēj lasīt un izprast izlasīto. Jāmin, ka zēns bija ļoti centīgs un ar interesi piedalījās nodarbības, kas ļāva sasniegt augstus rezultātus.

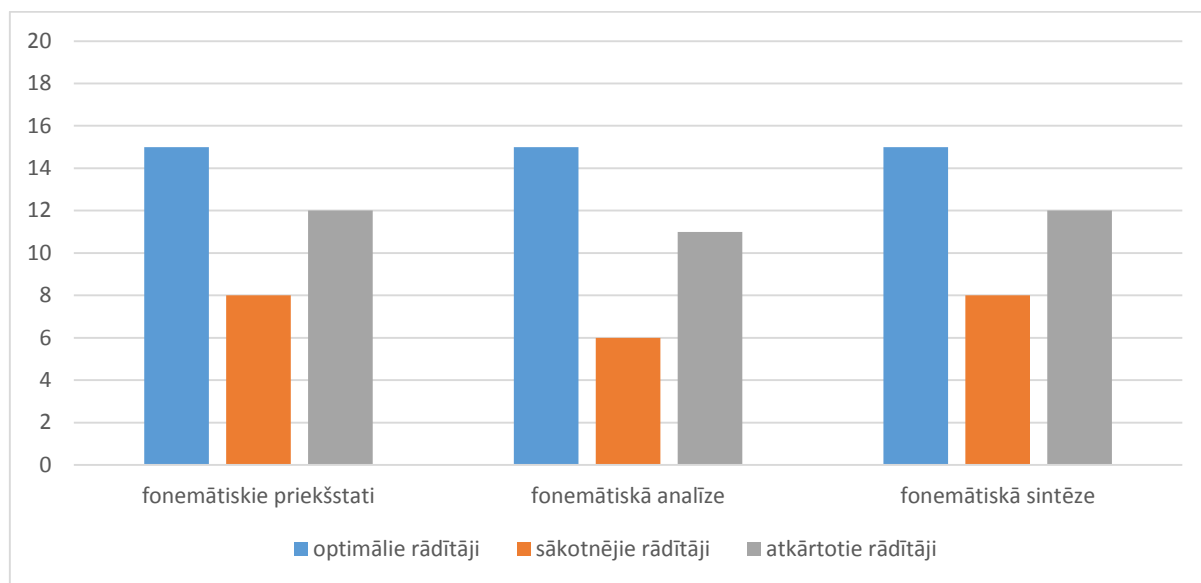
Pēc koriģējoši attīstošās darbības tika veikta arī fonemātiskās uztveres atkārtotā pārbaude.

3.22. att. Skolēnu lasītprasmes līmenis septembrī un oktobrī

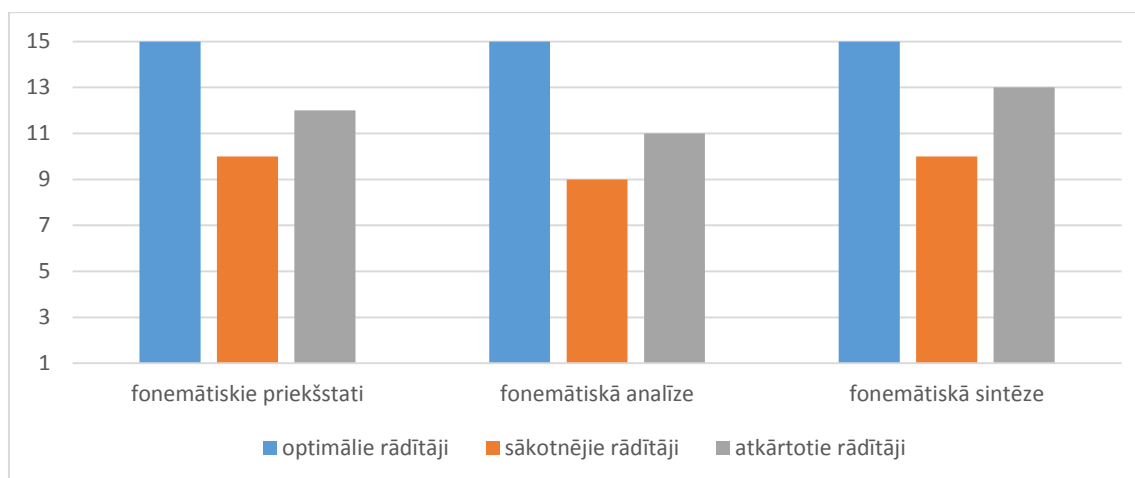
Darba autore 3.22. attēlā ir atspoguļojusi koriģējošajā darbībā iesaistīto skolēnu lasītprasmes dinamiskos rādītājus. Pirmā pārbaude tika veikta septembrī, atkārtotā pārbaude tika veikta decembrī pēc koriģējošās darbības veikšanas. Kā redzams attēlā visiem skolēniem ir uzlabojusies.

Jāatzīmē, ka tikai viens skolēns ir sasniedzis maskimālo punktu skaitu un lasītprasmes traucējumi nav konstatēti. Kas norāda uz to, ka koriģējoši attīstošā darbība ir jāturpina un ta ir ilgstošs process

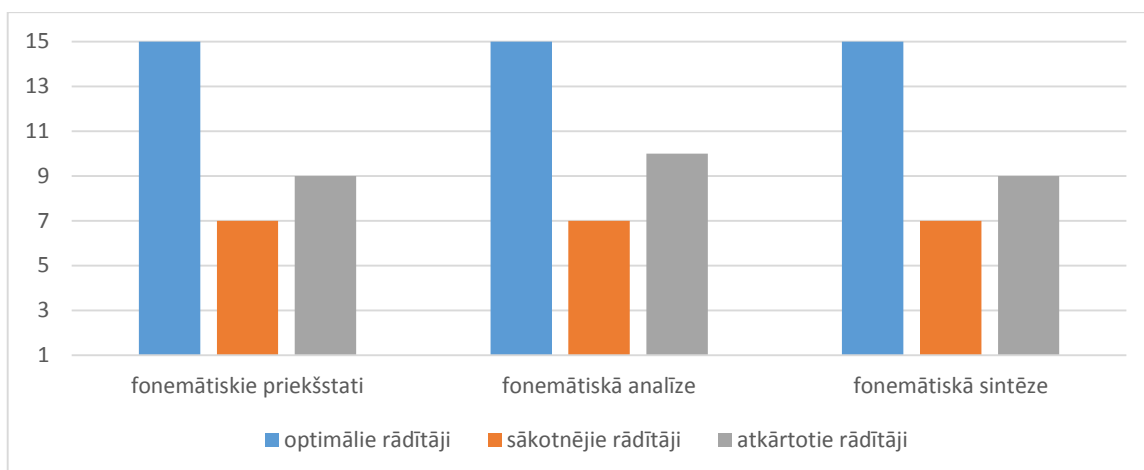
3.23. att. *Annas fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji*

Skolnieces fonemātiskajos uztveres dinamiskajos rādītājos var redzēt, ka skolniecei sākotnējie zemākie rādītāji jeb seši punkti ir fonemātiskās analīzes uzdevumos, atkārtotajā pārbaudē tie ir uzlabojušies sasniedzot 11 punktus. Savukārt fonemātisko priekšstatu un fonemātiskās sintēzes uzdevumos skolniece ir ieguvusi vienādu punktu skaitu, astoņus punktus pēc koriģējošās darbības ir ieguvusi 12 punktus. Atkārtotajos rādītājos redzams, ka skolniecei fonemātiskā uztvere ir uzlabojusies.

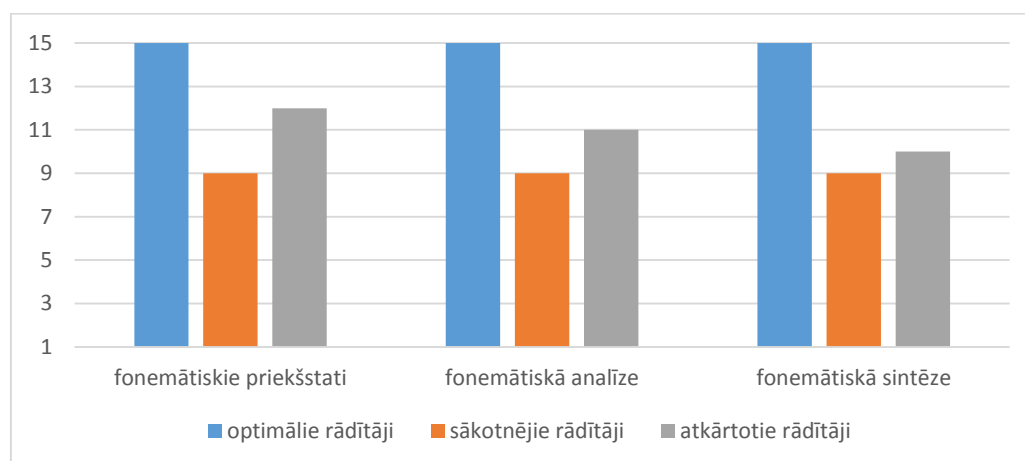
3.24. att. *Ivo fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji*

Salīdzinot skolēna fonemātiskās uztveres rādītājus 3.24. attēlā var redzēt, ka visos kritērijos ir redzamas pozitīvas izmaiņas. Fonemātisko priekšstatu kritērijā un fonemātiskajā analīzē rādītāji ir paaugstinājušies par diviem punktiem. Skolēnam pēc koriģējošās darbības lielāka izaugsme vērojama fonemātiskajā sintēzē.

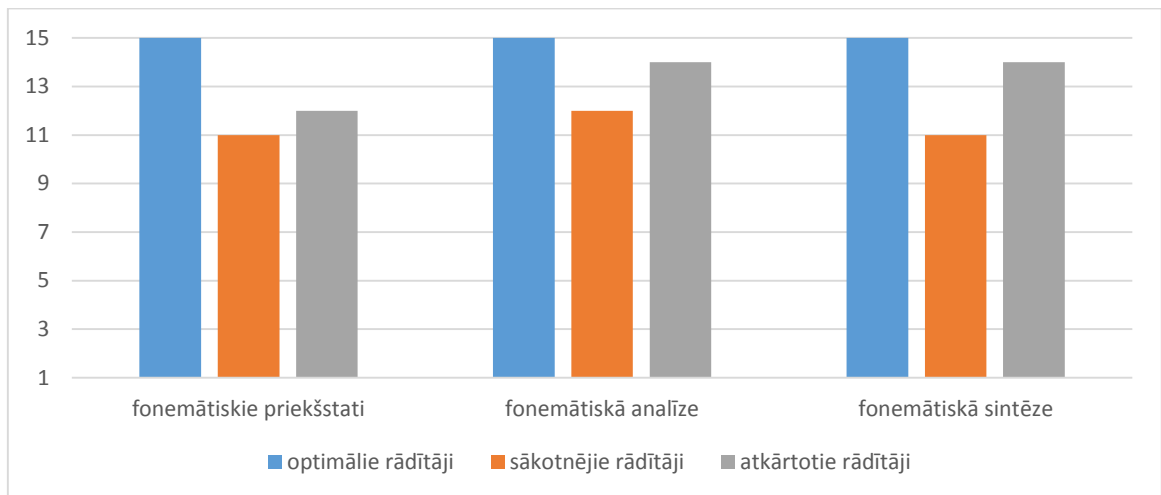
3.25. att. Unas fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

Skolniece ir uzlabojusi savas zināšanas visos kritērijos. Visaugstākais rādītājs ir fonemātiskās analīzē. Skolniece saklausā vārdos skaņas, un spēj tās izdalīt.

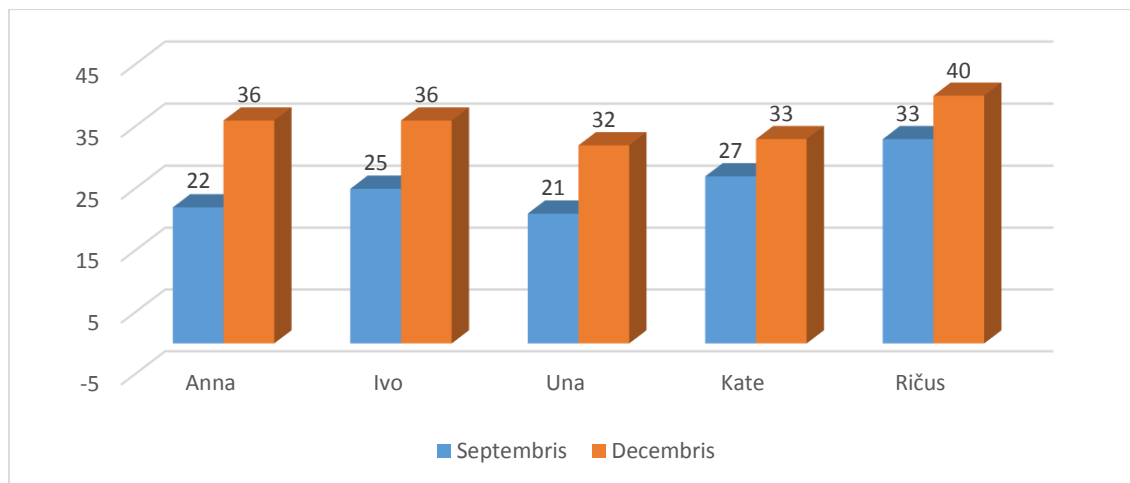
3. 26. att. Kates fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

Katei visos kritērijos ir vērojama izaugsme. Fonemātiskajos priekšstatos rādītāji ir uzlabojušies par trim punktiem. Fonemātiskajā analīzē uzlabojums ir par diviem punktiem. Problēmas skolniecei sagādāja fonemātiskā sintēze, kur uzlabojums redzams par vienu punktu. Lai uzlabotu rezultātu ir nepieciešams ilgstošs korekcijas darbs.

3. 27..att. Ričus fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

Skolniekam vislabākie atkārtotie rādītāji ir sasniegti fonemātiskajā analīzē un fonemātiskajā sintēzē. Šajos kritērijos skolnieks pēc koriģējošās darbības ir sasniedzis gandrīz optimālo rādītāju.

3.28. att. Visu skolēnu fonemātiskās uztveres attīstības līmenis septembrī un decembrī

Darba autore 3.28. attēlā ir atspoguļojusi koriģējošajā darbībā iesaistīto skolēnu fonemātiskās uztveres dinamiskos rādītājus. Pirmā pārbaude tika veikta septembrī, atkārtotā pārbaude tika veikta decembrī pēc koriģējošās darbības veikšanas. Kā redzams attēlā visiem skolēniem ir uzlabojušies fonemātiskās uztveres rādītāji. Annai, Ivo, Unai un Katei pirms koriģējošās darbības tika konstatēti vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi. Savukārt Ričum viegli fonemātiskās uztveres traucējumi. Pēc koriģējošās darbības veikšanas atkārtotajā

pārbaudē iegūtie rezultāti norāda, ka visiem skolēniem fonemātiskā uztvere ir uzlabojusies. Annai, Ivo, Unai, Katei un Ričum pašlaik ir viegli fonemātiskās uztveres traucējumi.

Var secināt, ka vēl ir vajadzīgs ilgstošs korekcijas darbs, lai skolēniem netiktu konstatēti fonemātiskās uztveres traucējumi.

NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI

Pirmās klases skolēni ir zinātkāri un ar velmi izzināt visu jauno. Tieši pirmā klase ir laiks, kad skolēni sastopas ar apziņu par savām grūtībām. Piemēram apzinās vājo lasītprasmi. Vecumposmā no 5 – 7 gadiem skolēns sāk apgūt lasītprasmi. Tieši pirmajā klasē ir svarīgi pamanīt lasītprasmes grūtības. Un laicīgi veikt koriģējošo darbību, lai palīdzētu mazajam skolēnam grūtības novērst. Šajā vecumā bērns viens nav spējīgs sev palīdzēt, tāpēc tas ir pieaugušo uzdevums.

Šajā vecumā pedagogiem, kā arī vecākiem ir svarīgi izprast skolēnu, un spēt tam piedāvāt atbilstošas mācību metodes. Jāatceras, jo skolēns šajā vecumposmā sekmīgāk un labākā līmenī apgūs lasītprasmi. Jo sekmīgākas viņa mācības būs tālākajās klasēs. Kā zināms pirmajās klasēs lasīšana ir kā priekšmets, bet tālākajās skolas gaitās tā ir pamats visiem mācību priekšmetiem.

Maģistra darba mērķis bija pārbaudīt uz teoriju balstītu pedagoģisko izmēģinājuma darbību, noskaidrot vai didaktisko spēļu izmantošana sekmēs skolēnu ar fonemātisko nepietiekamību lasītprasmi.

Pētot teorētisko literatūru tika iegūta informācija par skolēnu vecumposma likumībām, kuras jāņem vērā veidojot didaktiskās spēles, kā arī didaktiskās spēles uzbūves principus.

Pētījuma rezultāti ļauj atbildēt uz izvirzīto jautājumu “Vai lasītprasmes sekmēšana 1.klases skolēniem ar fonemātisko nepietiekamību būs sekmīga, ja fonemātiskās uztveres sekmēšanā tiks izmantotas atbilstīgas didaktiskās spēles?”

Pētījuma laikā tika atlasīti pieci skolēni ar lasītprasmes grūtībām. Kuriem pēc izstrādātajiem kritērijiem tika noteikts lasītprasmes un fonemātiskās nepietiekamības līmenis. Pārbaudes notika pirms septembra mēnesī un pēc decembrī koriģējošās darbības. Salīdzinot rezultātus septembrī un decembrī, visas vērtētās prasmes ir uzlabojušies. Tomēr jāatzīmē, ka līdz traucējumu pilnīgai novēršanai ir vajadzīgs ilgāks laiks, kurā tiek veikt šī koriģējošā darbība.

Didaktisko spēļu izstrādāšanai tika ņemti vērā vairāki autori, kuri norādīja uz svarīgākajām bērnu vecumposmu likumībām. Svarīgi ir atcerēties, ka katrs bērns ir individuāls, ar savām stiprajām un vājajām pusēm. Pirms koriģējoši attīstošās darbības pedagogam ir svarīgi pamanīt šīs nianšes.

Maģistra darba autore izanalizējot un apkopojot teorētiskās atziņas, kā arī īstenojot pētījuma mērķa sasniegšanai izvirzītos uzdevumus secina.

- Lai konstatētu fonemātiskās uztveres un lasītprasmes traucējumus. Pirms uzsākt koriģējoši attīstošo darbību ir jāapskata skolēna būtība kopumā. Svarīgi ir zināt konkrētā vecumposma likumības.
- Svarīgi ir laikus pamanīt skolēnu ar fonemātiskās uztveres un lasītprasmes traucējumiem, jo savlaicīga koriģējoši attīstošā darbība var novērst problēmas tālākajās klasēs.
- Fonemātiskās uztveres un lasītprasmes traucējumu koriģējoši attīstošās darbības pamatā ir sadarbība starp vecākiem un logopēdu, logopēdam ar pedagogiem, logopēdam ar skolēnu pedagogam ar skolēnu, vecākiem ar bērnu.
- Svarīgi ir speciāli atlasīt spēles, kuras skolēns spētu paveikt, un skolēnam nezustu griba mācīties.
- Koriģējoši attīstošajā darbībā izmantojot didaktiskās spēles tiek sekmēta fonemātiskā uztvere un lasītprasme.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata
2. Anspoka, Z. (2008). *Latviešu valodas didaktika 1. -4.klase*. Rīga: Raka.
3. Anspoka, Z., Tūbele S. (2015). *Lingvodidaktika Latviešu valoda 1.-6. klasei sākumskolas un pamatskolas skolotājam 2*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
4. Antiņa, I., Mežale S., (2008). *Spēles radošiem pedagogiem*. Izdevniecība – RaKa.
5. Baumane, A.(1994). *Izrunā un raksti pareizi*. Rīga: Zvaigzne ABC
6. Bāliņa, R., u.c. (2013). *Latviešu valodas vārdnīca* Rīga: Avots
7. Beļickis, I. (2000). *Vērtīborientēta mācību stunda*. Rīga: Raka.
8. Bičuka, M., Grasmane, S., Pagraba, N. (2003) *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga:Raka
9. Psiholoģijas vārdnīca. (1999.) Breslava G. red. Rīga: Mācību grāmata.
10. Buksa, F. (2016.) *Kā uzveikt disleksiju*. Rīga, Zvaigzne.
11. Dzintere, D., Pučure, I. (2002). *Radoša rotaļa un spēle. Es gribu iet skolā*. Rīga: Puse Plus.
12. Dzintere, D., Stangaine I., (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: RaKa
13. Geske, A. Grīnfelds A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: Raka
14. Geske, A. Grīnfelds A. (2006). *Izglītības pētniecība*. LU Akadēmiskais apgāds.
15. Golobina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soli.
16. Gromova, T. (1998). *Jaunāko klašu skolēnu izziņas intereses attīstība*. Rakstu krājums. Skolēna attīstība pedagoģiskajā procesā sākumskolā. Rīga: Mācību apgāds.
17. Hadaņonoka I., Hadaņonoka L., Staļģe L., Merirande R., Šteinberga (2008a). *Kā raisās valodiņa?* Rīga:Rasa ABC
18. Hadaņonoka, I., (2000). Hadaņonoka, L., Staļģe, L., Merirande, R., Šteiberga, A., *Kā raisās valodiņa? Metodiskais mācību līdzeklis logopēdiem un vecākiem*. Apgāds „Rasa ABC”.
19. Hittleman, D.R. (1983). *Developmental Reading, K-8:Teaching from a Psycholinguistic Perspective (2ndEd.)*. Boston: Houghton Mifflin.
20. J. Lūse, I. Miltiņa, S. Tūbele (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Raka.
21. Jonīte, V. (1997). *Spēles bērnu attīstībai*. Skolotājs, Nr.3, 28 lpp.

22. Jurgena, I. (2001). *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: SIA Izglītības soļi.
23. Kauliņa, A., Tūbele, S. (2012). *Lasīšanas traucējumi*. Rīga: Raka.
24. Kāposta, I. (1993). *Didaktiskā spēle kā skolēnu mācību motivācijas veidotājs faktors*. Rīga: Latvijas Universitāte. Disertācija. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/2300/Kaposta_I_Didaktiska_spele_ka_skole_nu_macibu_1993.pdf?sequence
25. Kristapsone, S. (2014). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”.
26. Kupčs, J. (1995). *Saskarsmes būtība*. Rīga: Jumava.
27. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999). *Veseluma pieeja vaoldas apguvē*. Rīga: Raka.
28. Līdaka, J. (2016). *Lasu un izprotu*. Izdevniecība Raka.
29. Līdaka, J. (2018). *Kur pazūd garumzīmes?* Izdevniecība Raka.
30. Markus, D. (2003). *Bērna valoda no pirmā klieziena līdz pasakai*. Rīga: Rasa ABC.
31. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: RaKa.
32. Miltiņa, I., Pastare, S. (1995). *Pirmie soļi logopēdijā*. Rīga: Izglītības attīstības institūts.
33. Muižniece, L. (2002). *Latviešu valodas praktiskā fonoloģija*. Rīga: Rasa ABC.
34. Ņesterovs, O. (1987). *Latviešu valodas mācīšanas metodika 1.- 3. klasei*. Rīga: Zvaigzne.
35. Skujiņa, V., Beļickis, I., Blūma, D., Blinkena, A., Koķe, T. (2000). *Pedagoģisko terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
36. Ptičkina, Ā. (1995). *Kā mācīt bērnus lasīt un rakstīt*. Rīga: Pētergailis.
37. Schitzler, C. (2008). *Bewusstheit und Schriftspracherwerb*. Deutschland: Georg Thieme Verlag.
38. Skatkins, M. (1985). *Skola un bērnu vispusīga attīstība*. Rīga: Zvaigzne.
39. Smita, K., L. (1998). *Mācīšanās traucējumi: no A līdz Z*. Rīga: RaKa.
40. Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A. (2011). *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Latviešu valodas aģentūra.
41. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
42. Tulovska, T. (2016). *Formation and Development of Speech Perception Among Minority Primary School Children with Specific Language Impairment*. Rēzeknes Tehnoloģiju Akadēmija Pieejams: <http://journals.rta.lv/index.php/PSPI/article/download/2188/2277>

43. Tūbele, S. (2002). *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Rīga: RaKa.
44. Tūbele, S. (2008). *Disleksija vai lasīšanas traucējumi*. Rīga: RaKa.
45. VISC (2017). *mācību gada 3.klašu valsts diagnostikas darbu statistika..* Pieejams: <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/statistika/2017/>
46. Vorobjovs, A. (2000). *Vispārīgā psiholoģija*. Rīga: Izglītības soli.
47. Zaķe, I. (2000). *Logopēdiskās spēles un vingrinājumi*. Izglītības soli 2000
48. Выготский, Л. (2005). *Психология развития ребенка*. Москва: Зссмо.
49. Гвоздев, А. (1961). *Вопросы изучения детской речи*. Москва.
50. Кановская, М. (2008). *Общая психология*. Издательство: "АСТ".
51. Комарова, Т. (2002). *Психология внимания*. Гродно.
52. Корнев, А. Н. (2003). *Нарушения чтения и письма у детей*. Санкт-Петербург: Речь.
53. Ладыженская, Т. (2005). *Характеристика связной речи детей*. Москва: Педагогика.
54. Пожиленко, Е. (1999). *Волшебный мир звуков и слов.* – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС.
55. Zelmenis, V. (1991). *Īss pedagoģijas kurss*. Rīga. „Zvaigzne”
56. Ватņa, V. (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli.* „Izdevniecība RaKa”

PIELIKUMI

1. pielikums. Informācija vecākiem.....	68
2. pielikums. Anketa logopēdiem.....	69
3. pielikums. Anketa skolotājiem	70
4. pielikums.Valodas karte	71
5. pielikums. Lasītprasmes pārbaudes uzdevumi.....	77
6. pielikums. Sākotnējās lasītprasmes rezultātu protokols.....	78
7. pielikums. Fonemātiskās uztveres noteikšanas uzdevumi	79
8. pielikums.Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokols	80
9. pielikums. Annas fonemātiskās uztveres rādītāji.....	81
10. pielikums. Ivo fonemātiskās uztveres rādītāji	82
11. pielikums. Unas fonemātiskās uztveres rādītāji	83
12. pielikums. Kates fonemātiskās uztveres rādītāji	84
13. pielikums. Ričus fonemātiskās uztveres rādītāji	85
14. pielikums. Novērošanas protokols.....	86
15. pielikums. Spēle „Atkārtot”.....	87
16. pielikums. Spēle „Saskaiti mani”.....	88
17. pielikums. Spēle „Pareizā vieta”.....	89
18. pielikums. Spēle „Pazudušās zilbes”	90
19. pielikums. Spēle „Mīkstie burti”.....	91
20. pielikums. Spēle „ Teikums”.....	92
21. pielikums. Spēle „ Bingo”.....	93
22. pielikums. Spēle „Burtu attēli”.....	94
23. pielikums. Nodarbības apraksts.....	95
24. pielikums. Nodarbības apraksts.....	97
25. Atkārtotās lasītprasmes pārbaudes uzdevumu protokols.....	99

INFORMĀCIJA VECĀKIEM

AUCES VIDUSSKOLA

Es,(vecāka vai aizbildņa vārds, uzvārds) piekrītu, ka mans bērns,
..... klases skolnie.....

.....(vārds, uzvārds) apmeklē logopēdijas nodarbības.

.....(datums)

...../...../

Anketa logopēdiem

Cien.skolotāj!

Es, Līga Zīverte, esmu Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes maģistrantūras studente. Maģistra darba „Didaktiskās spēles lasītprasmes sekmēšanai 1. klases skolēniem ar fonemātisko nepietiekamību.” tapšanas laikā vēlos noskaidrot Jūsu viedokli par didaktisko spēļu izmantošanu lasītprasmes sekmēšanā un to nozīmi logopēdijas nodarbībās.

Anketā sniegtā informācija tiks izmantota apkopotā veidā un tikai maģistra darba pētījuma ietvaros.

Paldies par atsaucību!

1. Atzīmējiet ar X Jūsu pedagoģiskais stāžu!

0 – 1 gads 2 – 5 gadi 6 – 10 gadi 10 + gadi

2. Cik skolēnu pašlaik apmeklē logopēdijas nodarbības?

1 – 5 skolēni 6 – 10 skolēni 11 – 15 skolēni 16 – 20 skolēni
 21 – 25 skolēni 26 – 30 skolēni

3. Kā Jūs vērtējat lasītprasmi 1. klases skolēniem?

Vāja
 Viduvēja
 Laba
 Ļoti laba

6. Kādi Jūsprāt ir iemesli vājai vai viduvējai lasītprasmei?

.....

7. Vai Jūs logopēdijas nodarbībās lasītprasmes pilnveidošanai izmantojat didaktiskās spēles?

Jā.....
 Nē.....

PALDIES!

3. pielikums. **Anketa skolotājiem.**

Anketa 1. klases latviešu valodas skolotājiem

Cien.skolotāj!

Es, Līga Zīverte, esmu Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes maģistrantūras studente. Maģistra darba „Didaktiskās spēles lasītprasmes sekmēšanai 1.klases skolēniem ar fonemātisko nepietiekamību.” tapšanas laikā vēlos noskaidrot Jūsu viedokli par didaktisko spēļu izmantošanu lasītprasmes sekmēšanā un to nozīmi logopēdijas nodarbībās.

Anketā sniegtā informācija tiks izmantota apkopotā veidā un tikai maģistra darba pētījuma ietvaros.

Paldies par atsaucību!

1. Atzīmējiet ar X Jūsu pedagoģiskais stāžu!

0 – 1 gads 2 – 5 gadi 6 – 10 gadi 10 + gadi

2. Kā Jūs vērtējat lasītprasmi 1.klases skolēniem?

Vāja
 Viduvēja
 Laba
 Ļoti laba

3.Kādi Jūsaprāt ir iemesli vājai vai viduvējai lasītprasmei?

.....

4. Vai Jūs latviešu valodas stundās lasītprasmes pilnveidošanai izmantojat didaktiskās spēles?

Jā.....
 Nē.....

PALDIES!

Valodas karte

(ieraksti valodas kartē pierāda logopēdiskā slēdziena pareizību)

1. Vārds, uzvārds _____ vecums _____

2. Skola _____ klase _____

3. Logopēdijas nodarbību uzsākšanas datums _____

4. Runas / rakstrunas grūtības _____

5. Psihologa u.c. ārstu slēdzieni (pēc vajadzības) _____

6. * Vispārējā motorika (kustību koordinācija, gaita): N

* Sīkā motorika: N

7. Ziņas par runas attīstību: ° sācis runāt līdz 2 gadu vecumam

(vajadzīgo

° sācis runāt pēc 2 gadu vecuma

pasvītrot)

° izmaiņas runas attīstībā (pēc traumas, slimības)

8. Artikulācijas aparāta stāvoklis (vajadzīgo pasvītrot):

Lūpas: ° N

° mazkustīgas

° parētiskas

° īsa augšlūpas saitīte

Aukslējas: ° N

° cieto aukslēju šķēlums vai operācijas rēta

° mīkstās aukslējas glēvas, mazkustīgas

° mīkstās aukslējas saspringtas

Mēle: ° N

° mazkustīga

° maza, īsa

° glēva

° saspringta

° vajadzīgajā pozīcijā notur ar grūtībām

° vajadzīgajā pozīcijā nenotur

° īsa zemmes saitīte

° liela, masīva

Zobi: ° N

° iztrūkst

° vaļējais priekšējais sakodiens

° vaļējais sānu sakodiens

° sakodiena apakšējā anomālija
(progēnija)

° sakodiena augšējā anomālija
(prognātija)

9. Runas vispārējais raksturojums:

Sadomāt teikumu par attēlu (logopēds pieraksta) _____

Stāstījums par attēlu (logopēds pieraksta) _____

Stāstījums par lasīto, redzēto u.tml. (logopēds pieraksta)

◇ 10. Vārdu krājums (vajadzīgo pasvītrot):

- N
- ikdienas
- plašāks

Vārdu krājuma apjoms:

- N
- maz īpašības vārdu
- nelieto apstākļa vārdus
- nelieto prievārdus
- nelieto darbības vārdus

Vārdu krājuma kvalitāte: ◦ N

- neizvēlas pareizo īpašības vārdu
- nepareizi lieto priedēkļus
- neizprot atsevišķu vārdu nozīmi

◇ 11. Teikumu konstrukcija (vajadzīgo pasvītrot):

- N
- priekšmetus un darbības tikai nosauc
- pārsvarā vienkārši nepaplašināti teikumi
- neprot (prot) sadomāt teikumu pēc priekšmetu attēliem
- nav saskaņojuma
- nepareiza vārdu kārtība

12. Skaņu izruna: N

	s	z	š	ž	ķ	č	r	l	b	d	g	ģ			
Skaņas nav															
Skaņas kropļojums															
Jaukšana															
Aizstāšana															
Balsīguma kļūdas															

13. Fonemātiskās uztveres un analīzes, sintēzes iemaņu pārbaude (vajadzīgo pasvītrot):

Skaņas saklausīšana: ° N

- ° nesaklausa skaņu vārdā ° nesaklausa 1. skaņu
- ° nesaklausa pēdējo skaņu ° nesaklausa skaņu vārda vidū
- ° nepareizi (pareizi)nosaka skaņu secību vārdā
- ° neprot (prot) no dotajām skaņām izveidot vārdu

Zilbju rindas (pierakstīt nepareizi atkārtotās rindas)

ma - mā - mā _____ ta - da - ta _____

mā - ma - mā _____ pa - ba - pa _____

ma - mā - ma _____ sa - ša - ša _____

mā - ma - ma - mā _____ ķa - ča - ča _____

ma - mā - mā - ma _____ ļa - ja - ja _____

ņa - ņa - ļa _____

14. Vārdu ar dažādas struktūras zilbēm izruna (jābūt attiecīgam attēlu komplektam; logopēds pēc saviem ieskatiem var izmantot citus vārdus, pievienojot attiecīgu attēlu komplektu):

Patstāvīgi

Atkārtojot

kartupeļi _____
 zvaigznes _____
 rieksti _____
 termometrs _____
 motocikls _____
 makšķernieks _____

◇ 10. un 11. punktus izpilda, izmantojot skolēna stāstījuma pierakstu 10. punktā un citus pārbaudes materiālus

15. Lasīšana: N

	1. klase		2. klase		3. klase		4. klase	
	I sem.	II sem.	I sem.	II sem.	I sem.	II sem.	I sem.	II sem.
Nelasa: ° nepazīst burtus								
° burtus nosauc								
Lasa pa zilbēm								
Lasa īsus vārdus								
Sarežģītus vārdus burto								
Kļūdas: ° nediferencē patskaņu garumu								
° min galotnes								
° jauc pēc skanējuma līdzīgus burtus								
° jauc grafiski līdzīgus burtus								
° pārstata burtus								
° izlaiž burtus								
° izlaiž vārda daļas								
Lasīšanas temps: N								
lēns								
Saturu ° var (nevar) atstāstīt								
° atbild (neatbild) uz jautājumiem								

16. Rakstu darbi, to analīze (diktāts; patstāvīgais darbs; teksta noraksts):

(rakstu darbi tiek veikti mācību gada sākumā, vidū un beigās); (rakstu darbu pielīmēšanas vieta); (tabula paliek **zem** rakstu darbiem)

		1. klase			2. klase			3. klase			4. klase		
		Sāk.	Vid ū	Beigās	Sāk.	Vid ū	Beigās	Sāk.	Vid ū	Beigās	Sāk.	Vid ū	Beigās
Vārda skaņu sastāva kļūdas	Garumzīmju kļūdas												
	Līdzskaņu aizstāšana												
	Patskaņu izlaidumi												
	Zilbju un vārda daļu izlaidumi												
	Pārstatījumi												
	Pierakstījumi												
Leksiski grama- tiskās kļūdas	Vārda daļas raksta atsevišķi												
	Saskaņojuma kļūdas												
	Pārvaldījuma kļūdas												
	Vārdu aizstāšana pēc skaņu līdzības												
	Vārdu aizstāšana pēc semantiskās līdzības												
	Vārdu izlaidumi												
Grafiskās kļūdas	Kopā sarakstīti vārdi (kontaminācija)												
	Burtu aizstāšana pēc elementu skaita												
	Burtu aizstāšana pēc elementu izvietojuma telpā												
	Burtu spoguļraksts												
Pareiz- rakstības kļūdas	Dažādi burtu kropļoj.												
	-gs, -bs, -ds u. c.												
	Lielie burti teikuma sākumā												
Noraksta ar kļūdām	Lieko burtu lietošanas kļūdas (atbilstoši programmai)												

17. Stostīšanās nav viegla vidēja smaga

Ikdienas komunikācijas

situācijās _____

Pastiprinātas atbildības

situācijās _____

Īpaši atbildīgās

situācijās _____

18. Bērna raksturojums (atbilstošo pasvītrot):

- N
- nenoturīga uzmanība
- traucēta pārslēgšanās
- pazeminātas novērošanas spējas
- ļoti kustīgs
- izmanto (neizmanto) palīdzību
- neizprot (izprot) instrukcijas: verbālās; rakstiskās
- necenšas (cenšas) patstāvīgi pārvarēt grūtības
- ir (nav) kritiska attieksme pret savu traucējumu
- pazeminātas darba spējas
- neprot (prot) organizēties darbam
- pasīvs

19. Logopēda slēdziens (atbilstošo pasvītrot; ja lasīšanas traucējumu nav, attiecīgo vārdu nosvītrot):

- **Fonētiski traucējumi (FTr.)** (tikai skaņu izrunas kropļojumi)
- **Rakstīšanas un lasīšanas traucējumi uz FN** (fonemātiskās nepietiekamības) **pamata.**
- **Rakstīšanas un lasīšanas traucējumi uz FN** (fonemātiskās nepietiekamības) **pamata; FTr.**
- **Rakstīšanas un lasīšanas traucējumi uz FFN** (fonētiski fonemātiskās nepietiekamības) **pamata**
- **Rakstīšanas un lasīšanas traucējumi uz VSNA** (valodas sistēmas nepietiekamas attīstības) **pamata**
- **Rakstīšanas un lasīšanas traucējumi uz VSNA** (valodas sistēmas nepietiekamas attīstības) **pamata; FTr.**
- **Stostīšanās**

20. Korekcijas rezultāti (atzīmējami, izrakstot) _____

Datums _____

Logopēda paraksts

5. pielikums. Lasītprasmes pārbaudes uzdevumi.

Lasītprasmes pārbaudes uzdevumi

1. Pazīst burtus.	Skolēniem jāatpazīst burts uz burtu kartītes, jānosauc tas.	
2. Lasa zilbes.	Skolēnam jāizlasa dotās zilbes.	<u>Zilbes ar gari izrunājamiem līdzskaņiem</u> ma-mi-mu-mo-m-li-sa <u>Zilbes ar īsi izrunājamiem līdzskaņiem</u> Pa- be- tu-di-fo-ga
3. Lasa īsus vārdus.	Skolēnam jāizlasa īsi vārdi.	māja, roka, desa, pīle, zemene.
4. Sarežģītus vārdus burto.	Skolēnam jāizlasa, jāizburto sarežģīti vārdi	Sarkans, glāza, puķīte, brilles.
5. Lasa speciāli atlasītus tekstus.	Skolēnam jāizlasa dotais teksts un jāatbild uz jautājumiem, pārbaudot, vai skolēns ir izpratis izlasīto.	Mežā dzīvoja pelēkais zaķītis. Viņam patika lēkāt spēlētis un ēst gardo zāli. Zaķēns bija draudzīgs. Pat koki bija viņam draugi. Kur dzīvoja zaķis? Kāds zaķis bija? Ko viņam patika darīt?

6. pielikums. Sākotnējās lasītprasmes pārbaudes rezultātu protokols.

Skolēna vārds	Punkti par izpildīto uzdevumu					Kopējais punktu skaits
	Pazīst burtus	Lasa zilbes	Lasa īsus vārdus	Sarežģītus vārdu burto	Lasa speciāli atlasītus īsus tekstus	
Zane	4	4	3	3	3	17
Rūta	4	4	4	3	3	18
Kristaps	3	3	3	3	3	15
Toms	3	3	3	3	3	15
Edijs	4	4	3	4	3	18
Anna	4	2	2	1	1	10
Ivo	3	2	2	1	1	10
Una	3	2	2	2	1	10
Kate	3	3	2	2	2	12
Ričus	4	2	2	2	2	12

Autore sadalot punktus ir noteikusi skolēnu lasītprasmes līmeni:

16 – 20 punkti – lasītprasmes traucējumi nav konstatēti.

11 – 15 punkti – lasītprasmes traucējumi ir viegli.

6 – 10 punkti – lasītprasmes traucējumi ir vidēji smagi.

1 – 5 punkti – lasītprasme ir nepamierinoša.

7. pielikums. **Fonemātiskās uztveres noteikšanas uzdevumi (pēc I. Vilkas parauga)**

Skolēns....., laiks.....

			Bērna izdarītais
Fonemātiskie priekšstati	1. Saklausīt patskani 2. Vārda uztveršana starp citiem vārdiem 3. Saklausīt nederīgo zilbi, zilbju rindā	1. Saklausīt vārdā patskani 2. 3. pa- ma – pa, sa- sa-sa- si re – te – te	
Fonemātiskā analīze	1. Noteikt 1. skaņu vārdā. 2. Noteikt pēdējo skaņu vārdā 3. Noteikt no kādām skaņām sastāv vārds	1. pele, ābols, lācis, upe 2. māja, egle, zaķis, ola 3. māja, koks, cūka	
Fonemātiskā sintēze	1. Sapludināt skaņas zilbē 2. Sapludināt zilbes vārdā 3. Grupēt attēlus.	1. m – ā , t – ā, a - u 2. Dotās zilbes sapludināt vārdā. mā- sa, lie – tus, spē – lē- ties 3. Attēli kur nosaukums sākas uz vienādu skaņu likt blakus. Pele- pīle, gailis – grāmata, māja - mašīna	

8. pielikums. **Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes protokols**

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokols

Vārds:

Klase:

Izglītības iestāde: XXX

Pārbaudes datums:

Fonemātiskā uztvere			
Kritēriji	Rādītāji	Punkti	
		Sept.	Dec.
Fonemātiskie priekšstati	Saklausīt patskani		
	Vārda uztveršana starp citiem vārdiem		
	Saklausīt neiederīgo zilbi		
Fonemātiskā analīze	Noteikt 1. skaņu vārdā		
	Noteikt pēdējo skaņu vārdā		
	Noteikt no kādām skaņām sastāv vārds		
Fonemātiskā sintēze	Sapludināt skaņas zilbē		
	Sapludināt zilbes vārdā		
	Grupēt attēlus		
Kopā:			

Vērtējuma rādītāji:

- 41– 45 fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;
- 31 – 40 viegli fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 16 – 30 vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 1 – 15 smagi fonemātiskās uztveres traucējumi.

9. pielikums. **Annas fonemātiskās uztveres pārbaude (pēc I. Vilkas parauga)**

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokols

Vārds: Anna

Klase: 1.klase

Izglītības iestāde: XXX

Pārbaudes datums: Septembris/Decembris

Fonemātiskā uztvere			
Kritēriji	Rādītāji	Punkti	
		Sept.	Dec.
Fonemātiskie priekšstati	Saklausīt patskani	3	4
	Vārda uztveršana starp citiem vārdiem	3	5
	Saklausīt neiederīgo zilbi	2	4
Fonemātiskā analīze	Noteikt 1.skaņu vārdā	3	4
	Noteikt pēdējo skaņu vārdā	2	4
	Noteikt no kādām skaņām sastāv vārds	1	3
Fonemātiskā sintēze	Sapludināt skaņas zilbē	2	4
	Sapludināt zilbes vārdā	2	3
	Grupēt attēlus	4	5
Kopā:		22	36

Vērtējuma rādītāji:

- 41– 45 fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;
- 31 – 40 viegli fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 16 – 30 vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 1 – 15 smagi fonemātiskās uztveres traucējumi.

10. pielikums. Ivo fonemātiskās uztveres pārbaude (pēc I. Vilkas parauga)

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokols

Vārds: Ivo

Klase: 1.klase

Izglītības iestāde: XXX

Pārbaudes datums: Septembris/Decembris

Fonemātiskā uztvere			
Kritēriji	Rādītāji	Punkti	
		Sept.	Dec.
Fonemātiskie priekšstati	Saklausīt patskani	3	4
	Vārda uztveršana starp citiem vārdiem	4	4
	Saklausīt neiederīgo zilbi	3	4
Fonemātiskā analīze	Noteikt 1.skaņu vārdā	1	3
	Noteikt pēdējo skaņu vārdā	2	4
	Noteikt no kādām skaņām sastāv vārds	3	4
Fonemātiskā sintēze	Sapludināt skaņas zilbē	3	4
	Sapludināt zilbes vārdā	2	4
	Grupēt attēlus	4	5
Kopā:		25	36

Vērtējuma rādītāji:

- 41– 45 fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;
- 31 – 40 viegli fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 16 – 30 vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 1 – 15 smagi fonemātiskās uztveres traucējumi.

11. pielikums. **Unas fonemātiskās uztveres pārbaude (pēc I. Vilkas parauga)**

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokols

Vārds: Una

Klase: 1.klase

Izglītības iestāde: XXX

Pārbaudes datums: Septembris/Decembris

Fonemātiskā uztvere			
Kritēriji	Rādītāji	Punkti	
		Sept.	Dec.
Fonemātiskie priekšstati	Saklausīt patskani	2	3
	Vārda uztveršana starp citiem vārdiem	3	3
	Saklausīt neiederīgo zilbi	2	3
Fonemātiskā analīze	Noteikt 1.skaņu vārdā	3	4
	Noteikt pēdējo skaņu vārdā	2	3
	Noteikt no kādām skaņām sastāv vārds	2	3
Fonemātiskā sintēze	Sapludināt skaņas zilbē	2	3
	Sapludināt zilbes vārdā	2	3
	Grupēt attēlus	3	4
Kopā:		21	32

Vērtējuma rādītāji:

- 41– 45 fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;
- 31 – 40 viegli fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 16 – 30 vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 1 – 15 smagi fonemātiskās uztveres traucējumi.

12. pielikums. **Kate fonemātiskās uztveres pārbaude (pēc I. Vilkas parauga)**

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokols

Vārds: Kate

Klase: 1.klase

Izglītības iestāde: XXX

Pārbaudes datums: Septembris/Decembris

Fonemātiskā uztvere			
Kritēriji	Rādītāji	Punkti	
		Sept.	Dec.
Fonemātiskie priekšstati	Saklausīt patskani	3	4
	Vārda uztveršana starp citiem vārdiem	3	4
	Saklausīt neiederīgo zilbi	3	4
Fonemātiskā analīze	Noteikt 1.skaņu vārdā	3	4
	Noteikt pēdējo skaņu vārdā	3	4
	Noteikt no kādām skaņām sastāv vārds	3	3
Fonemātiskā sintēze	Sapludināt skaņas zilbē	3	3
	Sapludināt zilbes vārdā	3	3
	Grupēt attēlus	3	4
Kopā:		27	33

Vērtējuma rādītāji:

- 41– 45 fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;
- 31 – 40 viegli fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 16 – 30 vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 1 – 15 smagi fonemātiskās uztveres traucējumi.

13. pielikums. **Ričus fonemātiskās uztveres pārbaude (pēc I. Vilkas parauga)**

Fonemātiskās uztveres prasmju pārbaudes rezultātu protokols

Vārds: Ričus

Klase: 1.klase

Izglītības iestāde: XXX

Pārbaudes datums: Septembris/Decembris

Fonemātiskā uztvere			
Kritēriji	Rādītāji	Punkti	
		Sept.	Dec.
Fonemātiskie priekšstati	Saklausīt patskani	4	4
	Vārda uztveršana starp citiem vārdiem	4	4
	Saklausīt neiederīgo zilbi	3	4
Fonemātiskā analīze	Noteikt 1.skaņu vārdā	5	5
	Noteikt pēdējo skaņu vārdā	4	5
	Noteikt no kādām skaņām sastāv vārds	3	4
Fonemātiskā sintēze	Sapludināt skaņas zilbē	3	5
	Sapludināt zilbes vārdā	3	5
	Grupēt attēlus	4	4
Kopā:		33	40

Vērtējuma rādītāji:

- 41– 45 fonemātiskās uztveres traucējumi nav konstatēti;
- 31 – 40 viegli fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 16 – 30 vidēji smagi fonemātiskās uztveres traucējumi;
- 1 – 15 smagi fonemātiskās uztveres traucējumi.

Novērošanas protokols

Novērošanas vieta:

Novērošanas laiks:

Novērošanas mērķis:

Novērotājs:

Laiks	Pedagoga darbība	Bērna darbība	Piezīmes

Spēle “Klausies uzmanīgi”

Spēles mērķis.

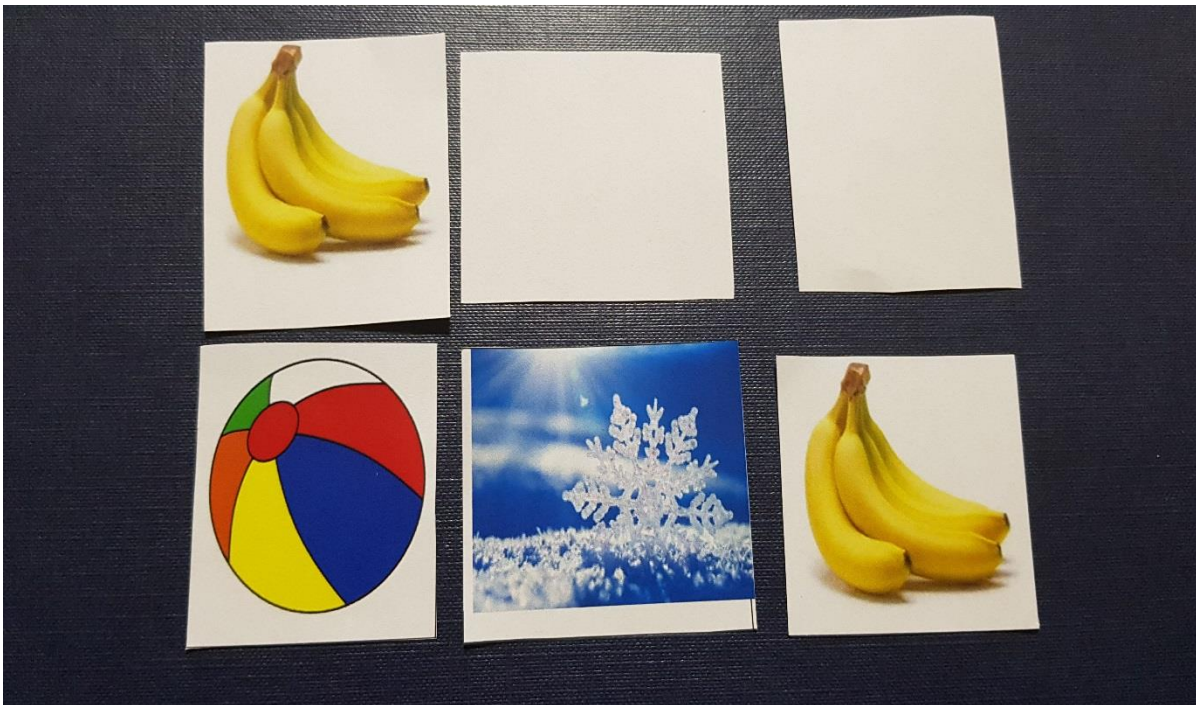
Veicināt fonemātisko uztveri, atmiņu un dzirdi kopumā.

Spēles gaita.

Šī spēle vērsta uz skolēna dzirdi un atmiņas sekmēšanu. Logopēds nosauc savstarpēji nesaistītus vārdus (bumba, banāns, sniegš). Skolēnam ar kartītēm ir jāsaliek vārdus dotajā secībā, kā to nosaucis logopēds. Skolēnam priekšā skolotāja ir nolikusi arī pareizā secībā sauktos vārdus, bet tie ir aizvērti. Skolēns kad ir salicis savu variantu, atver un salīdzina vai izdarījis pareizi uzdevumu. Atkarībā no spēlētājiem, pedagogs darba individualizācijai var katram bērnam piemērot savu vārdu rindu. Atkarībā no skolēna spējām. Vārdu rindas pagarina vai saīsina.

Spēles materiāls.

Kartītes ar attēliem.

16. pielikums. Spēle “Saskaiti mani”

Spēle “Saskaiti mani”

Spēles mērķis.

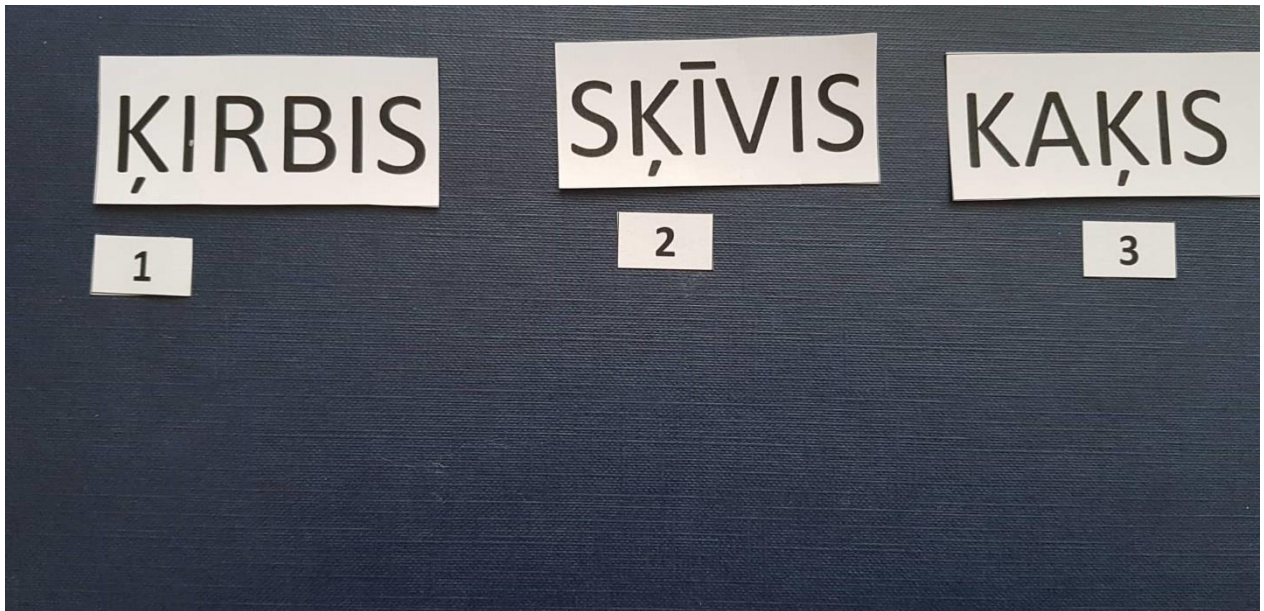
Attīstīt fonemātisko analīzi.

Spēles gaita.

Spēlētājam ir kartītes ar vārdiem, un kartītes ar cipariem. Spēlētājam ir jānosaka burtu skaits dotajā vārdā. Skolēnam zem kartītēm ar vārdiem jānosaka skaņas vieta vārdā. Šajā gadījumā skaņas **Ḳ** vieta. Jānovieto ciparu kartiņa zem tā.

Spēles materiāli.

Kartītes ar vārdiem un kartītes ar cipariem.

Spēle “Pazudušās zilbes”

Spēles mērķis.

Sekmēt fonemātisko sintēzi, zilbju sapludināšanu vārdā.

Spēles gaita.

Spēlētājam ir zilbju režģis ar zilbēm. No zilbēm jāizveido vārds. Lai skolēns neapjuktu zilbēs, zilbes kuras veido vārdu atzīmē katru ar savu krāsu.

Spēles materiāli.

Zilbju režģis. Krāsainas atzīmju lapiņas.

17. pielikums. Spēle “Pareizā vieta”

Spēle “Pareizā vieta”

Spēles mērķis.

Sekmēt skaņu diferencēšanu. Saklausīt pirmo skaņu vārdā.

Spēles gaita.

Spēli var veikt individuāli gan divatā. Spēlētājam ir jāievieto pareizajā vietā attēlu kartītes. Somā jāievieto kartītes uz kurām attēlotais vārds sākas ar “S”, bet šūpuļtīklā jāievieto kartītes uz kurām attēlotais vārds sākas ar “Š”.

Spēles materiāls.

Kartītes ar attēliem. Pamatne ar “kabatiņām”, kur ielikt kartītes.

19. pielikums. Spēle “Mīkstie burti kopā nāk”

Spēle “Mīkstie burti kopā nāk”

Spēles mērķis.

Sekmēt fonemātisko sintēzi un analīzi.

Spēles gaita.

Skolēns izvelk kartīti uz kuras ir attēls. No mīkstajiem burtiem zem attēla ir jāsaliek vārds.

Spēles materiāls.

Kartītes ar attēliem. Mīksto burtu alfabēts.

20. pielikums. Spēle “Teikums. Teikums? Teikumiņš!”

Spēle “Teikums. Teikums? Teikumiņš!”

Spēles mērķis.

Lasītprasmes un izpratnes veicināšana.

Spēles gaita.

Skolēns izlasa teikumu un piemeklē tam atbilstošu attēlu. Jāpievieno izlasītajam teikumam atbilstošais attēls. Skolēnam jāizlasa teikums atbilstošā intonācijā.

Spēles materiāls.

Kartītes ar teikumiem. Kartītes ar attēliem.

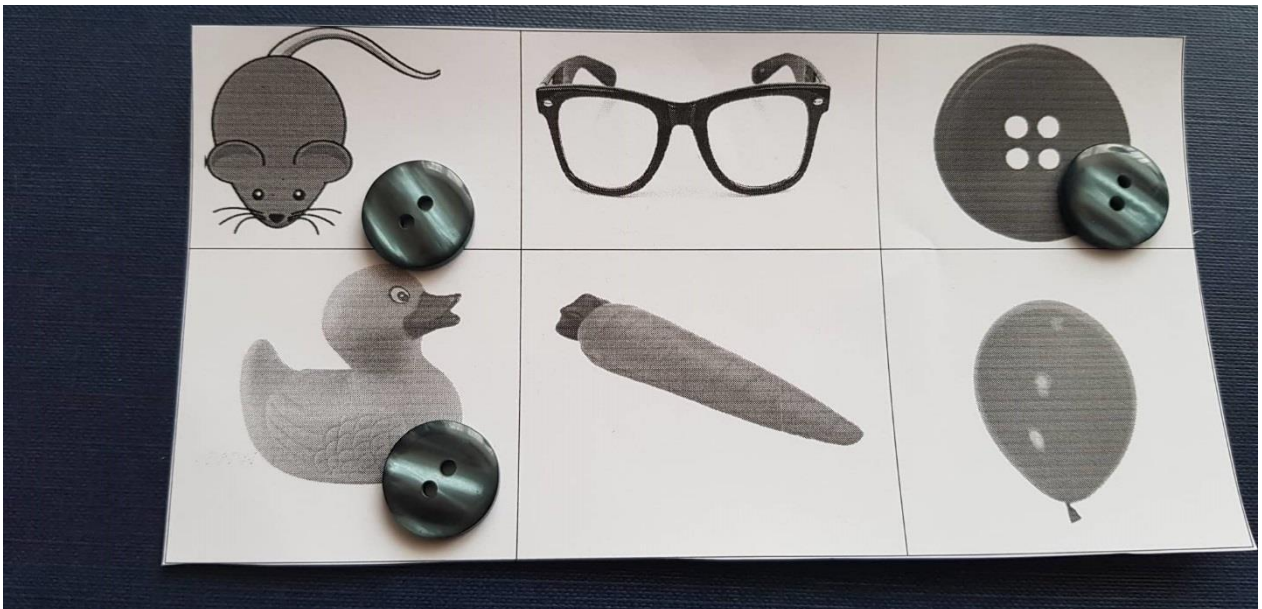
<p>Bērni spēlē bumbu.</p>	
<p>Cik skaistas puķes!</p>	
<p>Vai tu zini cik ir pulkstenis?</p>	

7. spēle “Bingo”

Spēles mērķis: Diferencēt skaņas P un B.

Spēles gaita: Šī spēle veicina fonemātisko dzirdi, uzmanību un domāšanu. jo jānāk diferencēt līdzīgas skaņas. Skolēnam ir attēlu režģis. Kartītēs norādītie attēli sākas ar P un B skaņām. Skolēni podziņas liek uz tiem attēliem, kuri sākas ar skaņu P.

Spēles materiāls: Attēlu režģis, pogas.

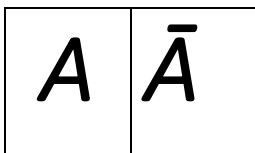
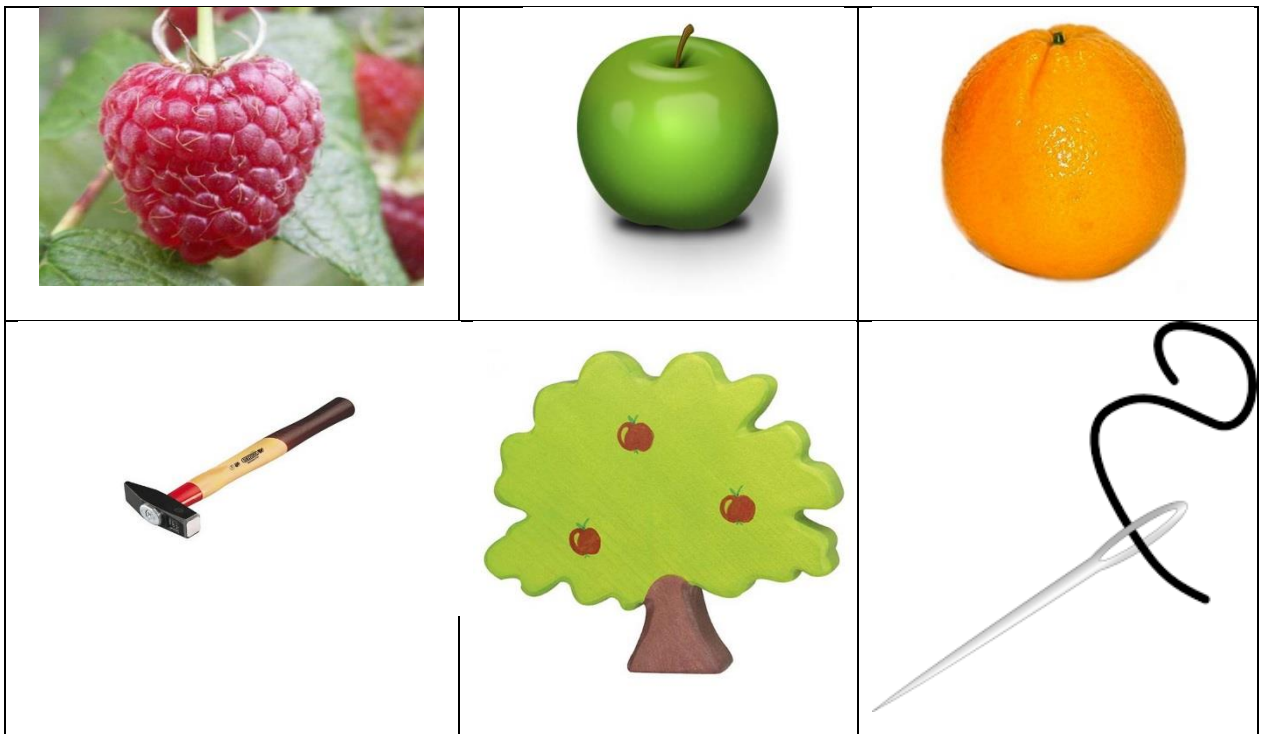

8. spēle “Burti – attēli”

Spēles mērķis: ir attīstīt skolēnam fonemātisko analīzi un sintēzi. Šī spēle vērsta uz to, lai bērns iemācītos saklausīt vārda pirmo skaņu un asociēt to ar burtu, kā arī veikt vārda analīzi un sintēzi.

Spēles gaita: Bērnāam tiek piedāvāti attēli, kuriem viņš pievieno atbilstošo burtu.

Spēles materiāls: Spēlei vajadzīgs attēlu režģis. Kartītes ar burtiem A, Ā.

2. nodarbība. Balsīgo nebalsīgo līdzskaņu diferencēšana, attīstot vārda sintēzi un analīzi.

Nodarbības uzdevumi.

- Attīstīt fonemātisko uztveri.
- Precizēt skaņu P un B zilbju ķēdēs.
- Sekmēt pareizu balsīgo, nebalsīgo līdzskaņu lietošanu vārdos.
- Veicināt lasītprasmes izaugsmi, spēlējot didaktiskās spēles.

Ievads.

Labdien bērni! (dziedam sasveicināšanās dziesmu)

*Labu dienu (groza plaukstu) saka saule,
Labu dienu svilpo vējš,
Labu dienu, labu dienu,
Labu darbu sākam mēs.*

Nodarbības gaita.

Salīdzināt balsīgo un nebalsīgo līdzskani pēc artikulācijas.

Logopēde uz ekrāna rāda burtus P un B .

Skolēni kopā logopēdi pārrunā burtu izskatu. Gaisā zīmē burtus.

Bērni kopā ar logopēdi izrunā skaņu P (noskaidro, ko dara lūpas; ko dara „motoriņš”).

Bērni kopā ar logopēdi izrunā skaņu B (noskaidro, ko dara lūpas; ko dara „motoriņš”).

Pārrunā, ar ko atšķiras skaņu P un B izruna.

Zilbju tabulas ar balsīgajiem un nebalsīgajiem līdzskaņiem lasīšana.

Skolēni lasa zilbes.

pa	pu	pi	pe	po	pā	pū	pī	pē
ba	bu	bi	be	bo	bā	bū	bī	bē

Spēle “Bingo”. (pielikums.)

Logopēde izdala skolēnam spēli vārdus, skolēniem poga jānovieto uz to attēlu, kurš sākas ar konkrēto skaņu. Skolotāja sauc vārdus,

Spēle “Teikums. Teikums? Teikumiņš!” (pielikums)

Skolēniem jāsaliek un jāizlasa teikumi. Jāatrod teikumiem atbilstošai attēls.

Nodarbības noslēgums:

Bērni kopā ar logopēdi pārrunā, par kādām skaņām nodarbībā tika runāts, kā atšķirt skaņas P un B.

Bērni kopā ar logopēdi pārrunā, ka jābūt uzmanīgiem lasot tekstu.

3. nodarbība. Balsīgo nebalsīgo līdzskaņu diferencēšana, attīstot fonemātisko sintēzi un analīzi.

Nodarbības uzdevumi.

- Attīstīt fonemātisko uztveri.
- Sekmēt pareizu balsīgo, nebalsīgo līdzskaņu lietošanu vārdos skaņas Ķ un Č.
- Veicināt lasītprasmes izaugsmi, izmantojot didaktiskās spēles.

Ievads.

Labdien bērni!

Labu dienu (groza plaukstas) saka saule,

Labu dienu svilpo vējš,

Labu dienu, labu dienu,

Labu darbu sākam mēs.

Nodarbības gaita.

Saistīt skaņu ar burtu.

Skolotāja katram skolēnam uz galda nolikusi burta Ķ un Č grafiskos attēlus.

Kopā ar skolēniem pārrunā ar skolēniem kā izrunā šos burtus.

Spēle “Pazudušās zilbes”

Skolēni lasa zilbes un veido no tām vārdus. Kopā ar skolotāju secina, ka visos vārdos spēlē ir burts Ķ.

Ievietot vārdos izlaistos burtus, lasīt tos.

rū _is

ka _ķis

_irsis

_irbis

lā _i

_etri

Spēle “Saskaiti mani”

Spēles laikā skolēns vārdos atrod un nosaka skaņu Ķ, kur tā atrodas.

Nodarbības noslēgums.

Bērni kopā ar logopēdi pārrunā, par kādām skaņām nodarbībā tika runāts, kā atšķirt skaņas Ķ un Č.

Bērni kopā ar logopēdi pārrunā, ka jābūt uzmanīgiem lasot tekstu.

25. pielikums. Atkārtotās lasītprasmes pārbaudes rezultātu protokols.

Skolēna vārds	Punkti par izpildīto uzdevumu					Kopējais punktu skaits
	Pazīst burtus	Lasa zilbes	Lasa īsus vārdus	Sarežģītus vārdus burto	Lasa speciāli atlasītus tekstus	
Anna	4	4	4	3	3	18
Ivo	4	3	3	3	3	16
Una	4	4	4	3	3	17
Kate	4	4	4	4	3	19
Ričus	4	4	4	4	4	20

16 – 20 punkti – lasītprasmes traucējumi nav konstatēti.

11 – 15 punkti – lasītprasmes traucējumi ir viegli.

6 – 10 punkti – lasītprasmes traucējumi ir vidēji smagi.

1 – 5 punkti – lasītprasme ir nepamierinoša.